

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Žilvinas Svirgis

VINCO VYČINO FILOSOFINIS PALIKIMAS

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2008–2014 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. (HP) Arūnas Sverdiolas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija 01 H)

Konsultantas:

prof. habil. dr. Arvydas Šliogeris (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija 01 H)

TURINYS

Turinys	3
Įvadas	5
1. Temos aktualumo pagrindimas	5
2. Šaltinių apžvalga	8
3. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	12
4. Tezės	12
5. Tyrimo metodai	13
6. Mokslinis disertacijos naujumas.....	15
7. Darbo struktūra	16
Vyčio filosofija Heideggerio paraštėse	19
1. Orientacija į būties problematiką.....	19
1.1. Būties klausimas	20
1.2. Būsenos samprata.....	25
1.3. Pasauliškumo klausimas	28
1.4. Nutikimas.....	30
2. Filosofijos pagrindų problema.....	36
2.1. Ketverto samprata	36
2.2. Gamta.....	39
2.3. Techninis mąstymas.....	42
2.4. Nuostatynas	46
2.5. Esmėjimo samprata.....	49
2.6. Vakarų mąstymo posūkio koncepcija.....	51
3. Filosofijos branduolys	55
3.1. Su-pratimo samprata.....	55
3.2. Kalbos klausimas	58
3.3. Physis-yra-logos samprata.....	64
3.4. Vakarų filosofijos raidos tyrimas.....	65
Posūkis prie mitinio mąstymo	78
1. Pirmapradžio mąstymo bruožai.....	81
2. Mitinio mąstymo bruožai	86
2.1. Poetinis kalbėjimas.....	89
2.2. Santykis tarp <i>mythos</i> ir <i>logos</i>	93
2.3. Mitinio ir filosofinio mąstymo santykis	98
3. Lietuviška dvasia.....	108
3.1. Lietuviško mąstymo specifiška.....	111

3.2. Lietuvių kalba.....	112
3.3. Lietuviškumo išsaugojimo uždavinys.....	116
Vyčio mąstymo savitumas	122
1. Vyčio metodas	122
2. Mitinio mąstymo matmuo	123
3. Mitinio mąstymo ribotumai	127
4. Vyčio mąstymo fenomenologiskumas	129
5. Individo savivokos problema	132
Išvados.....	134
Literatūra	136

IVADAS

1. *Temos aktualumo pagrindimas*

Pasirinktos temos aktualumas išplaukia iš lietuvių filosofijos palikimo tyrinėjimo ir plėtojimo svarbos. Filosofinės minties raidos dabartis ir ateitis neatsiejama nuo praeities mąstytojų kūrybos įsisavinimo ir vertinimo. Vinco Vyčino mąstymas nusipelno dėmesio, nes iki šiol yra menkai tyrinėtas, nėra pakankamai integruotas į mūsų filosofinę apyvartą¹. Disertacija yra reikšminga pirmiausia tuo, kad, nagrinėjant Vyčino keltus probleminius klausimus ir aptariant reikšmingiausias jo filosofines sampratas, tyrinėjama jo mąstymo konceptualioji metodinė pusė, įvertinamas mąstytojo nuoseklumas ir savitumas, tęsiant Vakarų filosofijos fenomenologinį projektą. Gretinant Vyčino kūrybą su kitų lietuvių išeivijos filosofų tyrimais, disertacijoje pabrėžiama, kad juos sieja išskirtinis dėmesys senajam lietuviškam gyvenimo būdui ir iš jo kylantiems mąstymo ypatumams.

Disertacijoje parodoma, kad, sekdamas Edmundo Husserlio raginimu eiti prie pačių daiktų, ieškodamas betarpiško sąlyčio su pasauliu ir bandydamas pagrįsti mąstymo pirmapradiškumą, Vyčinas daugiausia plėtoja Martino Heideggerio idėjas, padariusias didžiausią įtaką visam jo filosofiniam mąstymui. Pažymėtina, kad Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, persikėlęs į Vakarų ir apsistojęs Freiburge, Vyčinas intensyviai studijavo Heideggerio filosofiją, su kuria susipažino dar

¹ Pirmiausia paminėtini Arūno Sverdiolo sudaryti trys Vyčino *Raštų* tomai (Vyčinas 2002, 2007, 2009), kuriuose išspausdinti jo reikšmingiausi filosofijos kūriniai. Kituose tyrinėjimuose aptinkame tik užuominų ir nuorodų į Vyčino tekstus. Pavyzdžiui, Algis Mickūnas, rašydamas apie lietuviškos kalbos pasaulį, pasitelkia Vyčino kūrinįje *Mūsų kultūrinė agonija* plėtojamas idėjas (Mickūnas 2011: 8). Dalius Jonkus taip pat cituoja Vyčiną rašydamas apie pasaulio problemą Eugeno Finko filosofijoje (Jonkus 2003: 35), o Česlovas Kalenda remiasi Vyčino atlikta senojo lietuvių gentinio gyvenimo būdo analize, rašydamas apie ekologinę etiką (Kalenda 2005: 136).

Antano Maceinos² paskaitose, besimokydamas Vytauto Didžiojo universitete. Rašant disertaciją siekiama išryškinti Vyčino mąstymo savarankiškumą, įžvelgti jo minties atsišakojimą nuo Heideggerio jau praminto tako.

Ieškant originalių įžvalgų ir siekiant išryškinti savitus jo mąstymo bruožus, disertacijoje dėmesys sutelkiamas į Vyčino plėtojamą mitopoetinį matmenį. Tyrimą komplikuoja tai, kad mitinis mąstymas nelaikomas koherentišku filosofiniam diskursui. Ši aplinkybė reikalauja atskirai nagrinėti mitinio mąstymo bruožus, aptarti mitinio ir filosofinio diskurso santykį, paaiškinti mitinių mąstymo tendencijų reikšmę Vakarų filosofijai ir Vyčino kūrybai. Tad bandoma atsakyti į klausimą, ar mitinės nuostatos yra suderinamos su filosofija, ar gręžimasis į mitą nereiškia filosofijos „išdavimo“ ir posūkio į iracionalumą. Parodant, kad Vyčino plėtojamas mitinis diskursas yra nevienamatis racionaliam Vakarų filosofiniam diskursui, pabrėžiama, kad būtent nevienamatiškumas padeda mąstytojui apčiuopti grynojo racionalumo ribotumus, suvokti filosofijos ir šiuolaikinio žmogaus bei jo mąstymo krizę. Vyčinas daro tarsi šoninį judesį, neišsižadėdamas filosofijos, bet kreipdamasis į užslopintas galimybes, kurios šiuo atveju yra siejamos su mitu. Taigi jo filosofinių darbų analizė reikalauja ypatingo tyrimo atsargumo.

Darbe siekiama parodyti, kad mitinių kultūrų tyrimas Vyčiniui nereiškia nukrypimo nuo pagrindinių filosofinio mąstymo uždavinių – jis yra svarbus pagalbinis metodinis įrankis, padedantis giliau apmąstyti pamatinius Vakarų filosofiją skatinusius impulsus. Tai paakina mus ieškoti bendrų filosofijos ir mitopoetinio mąstymo bruožų. Kadangi mokslas ir istorija „dirba“ su konkrečiais faktais, o mito ir poezijos kalba yra universali ir pasauliška, išreiškianti individo betarpiškus išgyvenimus, išryškinant skirtį tarp mokslinio žinojimo ir tiesioginio suvokimo,

² Vyčinas, mokydamasis VDU, klausė Maceinos paskaitų. Būtent Maceina, jo teigimu, „nukreipęs jį į Heideggerio būties filosofijos gilumas“ (Vyčinas 2002: 12).

disertacijoje pabrėžiama, kad atsigręždamas į mitopoetinį mąstymą Vyčinas siekia išsilaisvinti iš Vakaruose įsiteisusių techninio mokslinio mąstymo stereotipų, o kartu reanimuoti filosofiją, atskleidamas jos pirmapradiškumą. Tad atsiranda galimybė kalbėti apie Vyčino mąstymo aktualumą, nes teorinės nuostatos, susipindamos su jo betarpiškais išgyvenimais, išreikštais pasitelkus mitopoetinius profilius, grindžia jo filosofinį mąstymo būdą.

Disertacijoje pabrėžiama, kad Vakarų filosofija, pernelyg palinkdama prie moksliskumo, pagrindusio technologinio amžiaus suklestėjimą, praranda suverenumą. Disertacijoje aptariamas Vyčino pasipriešinimas dirbtiniam patyrimui, jo nuostata, kad stiprėjantis mokslinis pažinimas negali būti atsietas nuo dvasingumo kaip individo savivokos, vietos ir prasmės artikuliacijos, tyrinėjamas Vyčino siekis apibrėžti mąstymo pagrindus, kurie išlaikytų techniškėjančių, dabarties pasaulio tendencijų išbandymus.

Teigiant, kad Vyčino mąstymas yra įšaknytas gentiniame substrate, kuris kartu su mitinės tradicijos vertybėmis ir pamaldžiu gamtos garbinimu Lietuvoje buvo išlikęs iki XX a. vidurio, disertacijoje parodoma, kad lietuvių bendruomenės gyvenimo būdas Vyčiniui yra tartum modelis, kuris padeda susivokti šiandiniame pasaulyje, suformuoti nuostatą, kuri rekonstruotų pasaulį kaip visumą, kaip vientisą kosmosą ar harmoningą visybę. Darbe pabrėžiama, kad prarasto gentinės bendruomenės pasaulio prisiminimai kreipia vėlyvąją Vyčino filosofiją link mitinių tradicijų ir senosios lietuvių kultūros paveldo tyrimų.

Kadangi šiuo atžvilgiu Vyčino mąstymas yra reikšmingas lietuvių filosofijai, disertacijoje siekiama parodyti, kad lietuviškos filosofijos kontekste Vyčino kūriniai galima lyginti su Antano Maceinos, Algio Mickūno, Algirdo Juliaus Greimo ir kitų iškilių lietuvių išeivijos mąstytojų darbais skirtais tautinio matmens klausimui. Besirūpindamas

lietuviškoms išlikimu kultūrinio globalėjimo sąlygomis jis nagrinėja senąją lietuvišką gyvenimo būdą grindžiantį mąstymą. Disertacijoje svarstoma tokio mąstymo reikšmė lietuviškos, o sykiu ir Vakarų filosofijos diskursui.

2. Šaltinių apžvalga

Svarbiausią disertacijoje analizuojamų šaltinių dalį sudaro Vyčio filosofijos monografijos, parašytos 1960–1973 metais. Išskiriami ankstyvieji ir vėlyvieji jo darbai. Ankstyviesiems priskirtinas 1962 m. išleistas darbas *Žemė ir dievai*, skiriamas Heideggerio filosofijos analizei, taip pat 1966 m. paskelbtas kūrinys *Didybė ir filosofija*, kuriame kritiškai tyrinėjama Vakarų filosofinės tradicijos raida. Taigi esminis dėmesys čia skiriamas Vakarų filosofiniam diskursui. Šie du kūriniai ir sudaro svarbiausią autoriaus filosofinio palikimo dalį.

Vėlyviesiems darbams priskiriame 1972 m. išleistą *Dievų ieškojimą* ir 1973 m. paskelbtą studiją *Mūsų kultūrinė agonija*. Šiuose darbuose toliau plėtojamos Heideggerio idėjos, bet Vyčio dėmesys vis daugiau krypsta į mitinę problematiką, filosofinė laikysena juose išlaikoma tik iš dalies. Kitus kūrinius, kurie parašyti po 1985 m., Vyčinas vadina mitinio pobūdžio tyrimais (Vyčinas 2002: 24), jie disertacijoje netyrinėjami.

Aptardami fenomenologinę lietuvių mąstytojo laikyseną, remsimės Husserlio veikalais, kurių vienas reikšmingiausių yra *Karteziškosios meditacijos* (vertė Tomas Sodeika), taip pat žinomo lietuvių išeivijos fenomenologo Algio Mickūno ir Dawido Stewarto veikalų *Fenomenologinė filosofija* (vertė Arūnas Sverdiolas). Mūsų tyrimui yra svarbi šiuose kūriniuose aprašoma sąmonės ir pasaulio santykio problema. Vyčinas, ieškodamas pirmapradžio filosofinio mąstymo pagrindų, pasitelkia fenomenologinę redukciją, kuri suskliaudžia išankstines prielaidas apie pasaulio egzistavimą ir leidžia pasirodyti pačiam fenomenui. Mūsų tyrimui svarbu yra tai, kad fenomenologija

siekia mąstyti pasaulio prigimtį be išankstinių prielaidų, atmesdama arba suspenduodama paties pažinimo metodo ribotumus. Tokia nuostata pasuka mąstymą nuo Vakaruose įsiteisinusio spekuliatyvaus metodologijų taikymo prie individo sąlyčio su pasaulio akivaizdybe.

Verta detaliau paminėti ir Vyčino mąstymą paveikusius Heideggerio kūrinius. Pirmiausia, tai jo darbas *Būtis ir laikas*, kuriame pasaulio samprata susiejama su žmogaus egzistavimo problema. Čia pastebimas įvykęs Heideggerio mąstymo posūkis, susijęs su tuo, kad pasaulis neanalizuojamas ne kaip kosminė esinių visuma, jis atskleidžiamas egzistencinėje *Dasein* analizėje. Būtent šiame kūrinyje įvedama mūsų darbui svarbi pasauliškumo samprata, kurią detaliau nagrinėjame skyriuje „Pasauliškumo klausimas“.

Reikšmingas mūsų tyrimui ir Heideggerio kūrinys *Kas yra metafizika?*, kuriame jis eina anapus fenomenologijos ir atskleidžia ontologinio metodo pirmenybę. Pasauliškumo klausimas čia mąstomas dar radikaliau nei *Būtyje ir laike*. Pasaulis suvokiamas ne esinių dėka, o pačius esinius laikant priklausomus nuo pasaulio ir mąstomus eksplikuojant jų būties klausimą. Kitaip tariant, pabrėžiamas ne pats esinys, o jo aplinka, todėl buvimo pasaulyje būdas tampa svarbiu ontologinės tiesos pagrindu. Šios Heideggerio idėjos pagrindžia Vyčiniui reikšmingą gyvenimo būdo klausimą, padedantį vėliau eksplikuoti ir savivokos problematiką.

Svarbu paminėti ir Heideggerio kūrinį *Meno kūrinio ištake*, kurią Vyčino mokytojas Finkas³ laiko esminiu pasauliškos filosofijos perversmu. Šiame kūrinyje atsiskleidę keli reikšmingi Heideggerio

³ Vyčinas, viešėdamas Vokietijoje 1945–1949 metais, mokėsi pas Finką, šis jį sudomino Heideggerio mąstymu (Vyčinas 2002: 12). Finkas, kuris pradžioje dirbdamas Husserlio asistentu plėtojo pastarojo fenomenologiją, vėliau buvo paveiktas Heideggerio mąstymo (Bruzina 2004: 136). Nors Vyčino darbuose galime rasti nuorodų į Finko tekstus, šiose vietose tik pakartojamos Heideggerio idėjos. Todėl, siekiant išvengti netiesioginių nuorodų, disertacijoje Vyčino mintys aiškinamos remiantis tiesioginiu jų šaltiniu – Heideggerio darbais.

minties posūkiu palieka akivaizdų pėdsaką ir Vyčino kūryboje. Pirmiausia paminėtina, kad tiesa apmąstoma ne kaip egzistencinė žmogiškosios būties apibrėžtis, o kaip buvimo pasauliškume suvokimas. Būtent šiame kūrinyje išryškkinamas Vyčino kūrybai svarbus žmogaus ir pasaulio santykio aspektas. Vyčinas ne kartą pabrėžia, kad ankstesniuose Heideggerio kūriniuose pasaulis priklauso žmogaus esmės struktūrai, tačiau vėlesniuose darbuose pasaulis laikomas būties atvirumu, o žmogus – priklausančiu pasauliui (Vyčinas 2002: 424–426).

Ypač reikšmingą įtaką Vyčino kūrybai padarė Heideggerio vartota ketverto samprata, kuri pirmą kartą pasirodė 1935 m. parašytame kūrinyje *Meno kūrinio ištaka* [*Der Ursprung des Kunstwerkes*]. Ši samprata, vėliau kiek pakitusi, plėtojama 1936–1938 m. parašytame kūrinyje *Indėlis į filosofiją* [*Beiträge zur Philosophie*] (Heidegger 1989: 310). Taip pat ketverto struktūrą Heideggeris plėtojo kūriniuose *Daiktas* [*Das Ding*] 1950 m., *Kalba* [*Die Sprache*] 1951 m., *Statymas, Gyvenimas-kur, Mąstymas* [*Bauen, Wohnen, Denken*] 1951 m., *...poetiškai žmogus gyvena* [*...dichterisch wohnet der Mensch*] 1951 m. bei dar vėliau parašytuose kūriniuose *Hebel – namų draugas* [*Hebel – der Hausfreund*] 1957 m. ir *Hölderlino žemė ir dangus* [*Hölderlins Erde und Himmel*] 1959 m.

Svarbią vietą disertacijoje užima Heideggerio idėjas komentuojančių mąstytojų George'o Steinerio, Timothy Clarko, Jeano Beaufret, Hanso Ruino, Jeffo Malpo kūriniai.

Nagrinėjant Vyčino tyrimus, skirtus mitiniam mąstymui, disertacijoje taip pat remiamasi Claude'o Lévi-Strausso darbais, kurių vienas svarbiausių yra straipsnis „Mitų struktūra“. Prancūzų antropologas, ieškodamas universalių žmogaus mąstymo struktūrų ir tyrinėdamas mitinį mąstymą, prieina prie išvados, kad mitas yra racionali mąstymo forma, kuri vadovaujasi savita logika. Mitinis mąstymas, anot Lévi-Strausso, vengia analitinių skaidančių nuostatų ir veda prie pasaulio visumą

kontempliuojančio mąstymo. Disertacijoje parodoma, kad būtent šį mąstymo aspektą Vyčinas siekia atkurti šiandieniam Vakarų pasaulyje, tad Lévi-Strausso idėjos padeda suprasti ir paaiškinti Vyčino posūkį prie mitinio mąstymo.

Būtina paminėti, kad disertacijoje remiamasi Naglio Kardelio monografijoje *Vienovės įžvalga Platono filosofijoje* išdėstytomis idėjomis. Mūsų tyrimui svarbi Kardelio įžvalga, kad Platono mitai, kurie pasižymi racionalumo ir vaizduotės sinteze, paradoksaliai išsprendžia mitinio ir mokslinio mąstymo priešybės ir nesuderinamumo problemą. Kardelis išryškina analogijos ir sintezės principų vartojimo graikų mąstyme aspektus, kurie padeda paaiškinti Vyčino pastangą suderinti teorinį ir mitinį mąstymą.

Nagrinėjant Vyčino tyrimus, skirtus senajam lietuvių gyvenimo būdui ir mitiniam pasauliui, disertacijoje pasitelkiamos žinomo lietuvių išeivijos semiotiko Algirdo Greimo *Lietuvių mitologijos studijos*, taip pat remiamasi Donato Saukos knyga *Lietuvių tautosaka*. Paminėtinas Mickūno straipsnis „Lietuviškai mąstant“, kuris paskatino daugiau dėmesio skirti lietuviškai savito mąstymo paieškoms Vyčino darbuose. Taip pat reikšmingą vietą disertacijoje užima Maceinos kūryba, ypač kalbai skirtas Vokietijoje rašytas jo darbas *Daiktas ir žodis*.

Siekiant pagilinti tyrinėjamą kontekstą, greta minėtų šaltinių darbe pasitelkiama su aptariama problematika susijusi kitų autorių – Juliano Youngo, Charleso Guinono, Ronaldo Morrisono, Michaelio Zimmermano – interpretacinė literatūra. Literatūros sąrašė išvardyti ir tie kūriniai, kurie darbe nėra cituojami, tačiau padėjo plačiau ir giliau suvokti tiriamas problemas. Taip pat paminėti kūriniai, kuriuose yra nuorodų į Vyčino kūrybą.

3. *Tyrimo tikslas ir uždaviniai*

Disertacijoje siekiama įvairiais aspektais aptarti Vyčio filosofinį palikimą, apibrėžti jo tyrimo metodus, mąstymo savitumą. Keliamas uždavinys paaiškinti Vyčio filosofines nuostatas, išryškinti jo mąstymo reikšmingumą. Nuosekliai nagrinėjant skirtingus Vyčio kūrybos etapus darbe siekiama:

- išryškinti Heideggerio įtaką Vyčio mąstymui;
- atlikti reikšmingiausių Vyčio filosofinių sampratų analizę;
- išnagrinėti lietuvių mąstytojo keliamą filosofijos pagrindų problemą;
- išanalizuoti jo atliktus Vakarų filosofinio mąstymo raidos tyrimus;
- ištirti mitinio ir mokslinio diskursų sąveiką Vyčio kūryboje;
- apibrėžti, kokią vietą jo filosofijoje užima mitologiniai tyrimai;
- aptarti senojo lietuviško gyvenimo būdo reikšmę Vyčio kūryboje;
- apžvelgti lietuvių filosofo keliamą individo savivokos problematiką;
- išryškinti Vyčio filosofinio mąstymo savitumą;

4. *Tezės*

1. Ankstyvųjų ir vėlyvųjų Vyčio darbų programinės nuostatos skiriasi. Ankstyvuosiuose darbuose mąstytojas plėtoja filosofinę ontologiškai grįstą hermeneutinę fenomenologiją, o vėlyvuosiuose mąstymas kreipiamas į mitopoetinį diskursą.

2. Didžiausią įtaką Vyčio filosofiniam mąstymui padarė Heideggerio kūryba, kurią interpretuodamas ir aiškindamas savo filosofinės kalbos nesukuria.

3. Vyčio mąstymą galima laikyti natūraliu, kartais net spontanišku,

paremtu individo išsisknijimu pasaulyje. Pirminis fenomeniškas jo kūryboje kyla ne iš atskirų fenomenų, o iš holistiškai suvokiamos visumos. Jo filosofija yra paremta ne analitiniais argumentais, o nuorodomis į nedalomą visybę, kuriai priklauso ir mąstytojas.

4. Vyčino ankstyvojoje kūryboje, siekiant išgryninti filosofiją, apvalyti ją nuo techninio mąstymo, tvirtinama, kad filosofinio mąstymo pagrindus grindžia darni *mythos* bei *logos* sintezė. Kitaip tariant, pirmapradiškesnio mąstymo Vyčinas siekia išsilaisvindamas nuo priklausymo tik mitiniam ar tik moksliniam diskursui, – jis ieško juos aprėpiančios universalesnės laikysenos.

5. Vyčino vėlesnėje kūryboje, Vakaruose įsiteisinusiam moksliniam racionalumui priešpriešinamas mitinis racionalumas. Nors mitinis mąstymas, kaip ir mokslinis, yra kultūriškai apibrėžtas, pasižymi savitu racionalumu ir suformuoja mąstytojo laikyseną dar iki betarpiškų išgyvenimų, būtent mitiniame diskurse Vyčinas mato galimybę išsilaisvinti iš Vakaruose dominuojančio mokslinio mąstymo ribotumą.

6. Heideggerio istoriškumo [*Geschichte*] samprata ankstyvojoje Vyčino kūryboje plėtojama pasitelkus nutikimo koncepciją, kuri vėlesniuose jo darbuose pasidaro problemiška, nes vartojama pažymėti ne istorinę paveiką žmogaus savasčiai, o nevalingą individo priklausymą mitinei Gamtos tvarkai.

7. Vyčino kūryboje sprendžiamas savivokos uždavinys, ankstyvuosiuose jo darbuose iškeliamas kaip individualios tapatybės klausimas, vėlyvuosiuose darbuose transformuojamas ir išryškėja kaip lietuvių bendruomenės tapatybės ir jos puoselėjimo šiandiniame globalėjančiame pasaulyje problema.

5. Tyrimo metodai

Disertacija daugiausia grindžiama fenomenologiniu patirties

aprašymo, hermeneutiniu teksto aiškinimo ir lyginamuoju analizės metodais. Tyrinėjimo strategijos ir metodai pasirinkti siekiant kuo nuodugniau atskleisti sudėtingą ir netradicinę Vyčino filosofiją, išryškinti ir išanalizuoti svarbiausius filosofo teiginius, jo filosofines idėjas. Disertacija iš esmės yra lyginamojo pobūdžio, nes hermeneutiškai tyrinėjami autoriaus tekstai nuolatos lyginami su jam artimais Heideggerio kūriniais. Nagrinėjant Vyčino mąstymo pasauliškumo aspektą, fenomenologiškai išryškinami jo plėtojamų patirtinių fenomenų kontūrai. Siekiant apibrėžti reikšminius mąstytojo kūrybos aspektus ir apžvelgti juos iš skirtingų požiūrio taškų bei aptarti jo reikšmingiausias sampratas, pasitelkiama lyginamoji, rekonstrukcinė ir kritinė analizė, kuri išryškina esmines konceptualias Vyčino nuostatas ir prielaidas. Atsižvelgiant į tyrinėjimo tikslus ir uždavinius, atskirose disertacijos dalyse pasitelkiami ir nepaminėti principai, kurie iš dalies remiasi tiriamos problemos diktuojamais sprendimo ieškojimo būdais, teorine analize, logine mąstysena bei intuicija.

Vyčino filosofiniai darbai reikalauja ypatingos hermeneutinės prieigos, skverbimosi į jo individualių idėjų ir kategorijų pasaulį, nes jis peržengia įsiteisinusias filosofinio diskurso ribas, pasitelkdamas šiandien Vakarų kultūroje išstumtus senųjų mitinių tradicijų rudimentus. Mąstytojo pozicija nuoširdi, ją galima pavadinti net naivia, bet ne siaurąja šio žodžio prasme, o turint omenyje jo atvirumą, nes vengdamas analitinės logikos nuostatų ir spekuliatyvių sistemų, jis remiasi savo asmenine gyvenimiška patirtimi, ieško prasminiais ryšiais palaikomo pasaulio rišlumo. Nagrinėjant Vyčino filosofiją perdėm racionaliai ir analitiškai ji būtų nepagrįstai nuskurdinta, nes prarastų iš archajiškos mitinės sąmonės gelmių išplaukiančias svarbias mitopoetinių prielaidų reikšmes. Tokia nuostata būtų neproduktyvi, ji daugiau deformuotų filosofinį mąstytojo palikimą, nei atvertų prieigą jo gilesniam tyrinėjimui. Vyčino mąstymą svarbu priimti ir empatiškai, stengiantis analitiškai jo neužgožti ir

skubotai nepaneigti. Disertacijoje į pirmą vietą keliama pastanga atrasti Vyčino mąstymo savitumą, atsekti jam būdingus specifinius filosofijos niuansus, atrasti gelminius jo nuostatų pagrindus.

6. Mokslinis disertacijos naujumas

Darbas yra originalus, nes specialiai Vyčino filosofijos nagrinėjimui skirtų darbų nei Lietuvoje, nei užsienyje nėra. Fragmentiškų nuorodų į Vyčino darbus galima atrasti ir pastaraisiais metais tiek Lietuvos, tiek kitų šalių universitetuose rašomose disertacijose⁴. Šia kryptimi žengiami tik pirmieji žingsniai. Kalbant apie tarptautinį Vyčino pripažinimą, reikia pažymėti, kad filosofas paminimas vien kaip Heideggerio komentatorius⁵, o disertacijoje ketinama atskleisti dažnai nepastebimą ar nepaisomą jo mąstymo savitumą. Siekiant atkreipti dėmesį į lietuvių mąstytojo filosofiją, įvesti ją į Lietuvos filosofijos hermeneutinį diskursą, padėti pagrindus tolesnėms ir gilesnėms Vyčino filosofijos studijoms, atlikto tyrimo dalys buvo pristatytos: 2010 m. konferencijoje „Egzistencializmo ir fundamentinės ontologijos aktualumas“ (pranešimas *Ketverto sampratos plėtotė Heideggerio ir Vyčino filosofijoje*); 2011 m. konferencijoje „Egzistencializmo idėjų sklaida XX a. humanistikoje ir mene“ (pranešimas *Heideggerio idėjų plėtra Vyčino filosofijoje*); 2012 m. konferencijoje „Rytai–Vakarai: Komparatyvistinės studijos XII“

⁴ Pavyzdžiui, Jolanta Saldukaitytė pasitelkia vyčiniškąją Heideggerio ontologinio skirtumo interpretaciją 2011 metais parašytoje disertacijoje *Skirties mąstymas M. Heideggerio ir E. Levino filosofijoje* (Saldukaitytė 2011). Martinas Woesneris disertacijoje *Being Here: Heidegger in America* (Woesner 2006) nurodo vėlyvojo Heideggerio pagoniškajam misticizmui imlią Vyčino mintį knygoje *Žemė ir dievai*. Mathias Warnes disertacijoje *Heidegger and the Festival of Being: From the Bridal Festival to the Round Dance* (Warnes 2004) taip pat remiasi minėtu Vyčino kūrinium.

⁵ Anglakalbių šalių filosofinėje apyvaroje daugiausia cituojamas ir skaitomas Vyčino veikalas *Žemė ir dievai* (*Earth and Gods. An Introduction to the Philosophy of Martin Heidegger*), kuris dažnai minimas kaip Heideggerio filosofijos įvadas. Reikia pažymėti, kad dauguma Vyčino filosofinių kūrinių yra įtraukti į tarptautines akademinių duomenų bazines. Nors Vyčino filosofija nėra intensyviai integruota į filosofinę apyvarą, kalbant apie ją cituojančius autorius verta paminėti Laurence'o Paulo Hemmingo veikalą *Heidegger's Atheism: The Refusal of a Theological Voice* (Hemming 2002), kuriame, apmąstydamas Heideggerio filosofijos ir mąstymo santykį su krikščioniškąja teologija, autorius remiasi jau minėtu Vyčino darbu *Žemė ir dievai*. Zygmundas Baumanas taip pat nurodo į šį kūrinį rašydamas apie individo tapatumo problematiką globalėjančiame pasaulyje (Bauman 2008: 2).

(pranešimas *Uždavinio ir Vyčino filosofinių tyrimų sąšaukos*). Taip pat rengiant disertaciją 2009 m. buvo išverstas Vyčino kūrinys *Dievų ieškojimas*, paskelbtas jo *Raštų* trečiame tome.

7. Darbo struktūra

Darbo struktūra sumanyta taip, kad padėtų kuo išsamiau atskleisti Vyčino filosofinį palikimą ir paaikškinti reikšmingiausias jo mąstymo nuostatas. Siekiama konceptualiai ir nuosekliai išryškinti ir aptarti įvade iškeltas problemas ir įgyvendinti užsibrėžtus uždavinius. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai („Vyčino filosofija Heideggerio paraštėse“, „Posūkis link mitinio mąstymo“, „Vyčino mąstymo savitumas“), išvados ir literatūros sąrašas.

Įvade yra pagrindžiama tiriamoji tema, apibrėžiamas tyrimo objektas, darbo aktualumas, tikslas, tezės, metodologija, aptariama analizuojama medžiaga, disertacijos naujumas ir struktūra.

Pirmajame skyriuje „Vyčino filosofija Heideggerio paraštėse“ tyrinėjamos jo kūrybos sąsajos su Heideggerio filosofija, iškeliami probleminiai klausimai, su kuriais susiduria šiuolaikinis Vakarų filosofinis mąstymas. Aptariami metafizikos ribotumai, paskatinę Vyčiną kelti filosofinio mąstymo pagrindų klausimą, nagrinėjamas kultūrinis ir filosofinis kontekstas, padedantis aiškiau ir giliau suprasti lietuvių mąstytojo kūrybą. Pateikiama Heideggerio nuostatų įtakos Vyčino filosofijai analizė, pradžioje daugiau dėmesio skiriant ankstyvajai, o paskui – vėlyvajai Heideggerio kūrybai. Siekiant parodyti, kad pagrindinius probleminius savo filosofijos aspektus Vyčinas atranda Heideggerio mąstyme, lygiagrečiai nagrinėjamos abiejų filosofų sampratos ir idėjos. Pastebima, kad neretai sunku atskirti Vyčino mąstymą nuo Heideggerio, kad dažniausiai galima įžvelgti tik subtilius skirtumus.

Pirmajame skyriuje taip pat analizuojamas ir Vyčino atliktas Vakarų filosofinio mąstymo raidos tyrimas, kuris leidžia atskleisti mąstytojo požiūrį į Vakarų filosofijos tradiciją ne kaip į mokslo discipliną, o kaip į pirmapradžio filosofinio mąstymo užgimimą pirmųjų graikų mąstytojų darbuose. Svarbu paaiškinti, kodėl Vyčinas teigia, kad filosofijos branduolys buvo prarastas klasikinėje ir vėlesnėje Vakarų filosofijoje, o po to atkurtas Heideggerio mąstyme. Nagrinėjant Heideggerio plėtojamą mitopoetinę ketverto sampratą, aptariamas Vyčino įsitikinimas, kad Vakarų filosofijos pamatinį branduolį sudarė du sandai – *mythos* ir *logos*, o ne vienas, įsiteisėjęs šiandienėje Vakarų tradicijoje. Išryškinami tokie Heideggerio filosofijos bruožai kaip pasauliškumas bei poetiškumas, kurie padeda aiškiau suprasti Vyčino posūkį link mitinio mąstymo.

Antrajame skyriuje „Posūkis link mitinio mąstymo“ parodoma, kad savarankiškos Vyčino įžvalgos, skiriančios jo filosofiją nuo Heideggerio ir suteikiančios jo mąstymui savitumo, atsiranda jam pasukus link mitopoetinio mąstymo. Turint galvoje, kad mitinis mąstymas Vakarų filosofijos tradicijoje paprastai nelaikomas filosofinių tyrimų objektu, šiame skyriuje aptariami mitinio, mokslinio ir filosofinio mąstymo esminiai skirtumai ir panašumai. Parodoma, kad Vyčinas, ieškodamas kitokių mąstymo galimybių, tikisi rasti atsakymus į jam rūpimus klausimus, naujai pagrįsdamas Vakarų filosofinį mąstymą.

Vyčinas, plėtodamas mitinį mąstymą, dėmesį sutelkia ne į religinį matmenį, o į mitinėse kultūrose gyvą simbolinio mąstymo specifiką, kurią palaiko ne loginiai, ne religiškumo, o prasminiai saitai. Šiame skyriuje pabrėžiama, kad Vyčinas ieško būdų išryškinti savitą mitinio matmens racionalumą, aptikti jo vidinę logiką. Priešpriešindamas dinamišką ir gyvenimišką mitinį mąstymą statiškam ir techniškam teoriniam mąstymui, jis pabrėžia individui reikšmingą gyvenimo prasminį ir dvasinį matmenį.

Vyčio filosofijos santykio su Heideggerio mąstymu aptarimas kartu su filosofijos branduolio atkūrimo uždavinio analize ir Vyčio posūčio link mitinio diskurso tyrimu parengia pagrindus trečiajam darbo skyriui – „Vyčio mąstymo savitumas“. Nagrinėjant Vyčio filosofijos savitumo klausimą, siekiama aptarti jo mąstymo išskirtinumą Vakarų filosofiniame diskurse. Šiame skyriuje tyrinėjama Vyčio mąstymo specifika, jo siekis šalia įsiteisėjusio teorinio Vakarų filosofijos diskurso ieškoti alternatyvios diskurso formos, kuri apimtų ir teorinį, ir mitinį mąstymo matmenį. Šiame skyriuje atskleidžiama, kad jo nuostata grindžia ne paviršutinišką, o gelminėmis prasmių įžvalgomis praturtintą mąstytojo pastangą susivokti šiandieniam pasaulyje.

Pirmajame skyriuje aptarta Vyčio pastanga pagrįsti Gamtos sampratos reikšmingumą ir atsiriboti nuo techninio mąstymo įtakos, o antrajame aptartas mitinio mąstymo palaikomas dvasinis matmuo pagrindžia Vyčio siekį atkurti lietuvišką tapatybę, kuri siejama su sodietiška, mitines vertybes išlaikiusia būtimi. Parodoma, kad Vyčio akiračio susiformavimas gentinėje bendruomenėje, kuri gyveno neatitrūkusiam nuo gamtos mitiniame pasaulyje, turėjo lemtingos įtakos jo gyvenimo pasirinkimams bei mąstymui. Emigracijoje gyvenančiam Vyčiniui aštriai iškilo asmeninės tapatybės bei savivokos problema, individo tautiškumo šaknų išsaugojimo užduotis. Šiame skyriuje teigiama, kad lietuviškumo klausimo kėlimas Vyčio kūrybai suteikia išskirtinių bruožų.

Sykiu atkreipiamas dėmesys, kad Vyčinas, atmetęs Vakaruose vyraujančią metodinį teorinį mąstymą, bandydamas įsigyventi į mitinę lietuvių tradiciją, nepastebi, kad pasiduoda mitinio simbolinio mąstymo įtakai, jo filosofinis mąstymas praranda skaidrumą ir laisvumą, kuris, pasak paties mąstytojo, pasiekiamas nepriklausant jokiai išankstinių prielaidų sistemai.

VYČINO FILOSOFIJA HEIDEGGERIO PARAŠTĖSE

1. *Orientacija į būties problematiką*

Vyčino mąstymas labai glaudžiai susijęs su Heideggerio darbais. Siekiant aptarti šias sąsajas ir išryškinti Heideggerio mąstymo įtaką Vyčino kūrybai, svarbu pažymėti, kad ankstyvasis Vyčino mąstymas sietinas su ankstyvaisiais Heideggerio darbais, o vėlyvoji Vyčino kūryba turi nemažai panašumų su vėlyvaisiais jo darbais. Nors pats Heideggeris neigia jo mąstyme buvus slinktį ar posūkį [*Kehre*], reikia atkreipti dėmesį, kad nors esminės jo filosofijos tarpsnių gairės nesikeitė – didžiausias Heideggerio rūpestis lieka būties problema, o pagrindinis filosofinis metodas yra savaip plėtojama fenomenologija, – ankstyvųjų ir vėlyvųjų darbų tyrimo pobūdis skiriasi. Tai pastebi ir Vyčinas, kuris Heideggerio filosofiją skirsto į tris fazes – *Dasein*, būties ir ikimetafizinę. Aptarkime pagrindinius ankstyvojo Heideggerio mąstymo tarpsnio bruožus.

Kalbant apie ankstyvojo Heideggerio indėlį į Vakarų filosofiją, galima laikyti, kad jis savo darbe *Būtis ir laikas* būties klausimo problematiką ir aktualumą grąžino į Vakarų filosofijos diskursą. Svarbu pasakyti, kad minėtos Heideggerio knygos atsiradimui ir joje išdėstytoms idėjoms reikšmingiausią įtaką padarė Husserlio fenomenologija, bet Heideggeris suteikia jai kitokią formą. Knygos naujove galima laikyti tai, kad vietoje Husserlio siūlomos fenomenologiškai redukuotos sąmonės ir intencionalumų Heideggeris pasiūlo tirti būtį, įvardydamas ją kaip pamatinę individo egzistencijos prielaidą. Jis pabrėžia praktinį kasdienį individo panirimą į pasaulį.

Galima sakyti, kad, išskeldamas į pirmą vietą tiesioginį individo sąlytį su pasauliu ir atskleidęs sąmonę nulemiančią ontologinę, būtiškąją plotmę, Heideggeris pakeičia tyrimo objektą. Husserlis pačią filosofiją laiko fenomenologija, o Heideggeriui fenomenologija yra tik metodas tirti

būtį, kuri, nors tiesiogiai nepagaunama, visada yra konkretaus esinio būtis. Viena svarbiausių Heideggerio filosofijos daromų prielaidų yra ta, kad hermeneutiškai papildytas fenomenologinis suvokimas laikomas fenomeno, fenomenologo ir pasaulio vienybe, kuri nėra tik teorinė, nes apima praktinio pobūdžio paties fenomenologo buvimą. Todėl, atmetus įprastinę teorijos ir praktikos perskyrą, filosofijos pagrindu tampa ontologiškai pagrįsta hermeneutinė fenomenologija. Suvokimo įvykis grindžiamas ontologiškai įvietinant patį mąstytoją ir ieškant antireduktyvistinės nuostatos gyvenamojo pasaulio atžvilgiu.

Siekdami geriau suprasti minėtą fenomenologinę laikyseną, turime paaiškinti, kad, įvestamas gyvenamojo pasaulio [*Lebenswelt*] sampratą, kūrinyje *Europos mokslų krizė* [*Krise der Europäischen Wissenschaften*] Husserlis rašo, kad esame gyvenamajame pasaulyje, kuris pasidaro fenomenologiškai prieinamas dėl savo ontinės duoties (Husserl 1970: 108–109). Mickūnas paaiškina, kad filosofiją ir patyrimą jungia supratimas, kad visų esminių skirčių, kuriomis sekdami pradedame filosofuoti, pagrindas yra gyvenamasis pasaulis (Mickūnas, Stewart 1994: 64). Kitaip tariant, gyvenamojo pasaulio samprata artikuliuoja iš betarpiškos būties kylančias kasdienio patyrimo prielaidas. Tad situatyvų suvokimą derindamas su teorinėmis išvalgomis, fenomenologas gali pasakyti ką nors prasminga net ir ten, kur griežtas loginis ir metodinis kalbos vartojimas yra neproduktyvus. Todėl kūrinyje *Būtis ir laikas* gyvenamojo pasaulio klausimas siejamas su būties problematika, fenomenologija tampa ontologiška ir rutuliojama *Dasein* hermeneutikoje kaip egzistencinė būties analizė (Heidegger 1967: 36). Panagrinėkime būties klausimą nuodugniau.

1.1. Būties klausimas

Heideggeris išryškina ontologinę skirtį tarp esinio [*das Seiende*] ir būties [*Sein*] teigdamas, kad prie būties žmogus derinasi kalboje [*Sprach*]

(Heidegger 1958: 93), tad pirmiausia aptarsime būties sampratos reikšmę kalbos matmenyje. Vokiečių kalboje šią įžvalgą patvirtina sampratos *atitikti (atliepti) [Ent-sprechung]* etimologija. *Entsprechung* dabartinėje vokiečių kalboje reiškia atitikmenį, atitikimą, tačiau vokiečių aukštaičių kalboje – *atsakymą, atsikirtimą, noro išpildymą, reikalavimą*. Plėtodamas *Entsprechung* reikšmę, Heideggeris teigia, kad mąstymas siekia būties ir kalbos atitikimo. Aiškindamas, kad būtis atvyksta pas mus žodžiu (Heidegger 1980: 60–61), vadindamas kalbą „pačios būties atvyka“ (Heidegger 1978: 16) ir rašydamas, kad kalba yra būties namai (*ibid.*: 217), jis pabrėžia, kad kalba nėra tik vartojimui skirtas įrankis, – tai yra žmogaus buvimo vieta. Kitaip tariant, būties klausimas tiesiogiai nurodo esant žmogaus santykį su kalba.

Plėtodamas Heideggerio idėjas Vyčinas teigia, kad *būties* samprata, kuri aptemo nuo pirmųjų graikų filosofų laikų, filosofijoje yra raktinė, kad būtent ji atveria filosofinio mąstymo duris (Vyčinas 2007: 19). Po graikų mąstytojų kiekviena Vakarų filosofijos epocha vis giliau gramzdino būties klausimą į užmarštį, prarasdama autentišką pasaulio suvokimą, kuris pasiekiamas per esinių esmę; ši, savo ruožtu, pasiekiamą per jų būtį. Svarbu atkreipti dėmesį, kad, silpnėjant būties pajautos aktualumui, Vakaruose silpo ir pasaulio suvokimo gyvybiškumas, o mąstymas buvo sulygintas su vienareikšmės logikos taisyklės tenkinančių techninio pobūdžio metodų taikymu. Turėdamas tai omenyje, Vyčinas siekia atkurti tokį mąstymą, kuris senovės Graikijoje sukūrė prielaidas užgimti filosofijai. Pritardamas Heideggeriui, jis teigia, kad svarbu sugrįžti prie ištakų ir iš naujo apmąstyti filosofijos pagrindų pirmapradiškumą, kuris Graikijoje buvo esmingai susijęs su būties klausimo eksplikavimu. Vyčinas pabrėžia, kad Heideggeris, grąžindamas būties sampratą į filosofijos aktualijų akiratį, užčiuopė svarbų Vakarų kultūros praradimą. Būties sampratos atkūrimas grąžintų Vakarų mąstymo tradicijai vaisingumą ir gyvybingumą, būdingą senovės

graikams.

Vyčinas rašo, kad Heideggeris „mąsto vis tą pat – būti“ (Vyčinas 2002: 38). Heideggeris, pabrėždamas pamatinę ontologinę būties ir esinių perskyrą, atskiria tai, kas neturi substancinės prigimties, nuo substancinių esinių (*ibid.*: 63). Šia perskyra grindžiamas ir *Dasein* – žmogus, kuris suvokia savo nesubstancinę būtį. Toks požiūris į būtį buvo išreikštas ir ankstyvųjų graikų mąstyme. Heideggerio filosofijos tyrėjas Timothy'is Clarkas pastebi, kad „archajiška ir klasikinė Graikija Heideggeriui tiesiog buvo ‘pradžia’“ (Clark 2002: 28). Turėta galvoje, kad senovės graikų mąstyme Heideggeris atranda pirmapradžio mąstymo idealus, kuriuos siekia atkurti plėtodamas būties klausimą. Mūsų tyrimui svarbu tai, kad Vyčinas, kaip ir Heideggeris, būties sampratą vartoja ontologiškai eksplikuodamas individo gyvenamąjį pasaulį kaip tam tikrą visumą, kurios atžvilgiu individas suvokia save ir savo vietą. Galima sakyti, kad heidegeriškai suvokiama individo gyvenamojo pasaulio problematika yra visos Vyčino filosofijos pagrindinė ašis. Kadangi gyvenamojo pasaulio klausimą nuolat lydi pastanga atgaivinti užmirštą būties sampratą ir grąžinti ją į Vakarų filosofinį diskursą, svarbu aptarti Heideggerio požiūrį į būties sampratos užmiršimo procesą, kurį jis dalija į tris etapus.

Pirmasis etapas – tai graikiškų žodžių vertimas į lotynų kalbą. Aiškindamas Heideggerio nuostatas, Clarkas tvirtina, kad Platono ir Aristotelio mąstymas išsaugojo senesnio, ikimetafizinio, mąstymo, pėdsakus (Clark 2002: 30–31). Vertimas į lotynų kalbą praranda graikų kalboje esančias svarbias tokių žodžių kaip *logos*, *aletheia* bei *physis* prasmes. Todėl Vakarų kultūra jau prieš mūsų erą netenka graikų mąstymui svarbių sąvokų, nurodančių esant neobjektinę, neapčiuopiamą žmogaus pasaulį grindžiančią būties struktūrą. George'as Steineris, patvirtindamas Heideggerio išvalgas, taip pat teigia, kad tikrą *Philosophia* galime rasti „užmaskuotoje graikiškų žodžių pirminių reikšmių jėgoje“

(Steiner 1995: 65). Kitaip tariant, graikiškų sampratų vertimas į lotynų kalbą toli gražu nėra toks nekaltas, koku jis laikomas, nes už šio vertimo [*Übersetzung*] slypi graikiškos patirties perkėlimas [*Übersetzen*] į kitos rūšies mąstymą (Heidegger 2003: 15). Heideggeris pabrėžia, kad „graikiškai išgirsto žodžio dėka mes esame tiesiog prie paties priešais mus esančio dalyko, o ne tik prie žodžio reikšmės“ (Heidegger 2002: 127). Skyriuje „Posūkis link mitinio mąstymo“ aptarsiu, kaip tokia nuostata grindžia Heideggerio pastangas naujai pažvelgti į kalbą ir mąstymą, o Vyčiną paskatina ieškoti pirmaprados kalbos ir pirmaprado mąstymo pirmiausia graikų, o vėliau ir kitose mitinėse kultūrose.

Antrasis istorinis įvykis, pasak Heideggerio, yra viduramžių krikščionybės teologinis požiūris į būtį. Būtį palaiko ir kuria monoteistinis Dievas, suprantamas kaip „kuriančioji priežastis“ (Heidegger 1999: 172). Gamta taip pat laikoma Dievo sukurtu objektu (Clark 2002: 33). Toks požiūris stiprina monoteistinės tradicijos dominavimą Vakarų kultūroje, išstumia politeistinę mitologinę tradiciją, kartu įteisindamas ir griežto loginio vienareikšmiškumo vyravimą tolerantiško daugiareikšmiškumo atžvilgiu. Būtent iš čia kyla metodiško, vienareikšmiu priežastingumu grindžiamo mąstymo nepakantumas gyvam individo sąlyčiui su pasauliu, atvirai ir daugialypei patirties prigimčiai. Vyčinas, priešindamasis vienareikšmio mąstymo reikalavimams, siekia atkurti mąstymo daugialypumą. Jis pabrėžia, kad skirtingos filosofijos teorijos yra daugialypiškai suvokiamos vienos filosofijos dalys, o visų filosofų darbuose skamba būties balsas (Vyčinas 2007: 15). Pati būtis, pasak Vyčino, „pasirodo kaip daugybė skirtingų tvarkančių galių – kaip daugialypis logos“ (Vyčinas 2009: 95), kitaip tariant, filosofijos pagrindas Vyčiniui yra gyva būties esmės mąstymo pastanga, o ne Vakaruose įsiteisinusios mąstymo metodikos. Tokia filosofo nuostata grindžia jo universalų tyrimo atvirumą ir domėjimąsi įvairiomis kultūromis, ypač senesnėmis mitinio mąstymo tradicijomis.

Trečiasis istorinis įvykis – modernios metafizikos ir mokslo atsiradimas XVII amžiuje, kai tiesos samprata buvo susieta su technine prieiga. „Toks būties atsiskleidimas pasirodo ne daugiau nei objektų visuma, kurią valdo žmogiškojo pažinimo metodika“ (Clark 2002: 34). Šie pokyčiai pagrindė Vakarų mąstymo tradicijos techniškėjimą ir asmenišką intuityvios pasauliškos patirties atsitraukimą į antrą planą. Antrame plane atsidūrė ir gyvas individas, kurį išstūmė mokslinės teorijos, technologinę pažangą laikančios aukščiausia vertybe. Ir Heideggeris, ir Vyčinas, kiekvienas savaip, pabrėžia šį virsmą tvirtindami, kad šiandien individo pasaulis pradėjo priklausyti ne būčiai, o technologijai. Tyrinėdamas būties klausimo išstūmimo iš Vakarų kultūros aplinkybes, Vyčinas prieina prie išvados, kad šiandien Vakarų kultūroje dominuojantis mąstymas reiškiasi kaip techninis ir turi būti papildytas pasaulišku matmeniu. Vakarų metafizika turėtų būti pagilinta ir praplėsta, pasitelkus pasaulišką, tiesioginėje patirtyje įsišaknijusį individo mąstymą.

Turėdami omenyje Heideggerio išryškintus būties klausimo užmiršties etapus, galime aiškiau suprasti ir svarbiausius Vyčino kūrybos tikslus, iš kurių vienas reikšmingiausių – siekis atkurti pirmąją kalbą ir pirmąjį mąstymą, būdingą pirmiesiems antikinės Graikijos filosofams. Ši pastanga artikuliuojama Vyčino sampratos *physis-yra-logos* plėtotėje. Antrasis jo tikslas – tai daugialypio mitinio matmens atkūrimo pastanga, kuri jo darbuose plėtojama pasitelkus mitologijos tyrimus. Trečiasis tikslas – siekis įveikti techniškėjančią Vakarų metafiziką, papildant ją pasauliškumo matmeniu bei sutelkiant dėmesį į esinių esmes, atvedančias jį prie individo savivokos klausimo apmąstymo. Šią nuostatą geriausiai atspindi jo pastangos reanimuoti individo gyvenamojo pasaulio prasminį matmenį.

Žmogaus esmės ir individo savivokos problematika Vyčino kūryboje padeda išryškinti individo būties egzistencinę struktūrą (Vyčinas

2002: 64–65) ir sučiuopti individo panirimo pasaulyje patirtį, kurią jis laiko nulemtą pačios tikrovės. Jis rašo: „mes nediktuojame jai [tikrovei], ji [tikrovė] diktuoja mums“ (Vyčinas 2002: 68). Aiškindami tokią nuostatą, prisiminkime Heideggerio teiginį, kad žmogus yra „įmestas“ [*geworfen*] į pasaulį, todėl tiriančioji sąmonė turi aprėpti ne tik fenomeno ir fenomenologo buvimą, bet ir patį pasaulį, kuriame jie yra. Sekdamas paskui Heideggerį, suvokimo judesį Vyčinas kildina iš įtampos tarp tiesioginio gyvenimiško patyrimo ir mąstytojo savivokos, kurią, kaip ir *Dasein* struktūras, vadina būties atvirumo formomis (Vyčinas 2002: 84).

Ką Vyčiniui reiškia iš Heideggerio perimta būties atvirumo samprata?

Heideggeris rašo, kad pati *Dasein* samprata parodo, jog pasaulis žmogui pirmiausia reiškia ne esinius ar jų visumą, o „būties atvirumą“ (Heidegger 1996: 252). Laikant, kad pasaulis yra atviras patyrimui, tyrimas turėtų prasidėti nuo tyrėjo susivokimo būtyje. Taigi Heideggerio numatyto tyrimo kelio pradžioje peržengiamos teorinio mąstymo ribos, nes vien teorinė žiūra neįstengia įveikti tokios užduoties. *Dasein* struktūrų apmąstymui reikalingas pirmapradžiu, tiesioginiu patyrimu papildytas suvokimas ir įsijautimas. Todėl Vyčinas ir rašo, kad *Dasein* atsiskleidimas pirmiausia yra ne teorinis, o labiau būsenos pobūdžio (Vyčinas 2002: 84). Kitaip tariant, suvokimo pagrindus sudaro ontologinės būsenos, kurios, kaip tam tikros būties struktūros, apibrėžia žmogaus buvimą pasaulyje. *Dasein* struktūras atveria būseną, kuri yra individo savęs atradimas pasaulyje kartu su kitais fenomenais. Panagrinėkime būsenos sampratą nuodugniau.

1.2. Būsenos samprata

Heideggeris teigia, kad nuotaikos [*Stimme*] ir būsenos [*Gestimmtsein*] padeda žmogui sučiuopti pasaulio tvarką (Heidegger 1967: 134). Taigi ne žinojimas, o būsenos padeda žmogui susivokti ir

teikia pirmapradiį pasaulio suvokimą. Maža to, jis teigia, kad būsenose esama ne tik supratimo, bet pats supratimas visuomet yra būsenos pobūdžio (Heidegger 1962(a): 182). Tokia nuostata pagrindžia mąstymo dimensiją, kuri atveria pasaulį, pasitelkusi ne racionalų ir logine sistema pagrįstą žinojimą, o kontempliaciją, sugestiją, įsijautimą, vaizduotę. Galima manyti, kad būsenos samprata priverčia atsigręžti į tiesioginį patyrimą ir gali būti laikoma pirmaprade. Heideggeris rašo, kad, užuot stengiantis, kad mąstymas taptų vis labiau mąstantis, reikia atkreipti dėmesį į būseną, kuri yra ankstesnė už apmąstymą, kuri grindžiama jausmu arba nusiteikimu, nes ši galia „yra protingesnė, nuovokesnė – juk ji atviresnė būčiai nei protas“ (Heidegger, Gadamer 2003: 17). Heideggeris prieina prie išvados, kad būsenos dėka atverta esinio esmė yra pamatinis mūsų būties įvykis (Heidegger 2007: 31). Galime apibendrinti, kad įmestis ir atvirumas būčiai yra tam tikras sangražiškumo aspektas, parodantis, jog žmogus jau suvokia savo buvimą pasaulyje būsenos dėka. Todėl patyrimo pirmapradiškumas turi būti siejamas ne su teoriniu mąstymu, o su iki apmąstymo patiriama būseną. Vadinasi, dalykų esmė visuomet iškyla iš srities esančios už teorinio ir metodiško pagrįstas mąstymo ribų. Būtent būseną atveria dalykų esmę ir leidžia išlaikyti ją dėmesio centre dar neįvardytą.

Būseną padeda išlaikyti atvertą esinio esmę dėl buvimo kartu su tuo esiniu, o įvardijimas dar iki apmąstymo suteikia fenomenui apčiuopiamą formą kalboje. Bet įvardijimas kiekvieną kartą gali būti vis kitoks, todėl šis judesys kaskart skirtingai įformina esinio esmę (Heidegger 2007: 31), kalboje virsdamas vis kitokia ištara, vis kitaip ir apmąstomas. Mokslui tokią poziciją sunku priimti. Rašto tradicijoje susiformavęs Vakarų mokslinis mąstymas iki įvardijimo esančią esinio esmę ignoruoja, patikimu laikydamas tik vienareikšmį esinio pavadinimą.

Įvardijimo laisvė būdinga gyvos kalbos, o ne rašto tradicijoms.

Pabrėžtina, kad mūsų tyrimui reikšmingi gyvybiškumo, daugialypumo, dinamiškumo ir kiti Vyčino analizuojamose kalbinėse mitinio mąstymo tradicijose artikuliuojami matmenys, kuriuos Heideggeris apibendrintai vadina pasauliškumu, gali būti užčiuopti būsenos dėka. Reikia pabrėžti, kad tokia prieiga leidžia vartoti kalbą savitu būdu. Pasauliškai mąstant, kalba ne siaurina, o plečia žodžių prasminį lauką, pavyzdžiui, mitiniams personažams priskirdama ypač plačius prasminius kontekstus.

Vyčinas aiškina, kad Heideggeris, artikuliuodamas būsenos sampratą, nekuria naujos teorijos, o pasitelkia ypatingą laikyseną (Vyčinas 2002: 87), kuri išryškina savitą pasaulio suvokimą, pabrėžiantį, kad „buvimas pasaulyje niekada nėra bespalvis: jis ryškiai nudažytas vienokios ar kitokios ontologinės būsenos spalva“ (*ibid.*: 84). Teigdamas, jog mes esame būsenos būdu, Vyčinas parodo, kad žmogus visada yra nulemtas būsenos, kuri yra pirmesnė už prielaidas, mintis ar tyrimo metodus. Vyčinas būseną vadina savijauta: „kiekvienoje būsenoje, kai vienaip ar kitaip jaučiamės...“ (*ibid.*: 85), tuo išryškindamas šios sampratos gyvybiškumą ir betarpiškumą.

Aiškindamas būsenos sampratą Vyčinas teigia, kad būseną mus atskleidžia ne kaip izoliuotus, bet greičiau kaip patį buvimą pasaulyje (*ibid.*: 85). Jis pabrėžia, kad būsenas pasitelkusi prieiga, kaip tam tikra supratimo forma, siekia suvokti pasaulio vienovę ir individo įsišaknijimą pasaulyje. Vyčiniui svarbu tai, jog būtent būsenos dėka išgyvenamas individo tiesioginis sąlytis su jį supančiu pasauliu pagrindžia savitą pažinimo būdą, sukurdamas prielaidas mąstyti įsijaučiant, kitaip tariant, mąstyti pasauliškai. Verta paminėti, kad būtent pasauliškas mąstymas vėlesnėje Vyčino kūryboje laikomas mitiniu.

Panagrinėkime *pasauliškumo* sampratos reikšmę Vyčino kūryboje.

1.3. Pasauliškumo klausimas

Vyčinas, aptardamas pasauliškumo klausimą, aiškina, kad jokia loginė analizė negali padaryti išgyvenimų visiškai horizontaliais, vienaplotmiais ar izoliuotais. Patirtis visuomet yra vienaip ar kitaip „centruota“⁶ pasaulio patyrimė, kuriame aptinkame, kad kiekvienas daiktas yra susijęs su kitais daiktais prasminiais ryšiais, sudarančiais nesibaigiančią pasaulio visumą, o ši, savo ruožtu, lemia kiekvieno daikto reikšmę, prasmę ir vietą. Nagrinėjamas dalykas visada yra prasmingesnis dėl savo pasauliškos pusės, o ne dėl juslinės percepcijos ar loginės reikšmės. Norėdamas pabrėžti patirties pasauliškumo aspektą, Vyčinas vartoja *gyvenimo-kur* sampratą, kuri yra *dwelling* sampratos kūrybiškas Gintautės Lidžiuvienės vertimas. Savo ruožtu Vyčino *dwelling* yra tiesioginis angliškas vertimas vokiškosios Heideggerio *Wohnen* sampratos, išplėtos 1951 m. paskaitoje „Statyti, Gyventi-kur, Mąstyti“ [*Bauen, Wohnen, Denken*]. Gyvenimas-kur Vyčino kūryboje reiškia, kad svarbu leisti dalykams būti tokiems, kokie jie yra, priverstinai nepajungiant jų žmogaus tvarkai (Vyčinas 1969: 15). Toks leidimas būti, anot Vyčino, yra žmogaus laikysena, kurią jis gauna iš pasaulio, todėl pasauliškumo samprata Vyčino kūryboje nurodo į visumą, iš kurios kyla suvokimas, kad kiekvienas dalykas yra ne pats sau, kad jis yra susijęs prasminiais morfologiniais ryšiais su kitais pasaulio daiktais ir yra telkiamas dėl šių ryšių. Tačiau kaip suprasti, kad daikto prasminis įsišaknijimas jį supančioje aplinkoje jį telkia?

Čia padės Heideggerio paaiškinimas kūrinyje *Meno kūrinio ištaka*. Pateikdamas Vincento Van Gogho 1886 m. nutapyto paveikslo *Batų pora* pavyzdį, Heideggeris teigia, kad batai nutapyti tam tikru būdu ir būtent jie daug pasako apie pasaulį, kuriame buvo naudojami. Vyčinas, savo ruožtu, pateikia pavyzdį su lietuvišku tauro ragu, kuris telkia senovės žmogaus

⁶ Vyčino žodis.

pasaulį su jo miškais, laukiniais gyvūnais ir narsiais žmonėmis. Ragas, naudotas vandeniui arba midui pasemti, troškuliui numalšinti, per apeigas ar ritualus, kalba apie žemės ir dangaus dovanas, apie dievus ir mirtingą žmogų. Vyčinas rašo, kad daiktas, bylodamas apie „nedaiktišką“ tikrovę, daug pasako apie senovės pasaulį netgi mums, kurie jau nepriklausome tam pasauliui. Norėdamas pabrėžti rago priklausymą telkiamam pasauliui, Vyčinas klausia, kas būtų šis ragas, jeigu jį izoliuotume, pašalintume jo visas „nedaiktiškasias jėgas“? Jis taptų beprasmiškas, atsako Vyčinas, nes būtent nedaiktiškosios pasaulio jėgos yra daiktų buvimo prielaida (Vyčinas 2007: 62).

Pasitelkdamas pavyzdį su tauro ragu Vyčinas parodo, kad pasauliškumo aspektas pagrindžia daikto esmę, jis rašo, kad daiktai „negali būti be žmogaus tausojančio santykio su jais“ (Vyčinas 2002: 55). Daiktas yra daiktu tiek, kiek „‘pasaulėjantis’ (‘esmėjantis’) pasaulis ‘daiktina’ (‘esmina’) daiktus“ (Vyčinas 2007: 62). Bandydami bent kiek suprantamiau paaiškinti sudėtingą Vyčino ištarą, galime samprotauti, kad pasaulėjančio pasaulio sąvoka Vyčiniui reiškia, kad žmogus mąsto pasauliškai, įskaitydamas būties atvirumą ir jame esančius ryšius, kuriais jis yra susijęs su pasaulio visuma. Pasulyje, savo ruožtu, procesualiai telkiamos daiktų prasmės atveria galimybę suvokti jų esmę. Todėl daiktai dinamiškai daiktėja, nes be šių pasauliškų ryšių, neįgiję žmogui suvokiamos prasmės, žmogaus pasulyje jie nebūtų daiktai.

Norėdami aiškiau suprasti, ką Vyčinas turi omenyje, pasitelkime dar vieną jo pateikiamą pavyzdį apie vežimo ratus. Jis rašo, kad ratus dirbdamas račius „turėjo gerą nuovoką apie grubius lauko kelius – akmenuotus ir duobėtus. Jis gerai pažino vingiuotus, nelygius miško kelius su iškilėmis eglių šaknimis [...] dirbdamas ratus, račius žino žemės ir dangaus elementus“ (Vyčinas 2002: 434). Račius, pasak Vyčino, žino ratų esmę, „žinodamas žemę ir dangų, žinodamas dievų galybę ir

žmogaus bejėgiškumą“ (*ibid.*: 435).

Galima sakyti, kad mąstant pasauliškai, daiktas sutelkia pasaulį, „priartina pasaulį prie mūsų ir taip įgalina mus autentiškai būti pasaulyje: leisti daiktui būti tokiam, koks jis yra, dėmesingai elgiantis su juo“ (*ibid.*: 304). Ką tai reiškia? Galime matyti, kad Vyčinas vartoja Heideggerio sąvokas, kurias šis plėtoja, siekdamas priartėti prie pirmapradžių mąstymo ištakų, teigdamas, kad „pirmapradis mąstymas yra buvimo apmąstymas ir todėl jis pagrindžia pagrindus“ (Heidegger, 1999: 40). Šią nuostatą paaiškina tai, kad pats buvimo būdas yra pagrįstas tiesiogine būties patirtimi, o mąstymas visų pirma atveria ir parodo pagrindus, ant kurių jis laikosi. Kitaip tariant, būties apmąstymas yra pagrįstas jos tiesioginiu patyrimu arba įvykiu, kuriame dalyvauja suvokėjas. Heideggeris tokį įvykį vadina *Ereignis*, o Vyčinas pasitelkia *nutikimo* (*befalling*) sampratą, kurią toliau ir aptarsim.

1.4. Nutikimas

Nutikimo samprata Vyčino kūryboje turi kelias reikšmes⁷. Tai jau minėtas terminas *Ereignis*, kurio nusistovėjęs vertimas į anglų kalbą yra *enowning*, o Vyčino vartojama *befalling*. Aiškinant *Ereignis* sampratą, verta pasitelkti Richardo Polto atliktą šios sampratos vartojimo Heideggerio mąstyme tyrimą, kur teigiama, kad jos reikšmė kelis kartus keitėsi. Iš pradžių ankstyvosiose paskaitose *Ereignis* Heideggeris vartoja norėdamas pabrėžti, kad yra kelios patirties rūšys. Pirmoji, kurią jis ir vadina *Ereignis*, – tai patirtis, kai individas intensyviai dalyvauja ir yra tiesiogiai įtrauktas į veiksmą, o antroji – kai individas tik pasyviai stebi situaciją, teoriškai ją apsvarstydamas. Vėliau ši samprata išnyksta ir jau *Būtyje ir laike* nevartojama, bet, įgavusi naują reikšmę, atsiranda 1938 m. parašytame kūrinyje *Beitrag zur Philosophie (Vom Ereignis)*, kuris

⁷ Vyčino knygų *Žemė ir dievai* ir *Didybė ir filosofija* vertimuose ir samprata *befalling*, ir *ordiance* verčiamos žodžiu *nutikimas*.

laikomas Heideggerio mąstymo posūkio tašku. *Ereignis* sampratą šiame kūrinyje Heideggeris vartoja kalbėdamas apie įvykį, kuris nurodo naują gyvenimo būdą, naują mąstymą, naują prasmę. Polto pastebėjimu, 1962 m. Heideggerio parašytame kūrinyje *Zeit und Sein*, *Ereignis* samprata vėl pasikeitusi pasirodo ne patirties ir ne įvykio prasme, o kaip suvokimas pirmapradžio šaltinio, suteikiančio laiko ir būties patyrimą (Polt 2005: 375–387).

Vyčinas, vartodamas *befalling* sampratą, dažniausiai nurodo į kūrinyje *Beitrage Zur Philosophie (Vom Ereignis)* Heideggerio vartotą *Ereignis* reikšmę, kuri pabrėžia, kad pats įvykis atskleidžia dalykų esmę, o ne teorizavimas apie juos. Kitaip tariant, Vyčino vartojama nutikimo samprata gali būti aiškinama kaip pirmapradiškumo pagrindas, kuriuo turi remtis mąstymas; čia atmetami išankstiniai nusistatymai, gatavi metodai ir dirbtinės sistemos. Mąstantysis dalyvauja įvykyje, pats į jį įtrauktas, jis turi tiesioginę patirtį, kuri ir yra geriausias suvokimas bei mąstymo pagrindas.

Nutikimu lietuviškuose vertimuose taip pat verčiama ir Vyčino vartojama *ordinance* samprata, kurią jis sieja su Heideggerio istoriškumo (*Geschichte*) ir įvykio (*Geschehen*) sampratomis. Pažymėsime, kad kai kurie filosofai⁸ Heideggerio sąvoką *Geschehen* į anglų kalbą verčia *historical happening*, o Vyčinas verčia savitai – *ordinance*, argumentuodamas tuo, kad *nutikimas* nusako žmogaus priklausymą istorijai. Vyčinas aiškina, kad prigijęs angliškas vertimas *historical* netinka, nes yra per daug „plačiai vartojama bei nuvalkiota“ anglų kalboje sąvoka, be to, „istorija mąstoma kaip pavaldi žmogui“, o „nutikimas, priešingai, viršesnis už žmogų“ (Vyčinas 2007: 27). Siekdami atskleisti sampratos *nutikimas* prasminį lauką, panagrinėkime Heideggerio požiūrį į istoriškumą, iš kurio ji kilo.

⁸ Pirmiausia turima galvoje Charlesas Guignonas ir Timothy'is Clarkas.

Heideggeris pabrėžia, kad svarbu skirti dvi istorijos sampratą įvardijančias sąvokas: *Historie* ir *Geschichte*⁹. *Historie* vartojama nusakyti įprastinę ir dažniausiai vartojamą žodžio „istorija“ prasmę, kai turimi omenyje pasakojimai apie praeitį, pateikiama chronologinė praėjusių įvykių ir faktų seka. Apie ją Heideggeris rašo: „istorija [*Historie*] yra praeities tyrinėjimas, remiantis dabarties perspektyvomis“ (Heidegger 1994: 34), o vertindami praeitį iš šiandienos pozicijos, priartiname ją prie dabartinės pasaulėžiūros ir paverčiame ją istoriška (*historisch*) (*ibid.*: 33). Tradiciniu požiūriu istorija paverčiama laike išdėstytų įvykių virtine, ir tai suprantama kaip istorijos objektas.

Šis požiūris į istoriją Heideggeriui nepriimtinas, nes jis nepadedą apčiuopti terpės, kurioje gyvena žmogus. Clarkas, aiškindamas Heideggerio istoriškumo sampratą, pastebi, kad „graikai, viduramžių vienuolis ir šiuolaikinis Vakarų žmogus gyvena iš esmės skirtinguose pasauliuose. To, ką kiekvienas mato pačiuose paprasčiausiuose dalykuose, pavyzdžiui, upės, supratimas skiriasi, – jis priklauso nuo pasaulio, kuriame žmogus gyvena. Pats žmogaus buvimas skirtingose epochose suformuoja visiškai skirtingą upės suvokimą, jos prasmę“ (Clark 2002: 28).

Tradicinis požiūris istorijos įvykius paverčia objektais ir praranda reikšmingą visumą, kurioje gyvena žmogus. Ši aplinkybė skatina Heideggerį pasitelkti istorijos kaip *Geschichte*¹⁰ sampratą ir teigti, kad tradiciniai „istoriniai [*historische*] svarstymai paviršutiniškai prisiliečia prie praeities, niekada nepriartėdami prie jos istoriškumo [*Geschichtliche*], kuris peržengia istorijos ribas [*Historische hinweg*]

⁹ Heideggeris dažniausiai vartoja skirtį: *historischer Betrachtung und Besinnung geschichtlicher* – istorijos analizė ir istorinė refleksija (sąmoningumas).

¹⁰ Sąvoka *Geschichte* vokiečių kalboje vartojama rečiau ir kitokia prasme nei *Historie*, nusakant tai, kad istorinis patyrimas yra šiandienio pasaulėvaizdžio dalis ir turi įtakos mūsų sprendimams. Turima omenyje, kad tam tikri įvykiai atveria galimybes, kurių kitaip nebūtų. Heideggeris rašo, kad „istoriškumas‘ [*geschichtlich*] reiškia nutikimą [*Geschehen*], pačios istorijos [*Geschichte*] tapimą būtimi“ (Heidegger 1994: 34).

ateities, praeities, o svarbiausia – dabarties – kryptimi“ (Heidegger 1994: 39). Įprastinę istorijos koncepciją Heideggeris pakeičia istoriniu susivokimu ir sąmoningumu, kurį jis vadina istorijos prasmės (*Sinn*) įsisąmoninimu (*Be-sinnung*). Charlesas Guignonas paaiškina, kad šios refleksijos „tikslas – suvokti nutikimą [*happening*] [*Geschehen*], į kurį esame panirę“ (Guignon 2005: 393). Nutikimo suvokimas, pasak Heideggerio, paprastai nurodo esant įvairius „tikslus, impulsus, sprendimus“, kurie priklauso nutikimui (Heidegger 1994: 35).

Iš čia kyla Heideggerio tvirtinimas, kad istoriškas gali būti tik žmogus: „santykiyje su kitais esiniais, neišvengiamybės apsupty, jis išstato save laisvei“, „kiti esiniai [*nichtmenschliche*] yra neistoriški [*geschichtslos*]“ ir tampa istoriški tik žmogaus dėka (*ibid.*: 32–34). Nutikimas, pasak jo, yra vien tiktai žmogaus buvimo būdas. „Kurdamas konceptualią, giminingo skambėjimo žodžių šeimą, Heideggeris teigia, kad būties istorija [*Geschichte*] yra *nutikimas* [*Geschehen*], kuris nulemia likimą [*Geschick*], – sako Guignonas. – Žmonės yra šios lemties dalyviai“ (Guignon 2005: 393). Tradiciškai suprantamas istoriškumas veda prie modernaus dabarties supratimo, o tikrasis istoriškumas [*Geschichte*] atveria nūdienos ryšio su gamta stokos pajautimą, padaro akivaizdžią gamtos mokslų krizę (Heidegger 1994: 49). Vartodamas istoriškumo sampratą, Heideggeris pabrėžia problemišumą to, kad dabartinis žmogus, jos neįsisąmonindamas, į pirmą vietą iškėlė technologinio naudingumo aspektą, kurio nesieja su dvasiniais kriterijais. Heideggeris įsitikinęs, kad „nei sėkmingumas, nei naudingumas niekada negalės patvirtinti jokio dvasingumo [*Geistige*], kaip ir nieko kito, kas būtų susiję su dvasine energija, turint galvoje kažką daugiau nei įprastinė veikla [*Betrieb*]“ (*ibid.*).

Patyrinėkime, kaip istoriškumo sampratą savo darbuose plėtoja Vyčinas. Jau minėjome, kad jis šią sąvoką verčia į anglų kalbą žodžiu

ordinance, kuri iš pirmo žvilgsnio neturi nieko bendro su istoriškumu. Kartu atkreipsiu dėmesį, kad Bronislovo Piesarsko *Anglų–lietuvių kalbų kompiuteriniame žodyne* anglišką žodį *ordinance* siūloma versti lietuviškais žodžiais: *potvarkis*, *bažnytinės apeigos*, *ritualas*, *architektonika* ir kt. (www.lt-en.lt/alkonas-anglonas). Pagal žodyne teikiamas vertimo reikšmes galima manyti, kad Vyčinas šioje sampratoje norėjo užčiuopti tam tikrą aukštesnę tvarką, kuri, jo manymu, yra steigiamą ne žmogus ar jo kuriamos technologinės sistemos. Aukštesnė tvarka yra terpė, kurioje žmogus atranda save egzistenciškai įmestą.

Taigi Vyčinas, vartodamas Heideggerio istoriškumo sampratą, pakeičia požiūrio kampą ir teigia, kad žmogus yra nulemtas ne istorijos, o jėgų, kurios yra anapus žmogiškojo pažinimo. Dalyvaudamas nutikime žmogus priklauso aukštesnėms galioms, kurias Vyčinas aiškina pasitelkdamas mito tyrimus, kuriuos aptarsime kituose skyriuose. Nutikimo samprata Vyčino taip pat vartojama nurodant į praktinį mąstymo aspektą, į tai, kame pats mąstytojas tiesiogiai dalyvauja, kitaip tariant, nutikimo samprata sujungia ir išlaiko fenomeną, jo aplinką ir patį suvokiantįjį kaip nedalomą visumą.

Nutikimą Vyčinas laiko ikifilosofine, pirmaprade samprata, kurios dėka gyvavo visos Vakarų filosofijos epochos. Jis teigia, kad nutikimas nulemia Vakarų tradicijos teorijų ir visų filosofų minties raidą (Vyčinas 2007: 267). Pasak jo, požiūris, jog „filosofai ir jų idėjos formuoja visuomenę ar kultūrinę epochas, yra teisingas tik iš pirmo žvilgsnio. Galiausiai žmoniją valdo nutikimas“, o filosofai yra nutikimo įrankiai. Būtent nutikimas priverčia suprasti, kad „‘nedaiktiškosios’ jėgos nepaklūsta žmogaus kontrolei, bet priklauso pačios gamtos, kurios žinioje yra žmogus, tikrovei“ (*ibid.*: 267). Vyčinas turi omenyje, kad nutikimas pasireiškia kaip Vakarų filosofinės tradicijos pamatas, lemiantis jos raidą. Nuostata, kad iš gamtos kylanti tvarka yra kultūros ir mąstymo pagrindas,

Vyčinas atranda tiek Heideggerio mąstyme, tiek pirmojo graikų filosofo Talio *arche* sampratoje, kur vanduo buvo pati gamta (Vyčinas 2009: 57). Vyčino vartojamos nutikimo sampratos prasminiame lauke galime išvelgti jo pastangą parodyti, kad filosofija, kaip pamatinis Vakarų tradicijos mąstymo būdas, Heideggerio mąstyme galiausiai grįžta prie savo ištakų – prie klausimų, kuriuos kėlė pirmieji graikų mąstytojai.

Pabrėždamas grįžimo prie filosofijos ištakų reikšmingumą, Vyčinas įveda didybės sampratą, keliose vietose pakartodamas, kad nutikimas yra didybė. Tokį Vyčino teiginį galime paaiškinti dar kartą sugrįždami prie Heideggerio istoriškumo (*Geschichte*) sampratos apibūdinimo: „tai, kas konservatyvu, lieka įklimpę [*stecken*] istorijoje [*Historischen*]; tik tai, kas revoliucinga, pasiekia istoriškumo (*Geschichte*) gelmę, o revoliucija reiškia ne nuvertimą ir griovimą, o to, kas įprasta, sukūrimą iš naujo tokiu būdu, kad galėtų būti atnaujinta pradžios struktūra“ (Heidegger 1994: 39). Galima teigti, kad Vyčino plėtojama nutikimo samprata nurodo į kultūrinį atsinaujinimą, į tai, kad ikisokratikų mąstymas, jo manymu, atskleidžia tą pačią didybę, kurią Heideggeris vadina revoliucinga pradžia. Reikia pažymėti, kad grįžimą prie didingumo Vyčinas supranta ir kaip siekį atkurti pirmąsias santykius su gamta (Vyčinas 2007: 27), kurį jis atranda senųjų mitinių tradicijų pavyzdžiuose.

Būtina pabrėžti, kad nutikimo samprata, kurią ankstyvojoje Vyčino kūryboje galima sieti su istoriškumu, vėlyvojoje kūryboje iš dalies praranda istoriškumo aspektą. Kūrinyje *Didybė ir filosofija* ši samprata dar vartojama nuorodant į Vakarų tradicijos kultūrinį matmenį, bet net ir šiame kūrinyje mąstymo pirmąsias paieška nustelbia istoriškumo refleksiją. Pats Vyčinas buvo sumanęs šį kūrinių kaip Vakarų mąstymo šaknų link vedančio kelio ieškojimą. Jį rašė, pradėdamas nuo šių dienų technikos amžiaus pradų, tuomet pasukdamas prie jų pirmtakų, t. y. Nietzsche's, Kanto, Descartes'o, toliau į viduramžių filosofinius pradus, į

senovės klasikinės filosofijos pagrindus, ieškodamas gelminių jų šaknų ikisokratinėje mąstysenoje ir dar toliau į praeitį – mite. Vyčinas pasakoja, kad leidykla privertė jį perrašyti kūrinį, pradedant paskutiniu skyriumi ir užbaigiant pirmuoju (Vyčinas 2002: 21). Ši aplinkybė parodo, kad ne heidegeriškai suvokiamas istoriškumas labiausiai rūpėjo autoriui. Galima manyti, kad nutikimo samprata šiame kūrinyje Vyčiniui padeda geriau suvokti senovės Graikijoje susiformavusių Vakarų mąstymo pokyčius skirtinguose Vakarų filosofijos raidos tarpsniuose.

Vėlesniame kūrinyje – *Dievų ieškojimas* – Vyčinas akcentuoja žmogaus priklausomybę transcendentinėms galioms, turėdamas omenyje Gamtą¹¹, kuri nepasiekiamą tiesioginiam pažinimui, nes pats žmogus yra Gamtos kūrinys. Nutikimo samprata tampa žmogaus priklausomybės aukštesnėms galioms išraiška, kitaip tariant, nuoroda į tai, kad žmogus tik dalyvauja jau iki jo nulemtame ir suformuotame pasaulyje, o ne kuria jį. Mitinė Gamta „sukuria kiekvienos kultūros pagrindus“ (Vyčinas 2009: 65). Vyčino susidomėjimas mitiniu mąstymu, kuris yra nagrinėjamas skyriuje „Posūkis link mitinio mąstymo“, yra tiesiogiai susijęs su Heideggerio *ketveto* samprata, kurią Vyčinas pasitelkia kaip mito aiškinimo galimybę. Tad, prieš nagrinėjant Vyčino posūkį link mitinio mąstymo, svarbu apsvarstyti Heideggerio *ketveto* sampratą, aptarti, kaip Vyčinas ją suvokia ir suprasti, dėl ko jis gręžiasi į mitinius šiandienės Vakarų kultūros priešaušrius.

2. Filosofijos pagrindų problema

2.1. Ketveto samprata

Ketveto sampratą¹² aptarsime detalai, nes ji yra ypač svarbi tyrinėjant Vyčino kūrybą ir jo posūkį prie mitinio diskurso. Ši samprata

¹¹ Plačiau žr. poskyrį „Gamta“.

¹² Ketvertui įvardyti Heideggeris vartoja žodį *das Geviert* (pažodžiui būtų ketverėjimas).

atsiranda vėlesniuose Heideggerio kūrinuose, kur jis dar intensyviau plėtoja pasauliškumo aspektą. „Nesuprantant ketverto – žemės, dangaus, dievų ir žmogaus, – neįmanoma suprasti vėlyvojo Heideggerio“, – teigia Julianas Youngas (Young 2006: 373). Trumpai apie ketverto sampratą galima pasakyti, kad tai pasaulį atveriantys, tarpusavyje susiję keturi elementai: nemirtingi dievai, mirtingieji, dangus ir žemė. Dievų metafora iliustruoja žmogui nesuvokiamas Gamtos jėgas. Mirtingaisiais laikomi žmonės, nes tik jie, pasak Heideggerio, gali mirti. Žmonės laikomi įsišaknijusiais pasaulyje, kuris yra tvarkomas aukštesnių galių. Dangus reprezentuoja pasaulio beribiškumą, o žemė – gamtą, kur gyvena žmogus. Akivaizdu, kad visi ketverto elementai yra mitinio pobūdžio.

Kūrinyje *Daiktas*, kalbėdamas apie ketvertą, Heideggeris pabrėžia išgyvenimų betarpiškumo aspektą, daikto esmę vadindamas daiktėjimu [*Beding*]. Priešingai Vakarų kultūroje nusistovėjusiam požiūriui į daiktą kaip į statišką ir nekintantį materialų kūną, Heideggeris daiktą aiškina Hērakleitiškai, laikydamas jį esant nuolat telkiamą. Verta atkreipti dėmesį, kad tiek vokiečių *Ding* – daiktas, tiek anglų kalboje žodis *thing* – kilę iš šaknies, kuri senojoje vokiečių kalboje reiškė „sutelkimą“. Jeffas Malpas pažymi, kad vėlyvuosiuose Heideggerio darbuose pasauliškumo aspekto plėtojimui pasitelkiama holistinė pasaulėžiūra (Malpas 2006: 244). Pasak Heideggerio, daiktas „sutelkia žemę ir dangų, dievus ir mirtinguosius, o sutelkdamas nutolusiems keturiems suteikia artumą“ (Heidegger 1971: 177). Ketverto nariai svarbūs ne būdami izoliuoti, o dėl tarpusavio sąveikos. Heideggeris kalba ne apie juos pačius, o apie žaismą tarp jų, kreipdamas žvilgsnį nuo objektų prie jų aplinkos ir buvimo būdo.

Malpas aiškina, kad nėra nė vieno daikto, kuris būtų pats sau: visi daiktai „stovi ketverto sutelktume, vienyje, kuris aprėpia gamtą ir žmones, žemę ir dangų, dievus ir mirtinguosius“ (Malpas 2006: 234). Todėl daiktas įvairiais ryšiais yra susijęs su pasauliu, o stebėtojas,

žvelgdamas į daiktą telkiančius ryšius, suvokia daikto esmę, įsiliedamas į tapsmo srautą. Šių ryšių išžvelgimas padeda individui surasti savo vietą pasaulyje, galima sakyti, suvokti savo buvimą ketverto dalimi. Heideggeris, plėtodamas ketverto modelį, grindžia alternatyvą įprastam Vakarų kultūroje požiūriui į žmogų ir pasaulį. Steineris išvalgiai pažymi, kad „suprasti“ Heideggerį – reiškia ryžtis žengti į alternatyvią reikšmių ir būties plotmę, arba erdvę“ (Steiner 1995: 45). Ketverto sampratos plėtojimas – tai kitokio rišlumo, mąstymo kelių, sąvokų, požiūrių ieškojimas, išeinantis už Vakarų filosofinės tradicijos ribų. Heideggeris naujai pažvelgia į žmogų, į jį supantį pasaulį, į kalbą bei daiktus, o laisviau traktuodamas fenomeno sampratą, praplečia fenomenologijos ribas.

Vyčinas, pritardamas Heideggerio idėjoms, aiškina, kad pasauliškai susivokdamas žmogus yra ketverto dalis. Tokia laikysena, kaip ir ankstyvųjų graikų filosofų mąstymas, priešinasi Vakarų tradicijos analitinei mokslinei prieigai. Mokslinė analizė skaldo pasaulį į elementus, kuriuos po to jungdama bando suprasti tą patį pasaulį, iš kurio jie buvo išskirti. Senovės graikų mąstytojai pradeda mąstyti patį pasaulį, pirmą kartą visumą, *arche*, nuo kurio judama prie daiktų.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, laikydamas save ketverto dalimi, žmogus nėra vienvaldis steigėjas (Heidegger 1971: 179). Taigi ketverto samprata svarbi ir tuo, kad padeda įveikti Vakarų kultūroje vyraujančias antropocentiškumo tendencijas. Žmogaus vietą ketverto struktūruotame pasaulyje pagrindžia gyvenimo-kur [*Wohnen*] samprata (Heidegger 1971: 148), kada „mirtingieji puoselėja ir augina daiktus, kurie auga, o daiktus, kurie neauga, tam tikru būdu stato“ (*ibid.*: 151). Vyčinas aiškina, kad „tausoti daiktus, reiškia globoti augmenis ir dirbti padargus“ (Vyčinas 2002: 433). Galima teigti, kad gyvenimo-kur sąvoka reiškia rūpestį ir tausojimą, „gyvenimas-kur iš esmės reiškia ketverto saugojimą

daiktuose“ (Vyčinas 2002: 304). Ši sąvoka Vyčino darbuose apibūdina ryšį tarp individo ir gamtos, natūralioje gamtoje gyvenančio žmogaus laikyseną, nes gyvenimas-kur, pasak Vyčino, reiškia ir stovėjimą Gamtos tarnyboje (Vyčinas 2007: 26). Norėdami geriau suprasti, kokia prasme Vyčinas vartoja gamtos sampratą, detaliau ją panagrinėkime.

2.2. Gamta

Vyčino Gamtos samprata geriau suprasime gretinadami ją su Heideggerio *žeme*¹³ (Vyčinas 2002: 189). Vyčinas rašo, kad Heideggerio žemės sampratą paaikškina graikų žodis *physis*¹⁴ (*ibid.*: 30), kuris, pasak jo, reiškia „kilimą arba išsiveržimą, atskleidimą, atvėrimą, ir išskleidimą“ (*ibid.*: 191). Pats Heideggeris rašo, kad *physis* reiškia „žemę, dangų, augalus ir gyvūnus, o tam tikra prasme ir žmogų“ (Heidegger 1994: 15). *Ivade į metafiziką*, analizuodamas *physis* prasmę, Heideggeris pastebi, kad senovės Graikijoje šis žodis reiškė daiktų esmę arba pagrindą (Heidegger 1961: 13). *Physis* Vyčinas verčia žodžiu Gamta ir tvirtina, kad filosofija prasideda, kai graikai pradeda racionaliai mąstyti apie gamtą. Nors graikų kalbos žodis *physis* bendriausiai verčiamas kaip gamta, šiuolaikinė gamtos sąvoka atspindi tik mažą dalį to, ką graikai norėdavo išreikšti *physis* terminu. Vyčinas aiškina, kad *physis* yra gamta ne šiuolaikinės fizikos prasme, o „gamta, kaip palikta būti tokia, kokia ji yra

¹³ Heideggeris *žemės* sampratą pradėjo vartoti kūrinyje *Der Ursprung des Kunstwerkes*, 1935 (*Meno kūrinio ištaka*), kur, pasak Vyčino, šią sampratą siejo su pasauliu, laikydamas, kad „būties atvirumas, apmąstomas pabrėžiant atskleidimą, yra pasaulis, o pabrėžiant paslėptį yra žemė“ (Vyčinas 2002: 188). Vyčino manymu, žemė simbolizuoja anapus pažinto pasaulio glūdinčią neatsiskleidusią ir metafiziškai neįvardijamą transcendentinę gamtos esmę (Vyčinas 2007: 30). Vėlesniuose kūriniuose – *Das Ding* 1949 (*Daiktas*), *Bauen, Wohnen, Denken* 1951 (*Statyti, Gyventi-kur, Mąstyti*) – žemės sampratą Heideggeris laiko vienu iš ketverto elementų.

¹⁴ Graikiškas terminas *physis* [φύσις] turi daug reikšmių. Liddell-Scott-Jones *Greek-English Lexicon* pateikiamos tokios reikšmės: 1. Pradžia, gimimas, atsiradimas, kilmė; 2. Natūraliai susiformavusios savybės, gamta, pasirodymas, prigimtis, instinktas; 3. Dėsninga gamtos tvarka, natūralus augimas; 4. Kilmės galia, augimo principas, pirmąpradė substancija, kūrimas; 5. Tvarinys, padaras; 6. Rūšis, giminė; 7. Lytis. Nietzsche, aiškindamas šį graikišką žodį, rašo: „išvestas iš veiksmažodžio *phuo*, augti, nurodo į gamtą, bet su potencialaus augimo konotacija“ (Nietzsche 2006: 101). Mantas Adomėnas, komentuodamas sąvokos *physis* [φύσις] reikšmę, rašo: „Φύσις kilęs iš φέειν, kuris turi platų reikšmių lauką: išauginti, iškelti, pagimdyti, skleisti atžalas, paleisti į pasaulį“ (Adomėnas 1995: 170).

pati savaime“ (Vyčinas 2002: 190). Tad verta pažymėti, kad Vyčinas gamtos sampratą vartoja dviem prasmėmis. Pirmoji – tai gamta, tradiciškai Vakarų kultūroje laikoma zoologijos ar biologijos sritimi, kurią nagrinėja gamtos mokslai; jai Vyčinas neskiria ypatingo dėmesio. Antrąją, kurią rašo iš didžiosios raidės – Gamta, jis apibūdina kaip „tai, kas mitiškai žinoma kaip Motina Žemė“ (Vyčinas 2007: 27).

Šią Vyčino sampratą padės geriau suprasti jos bendrų bruožų su Henri Bergsono knygoje *Kūrybinė evoliucija* aprašyta *élan vital* samprata aptarimas. Vyčino Gamta, kaip ir Bergsono *élan vital*, yra gyvybė, apimanti visą žemės rutulį, ji nuolat evoliucionuoja, be galo keisdama formas. Šį procesą Vyčinas aprašo pasitelkdamas Gamtos žaismo [*Nature's play*]¹⁵ koncepciją, kurią laiko žmogaus pasaulį grindžiančiu svarbiausiu principu, nes būtent Gamtos žaismas atskleidžia daiktus, suteikia jiems trukmę arba gyvenimą (Vyčinas 2007: 36). Žmogus Vyčino kūryboje laikomas stebinčiu gamtos raišką, o ne ją lemiančiu. Nepriklausomai nuo to, ar žmogus veikia pagal gamtos normas, ar prieš jas, „galima sakyti, kad jis paklūsta jos paliepiamams“ (*ibid.*: 26). Taigi matome, kad žmogus, pasak Vyčino, priklauso nuo gamtos net nepaklūsdamas gamtos normoms, jis yra pavaldus jai, iš jos jis gauna visą savo galią, netgi nukrypti nuo jos normų. Nepavaldumas gamtai tėra tik jo priklausymo jai būdai (*ibid.*: 26). Kitaip tariant, Vyčinas nori parodyti, kad žmogus nėra savipakankamas, jis priklauso nuo gamtos galių.

Vyčinas, kaip ir Heideggeris, žmogų laiko iš esmės stokojančia būtybe. Priešpriešindami tokią nuostatą Vakarų kultūroje iškeltai žmogaus visagališkumo ir savarankiškumo idėjai, tiek Heideggeris (1967: 233), tiek Vyčinas (2007: 33) teigia, kad žmogus aptinka save pasaulyje, kuriame jis nėra nei visagalis, nei savarankiškas steigėjas. Bet Heideggeris individą mato įsišaknijusį kultūriniame substrate, o Vyčinas

¹⁵

Ši samprata yra Heideggerio *Bewegung* (Heidegger 1971: 206) sampratos vertimas.

įsitikinęs, kad „istorinis žmogaus tapsmas priklauso gamtos nutikimui“ (*ibid.*: 26). Teigdamas, kad istoriškumas yra „žmogaus priklausymas gamtai – žmogaus buvimas atviram gamtos normoms ir veikiamam jų“ (*ibid.*: 29), Vyčinas pagrindinį dėmesį sutelkia į gamtą. Galima tvirtinti, kad plėtojama žmogaus ryšio su gamta idėja yra paimta iš Heideggerio kūrybos (Heidegger 1994: 49), tam tikru aspektu transformuojant istoriškumo sampratą. Apibendrinami galime tvirtinti, kad žmogaus stovėjimo gamtos tarnyboje koncepcija Vyčiniui reiškia, kad žmogus pirmiausia priklauso ne kultūrai, tradicijai ar ideologijai, o Gamtai.

Pabrėždamas žmogaus ribotumą, Vyčinas teigia, kad gamta yra pažįstama tik tiek, kiek ji pasireiškia žmogaus pasaulyje (Vyčinas 2009: 76); pati gamta yra atvira pažinimui, ir ne žmogus ją atveria, nes žmogus gamtą pažįsta tik tiek, kiek žmogiškumas jam tai leidžia padaryti. Mitinėse tradicijose, pasak Vyčino, minėtas aspektas buvo ne tik suvokiamas, bet ir nuolat pabrėžiamas, o šiandiniame Vakarų pasaulyje laikoma, kad žmogus yra savipakankamas ir visagalis. Kitaip tariant, mitas turėjo įžvalgas, kurių stokoja šiandienis mąstymas, todėl jas tyrinėti reikia atsargiai, neprimetant šiandieninių prielaidų. Tokių nuostatų siūlo laikytis ir Algirdas Julius Greimas, kuris rašo, kad mitas, kaip kultūrinis tekstas, gali ir turi būti skaitomas bei aiškinamas jį organizuojančia vidine sistema, o ne išorinėmis apriorinėmis kategorijomis (Greimas 2005: 29). Mitologijos tikslas, pasak Greimo, yra ne pats pasaulis, bet tai, kaip žmogus galvoja apie pasaulį (*ibid.*: 45). Kitaip tariant, vidinė mito sistema, pats mitinis mąstymas formuoja bendruomenės gyvenimo būdą, jos prasminį matmenį, vertybinį pasaulį ir santykį su gamta.

Vyčino plėtojamas Gamtos sampratos mitinis matmuo atveria galimybes kritikuoti Vakarų tradicijoje įsiteisinusį žmogaus siekį viešpatauti žemėje, naudojant mokslinį aparatą ir techniką. Žmogaus kultūrinis pasaulis laikomas maža gamtos dalimi, kuri, būdama ribota,

negali aprėpti ar suvokti gamtos visumos (Vyčinas 2009: 53). Kadangi žmogus laikomas reliatyviu ir priklausomu nuo Gamtos, neigiamas ir Vakarų kultūroje įsiteisinęs požiūris į gamtą kaip į žmogaus patogumui naudojamus išteklius. Gamtoje slypinčios tvarkos ir harmoningos vienybės nematymas, pasak Vyčino, parodo šiandienio žmogaus suvokimo ribotumą. Aiškindamas savo nuostatas jis pažymi, kad suiro iki tol harmonijoje su gamta gyvenusio žmogaus dvasinis pasaulis, nes sunyko tarp žmogaus ir gamtos buvęs ryšys, kuris buvo žmogaus vietos ir prasmės pasaulyje pagrindas.

Kalbant apie žmogaus vietą, verta paminėti Vokietijoje 1949 m. parašytą Antano Maceinos studiją, kuri paremta Heideggerio idėjomis. Aiškindamas heidegeriško buvimo pasaulyje sandarą, sakydamas, kad žmogus neturi *kur*, o pasaulis, kuriame mes determinuoti ir kuris sudaro mūsų buvimo sandą, yra gryna neigiamybė, Maceina pabrėžia aplinkos svetimumą žmogui. Žmogus, pasak Maceinos, pats susikuria pasaulį, nes pasaulis neteikia buveinės žmogui. „Buveinė pasaulyje žmogui yra ne duotis, bet užduotis“ arba kultūra (Maceina 1998: 18). Kitaip tariant, kultūra apibrėžia, kaip žmogus save atranda pasaulyje arba įvietina. Vyčinas aiškina, kad kultūra prasideda žmogui susiduriant su gamta ir pasiekia savo viršūnę, kai gamta visiškai įveikiama įsigalint žmogui. Akcentuodamas šiandienės Vakarų kultūros antropocentriškumą ir techniškumą, Vyčinas jam priešpriešina valstietiško pasaulio kultūrinę nuostatą, kuri reiškiasi žmogaus atvirumu gamtai. Jis pabrėžia, kad valstietiška kultūra, augdama harmonijoje su Gamta, neprieina baigties, nėra jokios kultūros pabaigos (Vyčinas 2009: 30). Būtent šis bruožas, pasak Vyčino, parodo, kad šiandienės Vakarų kultūros krizė yra nulemta žmogaus atitrūkimo nuo gamtos.

2.3. Techninis mąstymas

Vyčinas laiko, kad techninis mąstymas atmeta senosiose kultūrose

gyvavusį ryšį su gamta, kuris buvo žmogaus dvasinio gyvenimo pagrindas. Būtent dėl techninio mąstymo įsigalėjimo, pasak Vyčino, šiuolaikinis Vakarų kultūroje gyvenantis žmogus nežino nei kaip tvarkyti savo dvasinį gyvenimą, nei kaip atkurti harmoningą ryšį su gamta, nei kaip išsilaisvinti iš priklausymo techninei sistemai. Jis teigia, kad vos tik uždavę pačius paprasčiausius klausimus apie Gamtą, dorovę, kultūros prasmę, religijos principus, iš karto pamatysime, kokios paviršutiniškos, netikros, nesistemos ir sumišusios yra šiuolaikinio žmogaus įžvalgos (Vyčinas 2009: 217). Kadangi Vakaruose vyraujantis sutechniškėjęs mąstymas nuprasmino individo savivokos, vietos ir būties prasmės klausimus, modernaus žmogaus gyvenimą Vyčinas lygina su katastrofą patyrusios kultūros pasauliu, kuriame nėra atsakymų į klausimus „kas aš esu? kokia mano gyvenimo paskirtis? kas turi įtakos mano judėjimui mano paties pasaulyje? kas yra mano pasaulis?“ (Vyčinas 2009: 13). Vyčinas klausia, kaip mąstyti? Jis rašo, kad neprilygstamame ir didingame šiuolaikinės technologinės kultūros raidos etape, kuriame kiekvienas gali naudotis demokratinėmis laisvės ir gerovės priemonėmis, žmogus yra nepatenkintas, nesaugus, maištingas, sumišęs ir paklydęs. Atrodo, kad labiau nei kada nors anksčiau jis stokoja tikrumo dėl pasirinkto gyvenimo kelio. Vyčinas įsitikinęs, kad šiandien Vakarų pasaulyje dominuojančios nuostatos nepadedą individui susivokti, nepateikia aiškumo, kuriuo žmogus galėtų vadovautis (Vyčinas 2009: 11).

Šias nuostatas Vyčinas plėtoja pasitelkdamas Heideggerio *Das Man* kontekstą. Verta paminėti, kad neautentiškos *Dasein*, anonimiškos, beveidės minios arba individo nuopuolio [*Verfall*] sampratomis Heideggeris priešpriešina autentišką buvimą, kaip nuorodą į sąmoningumo reikalaujančią būseną, į siekį žvelgti giliau, suvokti dalykų esmę. Pasak Vyčino, individas turi susivokti, spręsti savo būties įprasminimo uždavinį. Galima apibendrinti, kad aptartos individo savivokos problemos yra asmeninės egzistencinės situacijos apmąstymo

rezultatas. Vyčinas išgyvena šiandienės, jo manymu, nevaldomai techniškėjančios Vakarų kultūros neigiamą įtaką individui ir ieško, kaip išsivaduoti iš Vakaruose dominuojančio techninio mąstymo poveikio dvasiniam individo pasauliui. Bandant aiškinti, kaip Vyčinas supranta išsivadavimą iš techninio mąstymo poveikio, svarbu suprasti, kad, sekdamas Heideggeriu, technologiją Vyčinas laiko milžiniška galia, šiandien suardžiusia senųjų kultūrų pasaulį ir naujai nulėmusia žmogaus vietą bei požiūrį į tikrovę (Vyčinas 2007: 288). Jis atkreipia dėmesį, kad techninė pažanga pasireiškia ir kaip teikianti patogesnę gyvenimą žmogui, ir kaip naikinanti galia. Tad Vyčinas neatmeta mokslo ir technikos, bet, kaip ir Heideggeris, siekia suvokti jų esmę (Vyčinas 2002: 462).

Kodėl, filosofo manymu, svarbu suvokti techninio mąstymo esmę? Pirmiausia todėl, kad mokslo prigimtis yra dviprasmiška: viena vertus, nekintami teoriniai metodologiniai mokslo dėsniai ir principai atmeta psichologines prielaidas ir išlaisvina nuo reliatyvizmo (Mickūnas, Stewart 1994: 38); kita vertus, tie patys principai pražiūri gyvenimišką pasaulį ir todėl nekoreliuoja nei su individui aktualiais pasaulio prasminiais ryšiais, nei su transcendentiniu matmeniu (Mickūnas 2004: 32). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad techninių terminų vartojimas, kaip teisingai pastebi Maceina, atskiria kalbą nuo mąstymo (Maceina 1998: 102). Galima sakyti, kad atsiranda galimybė plėtoti kalbą nemąstant. Kalbos lygmeniu pirminės duoties leidžia plėtoti loginiai, kombinatoriniai modeliai. Būtent tai pabrėžia Heideggeris, kai teigia, kad mokslas nemąsto. Pasitelkęs logiką, mokslas gali plėtoti nuo pasaulio atsietas teorijas ar metodologijas. Mokslas daro išvadą pagal metodo [gr. *meto-godos* – eiti paskui kažką] taisyklės. Tikrasis mąstymas, pasak Heideggerio, yra ėjimas ne paskui, o priekyje, mąstymas, jo manymu, turi tiesti kelią. Jei laikysime, kad filosofija siekia atverti, kaip dalykai pasirodo savaime, tai kalba, kuri yra atskiriama nuo mąstymo, praranda sąlytį ir su pasauliu, ir su daiktais.

Kitaip tariant, techninis mąstymas redukuoja buvimo pasaulyje suvokimą, visi esiniai, įskaitant ir patį žmogų, paverčiami vienai ar kitai funkcijai atlikti skirtais objektais. Šis technologijos siekis prasminį individo gyvenimo matmenį redukuoja į funkcionalumą – individas mokslo pasaulyje tampa ne prasmingas, o funkcionalus. Būtent tai, Vyčino manymu, kelia grėsmę individo dvasiniam pasauliui, nes „technologo akimis, pirmą kartą daiktą reikia nukelti į bereikšmiškumo tuštumą“ (Vyčinas 2007: 290). Techninį mąstymą Vyčinas laiko automatizacijos ir industrializacijos pagrindais, kurie pavergė žmogų technikai, nes „žmogus veikia lygiai taip pat, kaip veikia sraigtelis labai sudėtingoje mašinoje“ (*ibid.*: 289), technika „nulemia žmogaus vertę, ji diktuoja ir jo gyvenimo eigos programą ar charakterį“ (Vyčinas 2009: 466). Todėl Vyčinas pabrėžia, kad žmogus klaidingai įsitikinęs technikos tarnyste žmonijai, nes iš tiesų žmogus tarnauja technikai. Užuoat buvusi priemone, technika vis labiau virsta savotišku tikslu, kuriam palenkiamas žmogaus egzistencija.

Aiškinant Vyčino poziciją galima teigti, kad, tapdamas vis labiau technologiškas ir manydamas, kad jo galimybės didėja, žmogus iš tikro siaurina savo pasaulį, nes regimai didėjančios galimybės yra tos pačios technologinio mąstymo formos, išstumiančios kitokius mąstymo būdus. Todėl nekritiškas techninių kriterijų taikymas šiuolaikiniame Vakarų tradicijos mąstyme ir šiuolaikinio žmogaus siekis kontroliuoti jį supantį pasaulį, atsisakius dvasinių ir vertybinių pagrindų, deformuoja suvokimą, redukuoja jį į vartotojiškumą. Būtent dėl to techninis mąstymas sekina žmogaus dvasinį pasaulį ir prasmės matmenį. Todėl Vyčinas ir teigia, kad šiandienis žmogaus įsitikinęs, jog už kultūrinio pasaulio simbolinės regimybės nėra nei transcendentinės tikrovės, nei amžinųjų vertybių, kurias pažinimas galėtų atrasti (Vyčinas 2007: 289).

Pažymėsime, kad rašydamas apie techninį mąstymą (Vyčinas 2007:

306) Vyčinas daugiausia remiasi Heideggerio darbais, kuriuose kritikuojamas mokslinis pažinimas [*Wissen*] ir teigiama, kad „toks ‘pažinimas’ užgrobia ir užvaldo esinį, nuolat peržengdamas jo ribas ir pranokdamas jį“ (Heidegger 1992(a): 4). Remdamasis Heideggerio išvalgomis, Vyčinas teigia, kad techninis mąstymas įkalino žmogų (Vyčinas 2002: 479), žmogus yra nulemtas tam tikros tvarkos, kuri formuoja ir žmogų, ir technikos vystymąsi (Vyčinas 2007: 306). Kitaip tariant, Vyčinas veda nuo pačios technikos prie sąlygų, kurios suformuoja šiandienį pasaulį, jis siūlo apmąstyti pirmaprades techninio mąstymo ištakas (Vyčinas 2002: 476), suvokti tvarką, kurią vadina nuostatynu. Sampratą jis paima iš Heideggerio ir aiškina „Aidų“ žurnale paskelbtame straipsnyje „Martino Heideggerio filosofija“, kad technikos esmę Heideggeris pavadina naujadaru *Ge-stell*, kuris, jo manymu, verstinas kaip *nuostatynas*. Nuostatynas, – sako Vyčinas, – nėra nuostatų suma, bet jas grindžianti esmė (*ibid.*: 446–447). Tačiau lieka neaišku, kaip suvokti nuostatyno esmę, todėl panagrinėkime šią sampratą detaliau.

2.4. Nuostatynas

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į Heideggerio teiginį, jog būtent nuostatynas [*das Ge-stell*], kurio prigimties žmogus nesuprato, suformavo šiandienį pasaulį, nes daiktai pasirodo tik mokslo nustatytose ribose (Heidegger 1962(b): 20). Todėl, bandydami suvokti nuostatyno esmę, turėtume išsivaduoti iš mokslu pagrįstos technologinės nuostatos ir ieškoti horizonto, kuris nebūtų suformuotas paties techninio mąstymo. Plėtodamas Heideggerio idėją (Heidegger 1984(b): 96–97), kad moderni metafizika, kaip ir modernūs gamtos mokslai, kilo iš tų pačių ištakų – matematikos plačiąja prasme (Vyčinas 2007: 283), Vyčinas teigia, kad mokslas neatskleidžia pasaulio, tik suponuoja jį (Vyčinas 2002: 286), todėl viskas, ką mokslas teigia, gali būti teisinga, bet moksliskai orientuotas mąstymas neprisiskverbia į pasaulio esmę. Nuostatyną

Vyčinas laiko technikos ontologiniu pagrindu, kuris šiandien, pačiam žmogui tapus mokslo objektu, žmogaus pirmaprade prasminę duotį transformuoja į technologinį tinkamumą. Nuostatynas šiandien formuoja socialines, ekonomines, politines ir psichologines sistemas, nuo kurių priklauso žmogaus gyvenimas.

Vyčinas aiškina, kad Vakarų metafizika nepadedą suvokti nuostatyno, nes tyrinėją būtį, pasitelkusi techninį-matematinį metodą, laikydama, kad būtis yra prasminio matmens neturinti materialių objektų sankaupa (Vyčinas 2007: 296). Problema randasi dėl to, kad būtis, kuri atskleidžiama techniniu-matematiniu būdu, „užtemdo visus kitus savo prasiveržimo būdus“ (Vyčinas 2002: 477). Apibendrinami galime teigti, kad problema yra ta, jog Vakarų metafizika esanti nepajėgi sučiuopti nuostatyno esmės, nes metodine logika pagrįstas metafizikos racionalumas pats yra paveiktas techninio-matematinio mąstymo. Metafizika, anot Vyčino, patiki pasaulio aiškinimą racionalaus intelekto globai, žiūrai, kuri traktuoja tikrovę tik vadovaudamasi loginiu, iš dalies mechaniniu mąstymu, o filosofinis mąstymas, esą, neturi būti suformuotas nuostatyno. Filosofinis mąstymas turi būti pirmapradis, jis turi įveikti techninio mąstymo įtaką.

Ieškodamas pirmapradžio mąstymo, Vyčinas remiasi Heideggeriu, kuris, keldamas esinio esmės klausimą (Heidegger 2007: 30), radikalizuoja individo priklausymą gyvenamajam pasauliui ir apmąsto būties, pasauliškumo, istoriškumo klausimus, nulemiančius mąstytojo laikyseną pirmapradiškiau nei techninės-matematinės prielaidos ir metodai. Kaip ir Heideggeris, Vyčinas kalba apie posūkį prie naujo mąstymo būdo, kurį ir vadina pirmapradžiu. Jis taip pat pabrėžia kasdienio buvimo pasaulyje struktūras, kurios padeda artikuliuoti betarpiškus išgyvenimus. Betarpiškumui būdinga tai, jog kiekvieną kartą esinys atsiskleidžia šiek tiek kitaip (Heidegger 2007: 31). Taip ardoma

vienareikšmiškumo racionalumu grįsta teorinė Vakarų nuostata ir siūloma mąstymą paremti betarpiškais išgyvenimais (Heidegger 1962(a): 238), kurią Heideggeris dar vadina dėmesingumu esmei [*Wesenhafte*].

Vadinasi, pažinimą, anot Heideggerio, teikia toks mąstymas, kuris yra nukreiptas į esinio esmę, „siekia ne valdyti tai, ką pažįsta, o atsigręžti į tai [*angegangen*]“ (Heidegger 1966: 46). Svarbu pabrėžti, kad pirmapradis mąstymas Vyčiniui, kaip ir Heideggeriui, yra glaudžiai susijęs su esmėjimo samprata, vartojama ne tik siekiant parodyti, kad kažkas yra, bet ir tai, kad esantis daiktas įgauna prasmę, kurią išlaiko laike keičiantis aplinkybėms. Šią sampratą reikia versti veiksmožodine forma ir suprasti kaip esinio „tęstinį buvimą išstatyto“ [*das Währen als Gegenwart*] (Heidegger 1961: 59). Aiškindamas esmėjimo sampratą, Vyčinas tvirtina, jog nei mokslas, nei tradicinė metafizika „neatsako į esmės klausimą“ (Vyčinas 2002: 291–293), nes esmė „reiškia buvimo būdą, kai tai, kas yra, atspindi pasaulį, visumą, kurioje tai tampa tuo, kas yra“ (Vyčinas 2002: 293). Kiekvieno esinio esmė gali būti suvokta tik dinamiškai, kaip gyvas ir tiesioginis vyksmo matymas, o ne statiškas ar fiksuotas žinojimas (Vyčinas 2002: 433). Tačiau mokslai aprašo ne esinio esmę, o tyrimo būdus, „kurie vienaip ar kitaip atitinka sistemą, įsteigtą prieš nagrinėjant daiktą“ (Vyčinas 2002: 310). Todėl Vyčinas pabrėžia, kad mokslinis tyrimas daugiau pasako apie taikomą mokslinę sistemą ar metodą, negu apie daikto esmę.

Vyčino požiūris į techniką kaip į tai, kas esmėja, atskleidžia, kad ji yra priklausoma nuo paties žmogaus laikysenos. Kadangi žmogaus santykis su pasauliu, Vyčino manymu, yra grįstas ne tik teorine žiūra, bet ir praktiniu įsijungimu, filosofo keliamas reikalavimas apsvarstyti ir suvokti tiek mokslo, tiek technikos esmę reiškia atsisakymą būti vien technologu. Vyčinas rašo, kad tai nėra grįžimas į priešistorinę būklę, priešingai, reikia žengti pirmyn mokslo ir technikos keliu, tačiau

suvokiant mokslo bei technikos esmę, o kartu regint ateities perspektyvas (Vyčinas 2002: 462). Svarbu pažymėti, kad siekis išsilaisvinti iš nuostatyno formuojančios įtakos ir technikos esmės netrukdo žmogui eiti mokslo ir technikos keliu. Vyčinas aiškina, kad žmogui duotas būties atvirumas tokį ėjimą įprasmintų, nes technikos esmėjimo supratimas reiškia perėjimą nuo technikos laikymo vien instrumentu prie žmogaus pasidarymo tinkamo jos esmėjimui. Kitaip tariant, įveika nelaikoma neigimu ar atsisakymu, nes ontologinis nuostatyno poveikis žmogui gali būti suvaldytas suvokus nuostatyno esmę. Panagrinėkime esmėjimo sampratą nuodugniau.

2.5. Esmėjimo samprata

Heideggerio filosofijoje iškelta daikto esmės samprata, pasak Vyčino, nurodo į nedaiktiškų galių telkimą (Vyčinas 2002: 434). Dalykų esmę atskleidžia pasauliškumas, juos pagrindžiantys bei įprasminantys ryšiai. Vyčinas, plėtodamas esmėjimo sampratą, pabrėžia visumos ir dinamiškumo aspektus, priešpriešindamas jiems fragmentiškumą ir statiškumą (Vyčinas 2009: 287). Kadangi žmogaus būtis yra pasauliška, istoriška, jis suvokiamas dinamiškai ir kontekstualiai. Taigi reikėtų sakyti ne „žmogaus esmė“, o „žmogaus esmėjimas“, nes žmogus negali būti laikomas daiktu (Vyčinas 2007: 15) Tad statiška metafizika, kuriai, pasak jo, „rūpi tik daiktai“, nepadedą išvelgti žmogaus esmės, todėl „esmėjimas“ yra „ikimetafizinė problema“ (*ibid.*: 296).

Nagrinėjant žmogaus esmės klausimą, svarbu atkreipti dėmesį į egzistencijos terminą [*Existenz*], kurį Vyčinas taip pat paima iš Heideggerio. Heideggeris nurodo, kad klausėjas, klausdamas apie esinį, pirmiausia pabrėžia esinio buvimą. Klausėjas visada turi supratimą apie „yra“, nors šis supratimas gali būti neišreikštas ir neapibrėžtas (Heidegger 1967: 5). Pabrėždamas šį supratimą, Heideggeris iškelia ypatingą patyrimą (jis jį vadina egzistenciniu) ir teigia, kad būtis tampa prieinama

ne kaip substancinis esinys, o kaip ypatingas fenomenas. Egzistencija, anot Heideggerio, yra dinamiškas į save patį nukreiptas *Dasein* judesys. Vyčinas, aiškindamas egzistencijos sampratą, pabrėžia, kad ši negali būti tapatinama su „scholastinės filosofijos *existentia*, kurios priešingybė yra *essentia*“ (Vyčinas 2002: 70), nes žmogus nėra nekintamas, nėra „užbaigtas“ esinys. Žmogus keičiasi, jis yra atviras būčiai, „jis yra savo paties galimybė“, – sako Vyčinas. Žmogaus buvimas anapus savęs, jo ekscentriškas ir ekstaziškas išėjimas į tai, kas yra daugiau nei jis pats, yra specifinis žmogiškasis būdas būti savimi (*ibid.*: 119).

Žmogus gali keistis, nes dėl ypatingo santykio su būtimi gali išsilaisvinti iš savo uždaro pasaulio. Norėdamas pabrėžti šį pamatinį individo būties bruožą, Heideggeris žodį egzistencija rašo ne *Existenz*, o *Ek-sistenz*. Kitaip tariant, žmogaus ek-sistencija yra ne jo užsidarymas, o atvirumas, stovėjimas būties prošvaistėje. Aiškindamas Heideggerio termino ek-sistuoti rašymą (su brūkšneliu), Steineris pabrėžia, kad tik žmogus ek-sistuoja ta visai konkrečia prasme, kad tik jis gali „mąstyti būti“. Medis, uola, Dievas yra, bet ne egzistuoja, jeigu egzistenciją laikome žmogaus galimybe išeiti iš savęs (Steiner 1995: 101).

Vyčinas pabrėžia, kad *ek-sistenciniam* gyvenimui reikalinga vidinė žmogaus pastanga (Vyčinas 2009: 287). Todėl, kalbėdamas apie žmogaus gyvenimą, jis, kaip ir Heideggeris, atskiria biologinį gyvūno gyvenimą nuo ek-sistencinio, kuris yra prasmingas. Plėtodamas Heideggerio idėją, kad pasaulis, kurį žmogus gali suvokti, priklauso nuo to, kaip žmogus suvokia pats save ir savo būtį (Heideggeris 1978: 252), Vyčinas minėtu skirstymu nori parodyti, kad biologinis žmogaus gimimas, kuris nepriklauso nuo paties žmogaus, nėra tai, kas žmogų padaro žmogumi. Žmogumi, pasak Vyčino, žmogus tampa pamažu gimdamas, o tai reiškia, suvokdamas savo mirtingumą, netobulumą ir įprasmindamas save pasaulyje. Todėl jis rašo, kad *Dasein* yra „asmeninio domėjimosi paties

Dasein buvimo pobūdžiu“ (Vyčinas 2009: 287), kitaip tariant, susijęs su aplinka, kurioje gyvena žmogus.

Aptarę esmėjimo ir iš jo kylančią ek-sistencijos sampratą, galime grįžti prie nuostatyno klausimo ir apibendrinti, kad nuostatynas yra susijęs su gyvenamuoju pasauliu, o technikos „esmėjimas“ yra aplinka, kurioje pasaulis pasireiškia tam tikru techniškai nulemtu būdu. Tad technikos esmės suvokimo uždavinys veda prie žmogaus esmėjimo klausimo ir filosofijos pirmapradiškumo atkūrimo, kurio Vyčinas siekia plėtodamas Vakarų mąstymo posūkio koncepciją.

2.6. Vakarų mąstymo posūkio koncepcija

Vakarų mąstymo posūkiu Vyčinas vadina Heideggerio idėjas, kurios pakeitė Vakarų diskursą: kultūros eigą, lingvistikos, istorijos, auklėjimo, visuomenės, politines ir kitas veiklos sritis (Vyčinas 2002: 463). Vakarų mąstymo posūkio požymiais jis laiko: mitinio simboliškumo išryškėjimą šiandieniam mąstyme, literatūroje ir mene, susiskaidžiusio mokslo šakų tarpusavio artėjimą ir bendrumų ieškojimą, kultūros sričių suartėjimą. Vakarų mąstymo posūkis, Vyčino manymu, veda į dvasinio kultūros matmens atkūrimą. „Naujas“ mąstymas, pasak jo, Vakarų filosofijoje išsiskleis ir taps „atliepiančios, pagarbios ir kuklios“ filosofijos pamatais (ibid.: 463).

Nors Heideggeris nepaaiškina, kaip apibrėžti „naują“ mąstymą ir kuo jis skiriasi nuo „senojo“, jis rašo, kad „mąstymas, kuris ateina, jau nėra filosofija, nes jis mąsto pirmapradiškiau už metafiziką“. Taigi „naujas“ mąstymas laikomas pirmapradžiu, jis, „surenka kalbą į paprastą pasakymą“, nes „kalba yra būties kalba, debesys yra dangaus debesys“ (Heidegger 1978: 265). Galima laikyti, kad išryškinant ryšį tarp kalbos ir būties, gretinant kalbą su debesimis, o būtį su dangumi, teigiama, kad

kalba turi mokslinei teorinei prieigai nepasiekiamą raiškos pusę. Naujas požiūris į mąstymą keičia požiūrį į kalbą, atverdamas galimybes peržengti jos, kaip uždaros srities, ribas. Kalba transcenduojama ta prasme, jog veriasi papildomas laisvės ir atvirumo lygmuo. Atsiranda galybė sučiuopti ir kalbėti apie pasaulio patyrimo formas, kurios iki tol nesileido aiškiai išreiškiamos kalboje. Išėjimas už įprastinių kalbos rėmų parodo, kad Vakarų filosofijoje įsiteisinę vienareikšmio priežastingumo principai turėtų būti papildyti ir pasauliška nuostata, svarstymais, kurie neprivalo būti susiję su nagrinėjama problema griežtais loginiais ryšiais. Kitaip tariant, pradėta manyti, kad jei suvokimas apimtų daugiareikšmius ir įvairiapusiškus nagrinėjamo dalyko požymius, jis būtų universalesnis. Todėl tai, kas tradiciškai buvo laikoma Vakarų filosofinės logikos kritikos objektu, t. y. tai, kas kalboje vienareikšmiškai neišreiškiamą, betarpiški pasaulio išgyvenimai ir gelminės intuicijos, Heideggerio filosofijoje padaromi pačios metafizikos kritikos priemone.

„Naują“, arba pirmą, mąstymą Heideggeris supranta ne kaip pakylantį virš metafizinio, ne kaip pranokstantį jį ar pranašesnį, o kaip nusileidžiantį į pačią gelmę, prie „artimiausio artumo“ (Heidegger 1978: 254). Pritardami Hansui Georgui Gadameriui galime teigti, kad Heideggerio mąstymas yra nukreiptas į kultūroje išreikšto mąstymo pagrindų reviziją (Gadamer 2007: 82), nes atmetęs laikmečio filosofijos žargoną (*ibid.*:129) jis siekia pagrįsti paties mąstymo pamatus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad po Heideggerio Vakarų filosofiniame mąstyme prasidėjo vadinamasis postmetafizinis judėjimas, kuris pareikalavo kritiškai peržiūrėti Vakarų filosofinio mąstymo pagrindų klausimą, apmąstyti alternatyvius raidos modelius. Ši revizija siekė išlaisvinti Vakarų filosofiją nuo dominuojančio, vienareikšme logika pagrįsto metafizinio racionalumo, tačiau ne racionalumo atmetimo ar iracionalumo teigimo prasme, o naujos prieigos paieškų prasme, kvestionuojant patį racionalumą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad postmetafizinio mąstymo

samprata skiriasi nuo to, ką Vyčinas vadina ikimetafiziniu mąstymu. Postmetafizinis mąstymas nėra laikomas perversmu, kaip kad Vyčinas pristato Heideggerio mąstymą. Postmetafizinio mąstymo samprata taip pat nesiejama su sakraliniu ir mitiniu matmeniu, kaip kad pirmapradžio mąstymo samprata Vyčino darbuose. Todėl, vartodami postmetafizinio mąstymo sampratą, nurodysime į Vakarų tradicijoje įsiteisinusią reikšmę, o kalbėdami apie Vyčino interpretuotą Heideggerio pirmapradžį mąstymą, kurį detaliau aptarsime skyriuje „Pirmapradžio mąstymo bruožai“, vartosime ikimetafizinio mąstymo sampratą, kaip tai darė ir pats filosofas.

Kalbant apie postmetafizinį mąstymą, reikia atkreipti dėmesį, kad tokie mąstytojai kaip Jacques'as Derrida arba Gadameris atmeta tradicinį platonizmą ir kitus *-izmus*, kurie, jų manymu, užklojo pirmapradžius Vakarų mąstymo tradicijos šaltinius dogmatinių nuostatų sluoksniu. Nors šis sluoksniu išlygina nelygumus ir pašalina daugiaprasmiškumą, jiems buvo svarbu laiko apnašas nuvalyti, kad galėtų įžvelgti neišplėtotas kultūrinių tekstų galimybes. Suprasdami, kad bet koks aiškinimas jau yra pirminio teksto apribojimas, postmetafizinės eros mąstytojai imasi ypatingo atsargumo, kuris pasireiškia susitaikymu su niekada nesibaigiančiu aiškinimu, kitaip tariant, su neužbaigto suvokimo atvirumą ir daugialypumą palaikančia laikysena. Tokią nuostatą galima laikyti fenomenologiška, nes joje pabrėžiamas fenomenologo atsargumas, vengimas primesti fenomenui išankstines prielaidas, kurios kyla iš mąstytojo gyvenamojo pasaulio.

Postmetafizinis mąstymas, kuris kvestionuoja pačios Vakarų filosofinės tradicijos pamatus, iškelia ir kalbos klausimą, nes kalboje išlaikomos ir perduodamos svarbiausios supratimo galimybės. Atsargesnis ir reiklesnis požiūris į kalbą atveria naujus būdus apmąstyti antikinės graikų filosofijos interpretacijas, – ne tik suabejojant tradicinėmis graikų filosofinių sampratų vertimų prasmėmis, bet ir

tyrinėjant graikų mitą, kur vyravo daugialypis mąstymas¹⁶. Aptartos postmetafizinio mąstymo tendencijos, atmetančios tradicinį, „teisingiausią“ supratimo variantą ir iškeliančios alternatyvių požiūrių svarbą, akivaizdžios ir Vyčino kūryboje. Jis siekia laisvai ir kūrybiškai traktuoti įvairias Vakarų filosofijos kryptis, teorijas ir metodus, kurių skirtingose pozicijose išvelgia nuorodas į pirmaprades filosofijos ištakas, į ankstyvųjų graikų filosofų mąstymą ir graikų mitinę tradiciją.

Svarbu pabrėžti, kad Vyčinas tyrinėja ne tik klasikinius filosofijos, bet ir Vakarų kultūros priešaušrio mitinius tekstus, nes juose užgimsta racionali Vakarų filosofijos mąstymo tradicija. Kvestionuodamas klasikines Vakarų filosofijos tradicijos nuostatas, jis, kaip ir kiti postmetafizinės eros mąstytojai, iškelia filosofijos pagrindų klausimo svarbą, atveria galimybes naujai paaiškinti pirmuosius graikų filosofus. Svarbu pabrėžti, kad Vyčinas atmeta Vakarų mąstyme įsiteisinusius senųjų mitinių tradicijų aiškinimo stereotipus. Gilesnis senųjų mitinių kultūrų suvokimas, filosofo manymu, padeda atkurti senosiose tradicijose išplėtotą dvasinį aspektą, kuriuo grindžiamas transcendentinis matmuo. Vyčinas teigia, kad Vakarų kultūros žmogus laikinai gali pasijusti visagalis (Vyčinas 2007: 305–307) tik dėl to, kad techninis mąstymas išstūmė transcendentinį matmenį ir ikimetafizinį pirmapradi filosofinį mąstymą. Norėdamas pabrėžti, kad ikimetafizinis suvokimas ne tik atkuria transcendentinį matmenį, bet ir yra kitokio pobūdžio nei Vakarų kultūroje įsiteisinęs supratimo būdas, Vyčinas vartoja *under-standing* sampratą, kurią į lietuvių kalbą verčiu *su-pratimas*. Panagrinėkime šią sampratą išsamiau.

¹⁶ Daugialypio mąstymo sampratą aptarsime poskyryje „Pirmapradijo mąstymo bruožai“.

3. *Filosofijos branduolys*

3.1. *Su-pratimo samprata*

Su-pratimo sampratą Vyčinas perima iš Heideggerio [*Verstehen*], kuris ją vartoja kitaip, nei priimta Vakarų tradicijoje. *Su-pratimą* Heideggeris sieja su *Dasein* galimybe atsiverti pasauliui, kitaip tariant, su egzistencišku savo esaties išgyvenimu. Vyčinas pabrėžia, kad, pereinant nuo Kanto prie Heideggerio, pakinta žodžio *su-prasti* reikšmė. Jis tvirtina, kad Vakarų tradicijoje žodis *suprasti* [*understand*] siejamas su galimybe pažinti ir kontroliuoti, o Heideggerio filosofijoje žodžio „*su-prasti*“ reikšmę geriausiai perteikia žodis *paklusti* [*to stand-under*], tiksliau galėtume sakyti – *įsiklausyti, įsijausti*. Norėdamas atskirti šias sampratas, Vyčinas siūlo žodį *su-prasti* [*to under-stand*] rašyti su brūkšneliu (Vyčinas 2007: 57). Tokią Vyčino nuostatą greičiausiai paskatina Heideggerio teiginys, kad „supratimas nėra požiūris, priklausantis žmogui kaip jo bruožas; atvirkščiai – supratimas yra įvykis, kuriam priklauso žmogus“ (Heidegger 1953: 108).

Vyčinas aiškina, kad žmogus turi leisti „esmėms pasirodyti tokioms, kokios jos yra pasaulio šviesoje“ (Vyčinas 2002: 320). Nors Vyčinas aiškiai nepaaiškina, kaip tai padaryti, galime samprotauti, kad *su-pratimo* samprata yra susijusi su paties žmogaus esmėjimo procesu ir nurodo į betarpiškų išgyvenimų sučiuopimą, neprimetant sistemos ir metodinių įrodymų, kurie, pasak Heideggerio, nepaisant mokslinio tikslumo, nepaaiškina esmės (Heidegger 2002: 13). Iš čia, pasak Vyčino, ir kyla mąstymo pirmapradiškumas, o kartu ir filosofiskumas, nes filosofinė kalba yra mąstytojo mėginimas iš naujo atrasti pirmaprades „nusidėvėjusių“, kasdienybėje skendinčių žodžių reikšmes (Vyčinas 2009: 482). Šiandienis mokslo siekis kontroliuoti pasaulį maskuoja dalykų esmę, todėl reikalinga *su-pratimo* samprata, kuri pabrėžia dėmesingumą esinio esmei ir pirmapradei patirčiai.

Tokią supratimo sampratą Heideggeris atranda ankstyvųjų graikų mąstytojų laikysenoje [*Grundhaltung*] ir ją sieja su *aletheia* sampratos prasminiu lauku, kuris nurodo į stovėjimą būties atvirume, kitaip tariant, būtis pati atsiskleidžia. Heideggerio filosofiją tyrinėjęs Clarkas rašo, kad *aletheia*, kuri paprastai į lotynų kalbą verčiama kaip „tiesa“, reikėtų suprasti pagal pažodinį vertimą iš graikų kalbos – jis reikštų „nepaslėptis“, o žodis *physis*, kuris paprastai į lotynų kalbą verčiamas kaip „gamta“, tikslesniame vertime iš graikų kalbos reikštų „save atveriantis iš tamsos“ (Clark 2002: 31). Pasak Heideggerio, *aletheia* sampratos prasmė buvo iškreipta jau klasikinėje filosofijoje, kai atsivėrimas iš paslėpties buvo pervadintas teisingumu (Heidegger 2002: 12). Sekdamas Heideggeriu, Vyčinas žmogų laiko įsiliejusiu į pasaulio visybę, esančiu *nutikimo*¹⁷ dalimi. Žmogus, pasak jo, mąsto pirmapradiškai *su-prasdamas*, leisdamas pasauliui pasirodyti, suspenduodamas išankstines prielaidas (Vyčinas 2007: 58).

Tačiau kaip tai įmanoma? Panagrinėkime, ką Vyčiniui reiškia suspenduoti išankstines prielaidas. Pirmiausia atkreipsime dėmesį, kad šią laikyseną suformuoja Husserlio fenomenologinio projekto reikalavimai. Laikydamas, kad išankstinė nuomonė maskuoja tikrąją pasaulio prigimtį, Husserlis siekia išlaisvinti sąmonę nuo išankstinių sprendimų ir pagrįsti pažinimą vien patyrimu. Kitaip tariant, Husserlis reikalauja suspenduoti „natūralią nuostatą“ ir susilaikyti nuo visų prielaidų, kol jos galės būti paremtos tikresniais pagrindais. Tokią nuostatą vadindamas *epoche*, arba suskliaudimu, Husserlis pasuka dėmesį į pačios sąmonės turinį – į reiškinius, manydamas, kad filosofijos uždavinys yra aprašyti reiškinių esmes, išaiškinti skirtingus reikšmės lygmenis ir jų savitarpio santykius (Mickūnas, Stewart 1994: 22–21).

Tačiau Husserlio fenomenologijoje numatytas išankstinių prielaidų

¹⁷ *Nutikimo* samprata nagrinėta poskyryje 2.1.4 *Nutikimas*.

suspendavimo uždavinys Heideggerio, o paskui ir Vyčino darbuose įgauna kitokią formą. Bandant suprasti įvykusį poslinkį, reikėtų atkreipti dėmesį, kad tiek *Dasein*, tiek *aletheia* sampratos, kurios Heideggerio mąstyme nurodo į betarpišką išgyvenimo momentą, sukuria mąstymo pagrindus, kuriais neabejojama (Heidegger 2003: 51). Heideggeris atskiria išvestinės tiesos sampratą nuo be tarpininko patiriamos tiesioginės tiesos ir aiškina, kad būseną (jausmas) (*sicheres Gefühl*), kaip akivaizda, į kurią mus perkelia esinio nepaslėptis (Heidegger 2003: 17), yra arčiau tiesos esmės, nei išvestinėmis tiesomis operuojantis mokslas. Tiesos samprata Heideggerio kūryboje yra susijusi su pastanga atsiverti tiesioginei patirčiai, esančiai dar iki ištarnos. Heideggeris daro prielaidą, kad pati mąstymo pastanga jau yra judesys nuo betarpiško pasaulio išgyvenimo link įžvalgos įvardinimo, kad ištarta tiesa yra jos atsisakymas, „tiesa yra ne-tiesa“ (Heidegger 2003: 56). Norima pasakyti, jog kiekviena tiesa yra tik momentinė, tam kartui, nes jau kitą akimirką ji gali būti permąstyta, kitaip įžvelgta ir naujai įvardyta. Tai reiškia, kad žvelgiant iš tikrumo pusės, teiginių prasmė yra nuoroda ne į pirmą patyrimą, o į jo atspindį kalboje. Todėl tai, kas jau pasakyta, negali būti pirmą pradžios mąstymo pradžia, nes negali būti betarpiškai išgyventa. Siekis išlaikyti ryšį tarp pirmą išgyvenimų ir mąstymo yra susijęs su jau pažintos tiesos suspendavimu, su išankstinių prielaidų atmetimu. Betarpiškų išgyvenimų pirmą apmąstymas susiduria su įvardijimo problema, nes kalboje jau yra užfiksuotas patyrimas, kuris pritraukiamas įvardinant. Pabandykime aiškiau apibrėžti pirmą pradžios sampratą, nurodydami santykį tarp patyrimo, suvokimo ir įvardijimo.

Fenomenologiškai tiriant sąmonės turinį, skirtinguose suvokimo etapuose tyrinėjamas reiškinys gali įgyti skirtingus požymius. Nagrinėjant natūralų suvokimo etapų eiliškumą, iš pradžių būtų būtis arba dalyvavimas pasaulyje, be kurio nėra galimybių net „susitikti“ su fenomenu ar įvykiu, apie kurį ketinama mąstyti. Tuomet eina suvokimo

etapas, kuris yra svarbus tuo, kad jo metu išgyvenimas tarsi užlaikomas tam, kad fenomenas ar įvykis būtų išskirtas iš pasaulio. Kitame etape ieškoma fenomeno ar įvykio tinkamo įvardijimo ir tik tuomet priartėjama prie prielaidų atsirasti mąstymui, kai įvardytas fenomenas gali būti apmąstytas. Filosofinis mąstymas tiek Heideggerio, tiek Vyčino darbuose ypatingas tuo, kad nuo pirmojo iki paskutinio lygmens siekia palaikyti gyvą, nenutrūkstamą ryšį, ypač dėmesingai išlaikant santykį su kalba. Verta prisiminti ir Maceinos teiginį, jog mąstoma gyva kalba, ir kuo mąstymas yra arčiau pradmės, tuo kalba yra gyvesnė ir grynesnė (Maceina 1998: 93), nes filosofas mąsto tardamas, o filosofavimas yra tarimas taip, kaip mąstoma (*ibid.*: 100). Taigi, norėdami geriau suprasti pirmapradžio mąstymo idėją, būtinai turime detaliau panagrinėti kalbos klausimą.

3.2. Kalbos klausimas

Kalbą analizuojant svarbu atkreipti dėmesį, kad net jei pavyktų atmesti visas išankstines prielaidas ir visus kultūrinius kriterijus, liktų kalboje glūdinti tvarka, kuri įtakoja mąstymą. Kalba vartojama beveik nesąmoningai, ji tarsi nematomas fluidas užpildo žmogaus pasaulį. Pasak Heideggerio, tik tuomet, kai nepasiseka išstarti minties, kalba prisiliečia prie mūsų savo esmingąja būtimi. Pasidaro ypač keblu, jei reikia pasakyti tai, kas dar niekada nebuvo išstarta, nes viskas priklauso nuo to, ar kalba leidžia išstarti, ar joje yra tinkamas žodis (Heidegger 1971(a): 59).

Nagrinėjant šį klausimą, verta dar kartą prisiminti Maceinos kalbos apmąstymus, kur jis, kaip ir Vyčinas, daug dėmesio skyrė aiškindamas Heideggerio mąstymą. Pasak Maceinos, žodis kyla iš kalbinės visumos ir yra pažymėtas šitos visumos ženklu (Maceina 1998: 43). Kalba yra ne žodžių suma, bet iš anksto duota struktūra, organinis vienetas, tam tikra tvarka, kuri skleidžiasi kiekviename žodyje (Maceina 1998: 14). Požiūrio aspektas lemia, kaip pasaulis žmogui virsta buveine. Maceina aiškina, kad

visuomet pasirenkamas tam tikras požiūrio kampas, nes pažvelgti iš visų pusių tiesiog neįmanoma, tai būtų nepakeliama našta. Todėl Maceina daro išvadą, kad, viena vertus, kalbos sistema yra žmogaus būseną pasaulyje (Maceina 1998: 34–35), kita vertus, kiekviena kalbinė sistema nešasi kalbinės bendruomenės požiūrio jau įformintą pasaulį, o kartu ir prasmę, kurios nėra kitoje kalbinėje sistemoje (Maceina 1998: 38). Taigi kalbos esmė yra ne kasdieniai žodžiai, o tarp žodžių esanti prasminė terpė, tinklas, kuris įprasmina ir žodžius, ir žmogų po kalbos paviršiumi glūdinčio ir bendruomenėje plėtojamo gilesnio kalbos ryšio su pasauliu dėka. Kalboje žmogus atranda buvimo pasaulyje būdą: būtis atvyksta pas mus žodžiu, nes, gyvendami kalbinėje terpėje, esame nulemti jos struktūros ir negalime kitaip artikuliuoti supančio pasaulio, kaip tik kalba.

Kalba, anot Maceinos, aprėpia kultūrinės tradicijos visumą, apie ką rašo ir Vyčinas teigdamas, kad žodžiai tarnauja gilioms, visada nebylioms kalbos gelmėms (Vyčinas 2007: 79). Nagrinėdamas kalbos svarbą mąstymui, Maceina teigia, kad būtent per kalbą pradedame mąstyti, nes prieiga prie pasaulio prasideda nuo įvardijimo. Kiekviena kalba turi savo tvarką, todėl jei Aristotelis nebūtų kalbėjęs graikiškai, šiandien neturėtume logikos, greičiausiai jos net nepasigestume (Maceina 1998: 22). Apibendrinami Maceinos nuostatas galėtume teigti, kad pasaulis suvokiamas betarpiškai jį išgyvenant, suvokimas veda prie kalbos, o nuo kalbos judame prie mąstymo. Maceinos teigimu, būtent kalboje slypi mąstymo eigos ir sąrangos tvarka.

Laikydami tokio požiūrio, turėtume atmesti nuostatą, kad, pasitelkę fantaziją, galime mąstyti kaip norime ir ką norime. Greimas taip pat rašo, kad manymas, jog fantazija sugeba mąstyti bet ką, yra ne kas kita, kaip vienas iš romantizmo neribotą individo laisvę teigiančių išsigalvojimų (Greimas 2005: 45). Nors mąstymas nėra tapatus kalbai, mąstymo ir kalbos atskirti negalima, nes žodis esti kiekvieno mąstymo

pradžioje, mąstymas vyksta tik kalbiškai. Nors Vyčinas siekia pirmapradžio mąstymo, kuris, kaip aptarėme, turėtų būti plėtojamas iki kalbos, jis irgi tvirtina, kad būtent kalba yra aiškumo sritis, kurioje atskleidžiami daiktai ir fenomenai (Vyčinas 2009: 195). Matome, kad sekdamas Heideggeriu jis bando apmąstyti pirmapradžio mąstymo savarankiškumo idėją, bet tuo pat metu pats supranta, kad be kalbos joks mąstymas negali savęs artikuliuoti.

Nors pirminė juslinė duotis ir nėra kalbinė, mąstymas geba ją apmąstyti tik įvardijęs ir tik kalbos dėka. Dalintis mąstymo vaisiais galime tik tiek, kiek kalba leidžia tai daryti, o tai, kas yra už kalbinės raiškos galimybių ribų, lieka neištarta, iki galo nesuvokta ir neišreikšta. Apibendrinami galėtume teigti, kad kalbos reikšmė mąstymui yra lemtinga, nes iki ištaros esantis suvokimas negali būti nei apmąstomas, nei plėtojamas. Kadangi tarp betarpiškų išgyvenimų ir mąstymo be mūsų žinios įsiterpia kalba, kuri redukuoja pasaulį į ištarą, primesdama savo struktūrą ir perkeldama dėmesį nuo betarpiškų išgyvenimų prie kalbinių formų; būtent kalba yra erdvė, kurioje žmogus atsiduria įvardijęs betarpiškus išgyvenimus. Šią erdvę Heideggeris ir norėjo išryškinti, nagrinėdamas kalbos esmės klausimą ir keldamas pirmapradžio mąstymo uždavinį.

Galima sakyti, kad viena vertus Vyčinas kartu su Heideggeriu kelia reikalavimą išsilaisvinti iš kalboje slypinčio sąlygotumo. Tačiau kartu jis laikosi nuomonės, kad žmogus persikelia iš pasaulio į kalbą tam, kad galėtų mąstyti ir tvirtina, kad būti kultūriškai reiškia būti kalbančia būtybe (Vyčinas 2009: 261), kad kalba yra kultūra (*ibid.*: 199). Vyčinas šias nuostatas ypač pabrėžia kalbėdamas apie senųjų kultūrų mitinę kalbą, nes jai būdingas turtingas dvasinis turinys, o techniškėjanti ir paprastėjanti šiandienio pasaulio kalba tampa vien informacijos perdavimo bei komunikacijos priemone (*ibid.*: 102). Reikia pažymėti, kad Vyčinas

labiau susirūpinęs ne kalbos esmės klausimu, o tuo, kaip galėtų būti atkurtas senasis pasaulis, kuriame žmogus vartojo kitokią kalbą ir kitaip mąstė.

Kaip galimas kitoks kalbėjimas ir mąstymas? Pasitelkime Maceiną, kuris rašo, kad mokslinė-techninė nuostata įsiskverbia į šiandienį gyvenimą būtent dėl mokslinės formalios kalbos. Kadangi kalba skurdinama, vis labiau ją verčiant grynu įrankiu, Maceina teigia, kad mokslo veikiamas kalbinis pozityvizmas reikalauja, jog žodis būtų tikslus kaip mokslo terminai, vienareikšmis (Maceina 1998: 95). Bet kalboje nėra „grynosios prasmės“, todėl negali būti ir vienprasmių žodžių, kitaip tariant, kiekvienas žodis turi savo prasmių lauką (*ibid.*: 42). Aiškinant Maceinos mintį, galima samprotauti, kad kalboje išsaugomas prasminis matmuo, kuris suformuojamas kaupiantis kultūrinei patirčiai tradicijoje. Jei žodžiai yra pripildyti prasmių, jie yra daugiareikšmiai. Jeigu jie yra vienareikšmiai, kaip kad yra terminai, jie nieko reikšmingo nepasako. Todėl Maceina tvirtina, kad jei vadovausimės Ludwigo Wittgensteino reikalavimu arba kalbėti tiksliai, arba tylėti, privalėsime nuolat tylėti (*ibid.*: 43). Turint galvoje, kad už kiekvieno žodžio slypi pasauliška visuma, kurios joks žodis negali aprėpti, tikslus kalbėjimas yra neįmanomas iš esmės. Aprašydamas skirtumą tarp mokslinio ir filosofinio mąstymo, Maceina atskiria termino ir sąvokos sampratas. Terminas daugiau nurodo ne į suvokimo prasmę, o į ištaros reikšmę ir reikalauja vienareikšmiškumo, sąvoka daugiau nurodo ne į reikšmę, o į suvokimo prasmę ir skatina atviresnį mąstymą. Todėl terminų įsigalėjimas ir sąvokų išstūmimas šiandiniame Vakarų mąstyme veda prie mąstymo redukavimo į linijinį, vienareikšmį galvojimą, kuris stokoja pasauliško matmens.

Maceina pabrėžia, kad mokslo žodis nėra kalba, tuo siekdamas atkreipti dėmesį, jog mokslo terminai nesiekia nei kalbos praturtinti, nei

jos pagilinti (Maceina 1998: 95). Atvirkiškiai, techniniai mokslai skurdina kalbą ir daro ją seklesnę. Mokslinė kalba neatskleidžia individo betarpiškos būties, nenurodo į jo išgyvenimus. Vyčinas laikydamasis būtent tokios nuostatos pateikia pavyzdį sakydamas, kad milžiniškos pušies, augančios ant upės kranto, reikšmė daug „neaiškesnė“ negu rietuvės 2x4 colių storio tašo, apdailinto ir paruošto naudoti sienai, – šio reikšmė yra aiški, bet ribota. Vyčinas aiškina, kad mokslinė sistema suteikia aiškumą daiktams ir žodžiams, tačiau atima iš jų gyvybę. Be pirmaprados gyvybės daiktai ir žodžiai paslepia tai, kas jie yra (Vyčinas 2007: 273). Vyčinas teigia, kad jei žmogus postuluoja tam tikrą „vertybių lentelę“, „normų kodeksą“, galiojantį visai žmonijai visiems laikams, jis nustoja būti kultūriškai (Vyčinas 2009: 560), nes kultūra, pasak jo, yra gyvo žmogaus sąlyčio su pasauliu išraiška. Vyčinas įsitikinęs, kad žmogus negali visiems laikams nusistatyti „neabejotinai tikrų“ savo kultūros kelių, todėl kalba turi išlikti gyvybinga ir atvira nepaliaujamam ieškojimui. Svarbesnį vaidmenį turi atlikti pasauliškam mąstymui atviros daugiareikšmės sąvokos, o ne techniškai tikslūs vienareikšmiai terminai, kurie geriau tinka mašinoms programuoti. Svarbu pastebėti, kad nors sąvokos yra atviros suvokimo unikalumui, jos nėra kaskart kuriamos naujai. Kalba išlaiko kultūros apimtį, kuri kaupiasi kultūros istorijoje.

Grįždami prie klausimo, koks yra ryšys tarp kalbos ir pirmaprados mąstymo, turime pripažinti, kad vartodami kalbą, norom nenorom pritraukiame kontekstus, kurie su nagrinėjamu fenomenu gali neturėti nieko bendro, nes pačioje kalboje yra sistema, kuri veikia be mūsų žinios. Kita vertus, jei bandome išlaisvinti žodį nuo kalboje sukaupto kultūrinio tradicijos palikimo, jis pasidaro tuščias ir paviršutiniškas, todėl ir dalykas, kuris įvardijamas tokiu žodžiu, stokoja prasmės ir reikšmingumo. Apibendrinami galime teigti, kad prasminį substratą, iš kurio kyla mąstymas, kuriame išsiskiria individo tapatybė, palaiko kalboje glūdinti kultūrinė tradicija. Mąstytojas negali įvardyti fenomeno laikydamasis

tuštumos, nes, atsiejus žodžius nuo kalboje sukaupto patyrimo, paties įvardijimo galimybė pasidaro problemiška. Taigi kultūrinė tradicija formuoja ir mąstymą, ir patį individą, kuris yra kultūros darinys.

Šią nuostatą Vyčinas aiškina pabrėždamas, kad žmogus aktyviai grindžia savąjį kelią, kurio jam nesuteikė Gamta (Vyčinas 2009: 559), todėl jis skiriasi nuo gyvūnų ir nėra priklausomas tik nuo Gamtos tvarkos. Žmogaus pradžiai reikalingas jo paties aktyvumas, atliepiantis jo dalyvavimas. Būti žmogumi – reiškia nuolatos išlaikyti gyvą kultūrinės tradicijos aktyvumą (*ibid.*: 175). Verta pažymėti, kad tokios nuostatos laikosi ir Maceina. Jis sako, kad žmogus kažkuo panašus į gyvūną, bet kartu ir esmingai skiriasi tuo, kad gyvūnas gauna aplinką, kurioje gyvena, o žmogus gauna užduotį susikurti buveinę. Buveinę žmogus kuria kalbos dėka (Maceina 1998: 18), todėl mąstymas kalbos nesumetafizina, o atskleidžia tai, kas kalboje jau yra metafiziška (Maceina 1998: 115). Taigi kalboje yra pamatinės, už visų fenomenų slypinčios prielaidos, kalba yra pirmapradiškesnė už visus fenomenus.

Apibendrinami galime tvirtinti, kad Vyčinas, siekdamas išsilaisvinti iš Vakaruose vyraujančio mokslinio mąstymo įtakos, sutelkia dėmesį ne į patį fenomeną, o į jį įprasminančią kalboje ir gyvenimo būde palaikomą kultūrinę tradiciją. Kalbėdamas apie naująjį mąstymą, jis nukrypsta nuo Husserlio fenomenologijos, nes sutelkia dėmesį į tai, kaip fenomeną steigia kultūrinė tradicija, savitas gyvenimo būdas. Posūkis nuo fenomeno prie būties, kurį apmąstė Heideggeris, Vyčino kūryboje įgauna naujų atspalvių ir yra plėtojamas pasitelkiant kelias strategijas: knygoje *Didybė ir filosofija* apmąstoma filosofijos branduolio koncepcija, o kūrinyje *Dievų ieškojimas* – senasis mitinio gyvenimo būdas. Galima tvirtinti, jog Vyčino laikysena tolsta nuo Husserlio fenomenologijos reikalavimų, bet jo mąstymas yra filosofiškas, nes jis siekia naujai apmąstyti esinio pagrindus. Panagrinėkime detaliau, kaip jis tai daro.

3.3. Physis-yra-logos samprata

Vyčinas laikosi nuostatos, kad filosofija yra „transcendavimo įvykis“ (Vyčinas 2007: 31), todėl filosofas skolingas ir įsišaknijimui būtyje (*physis*), ir teoriniam mąstymui (*logos*). Kitaip tariant, dar iki fenomeno įvardijimo, betarpiško sąlyčio su pasauliu įvykis ir racionalaus įvardinimo darni vienybė yra laikoma filosofijos mąstymo branduoliu. Tai Vyčinas vadina *physis-yra-logos*. *Physis-yra-logos* vienybė nurodo ryšį tarp betarpiško pasaulio išgyvenimo ir teorinio apmąstymo pasitelkus kalbą. Galima aiškinti, kad intuicija ir teoriškai mąstantis intelektas, nors ir skirtingais būdais, atveria tą patį pasaulį, kurio visumą siekiama sučiuopti, ne atskiriant šiuos į priešingas puses judančius suvokimo būdus, o filosofiskai apmąstant jų vienybę.

Aiškindamas, kad filosofijos misija yra ryšio tarp *physis* ir *logos* palaikymas, Vyčinas rašo: „*logos* iš esmės atskleidžia ir parodo tai, kas tvarkingai ir aiškiai plyti *physis*“ (Vyčinas 2002: 188). Vyčino plėtojama *physis-yra-logos* samprata nurodo pasaulio atsivėrimo momentą, o jo suvokimas grindžia mąstymo pirmapradiškumą. Aptardamas *physis-yra-logos* sampratą, Vyčinas pateikia pavyzdį su stikline prizme, į kurią krisdamas žmogaus akiai nežiūrimas šviesos spindulys skyla į spektrą spalvų, kurios tampa matomos. Mąstytojas teigia, kad analogiškai galima įsivaizduoti nematomą *physis*, kuri, skildama į skirtingas spalvas, tampa *logosu*, grindžiančiu kultūrinį žmogaus pasaulį (Vyčinas 2009: 93). Paaiškindamas, ką reiškia *physis* skilimas, Vyčinas rašo, kad žmogus yra kaip stiklinė prizmė, skaidanti *physis*. Jis turi perleisti *physis* principus per save tam, kad nesuvokiama transcendentinė tikrovė pasirodytų skildama į harmoningą suvokiamą spalvų aibę – apriorinius principus, kurie grindžia, valdo ir sutvarko daiktus pasaulyje (*ibid.*: 94). Apibrėždamas filosofijos branduolį kaip dinamišką *physis-yra-logos* įvykį, Vyčinas filosofiją laiko vieta, kurioje atsiskleidžia pasaulio principai.

Taigi Vyčinas, teigdamas *physis-yra-logos* vienybę (Vyčinas 2007: 273), daro prielaidą, kad filosofinis mąstymas transcenduoja pažinaus pasaulio ribas, atverdamas nepažintame pasaulyje esančius jų pagrindus ir tokiu būdu atkurdamas autentišką filosofijos judesį. Nors filosofinio mąstymo raidoje ši sąsaja daug kartų keitėsi, buvo deformuojama ir iškreipoma, galiausiai Heideggerio mąstyme, pasak Vyčino, ji atgauna savo pirminę formą, kuri buvo ankstyvųjų graikų mąstyme. Nagrinėdamas Vakarų filosofiją kaip vyraujantį Vakarų mąstymo būdą, Vyčinas pateikia savitą skirtingų filosofinių teorijų aiškinimą ir bando sučiuopti pamatinio filosofijos branduolio *physis-yra-logos* esmės transformacijas Vakarų mąstymo raidoje. Reikia pažymėti, kad filosofiją mąstytojas supranta ne kaip atskirų tarpusavyje nesusijusių teorijų visumą, o kaip visose epochose išliekančią tą pačią pastangą plėtoti filosofijos branduolį. Nors atskiros teorijos, Vyčino manymu, turi trūkumų, kartu jos atskleidžia pamatinį Vakarų kultūros mąstymo būdą. *Physis-yra-logos* samprata yra tam tikra filosofijos ištaka, prie kurios veda visos filosofinės teorijos. Pasak Vyčino, nė viena teorija neišreiškia filosofijos esmės, nes ši negali būti racionaliai atskleista.

Panagrinėkime, kaip savo darbe *Didybė ir filosofija* Vyčinas plėtoja *physis-yra-logos* sampratą, kuri laikoma tam tikru atskaitos tašku, leidžiančiu suprasti, į kurią pusę pakrypo viena ar kita Vakarų filosofijos teorija.

3.4. Vakarų filosofijos raidos tyrimas

Ankstyvoji graikų filosofija

Vyčino manymu, *physis-yra-logos* branduolys, susiformuoja ankstyvųjų graikų filosofų mąstyme, todėl šis Vakarų filosofijos etapas yra nepaprastai svarbus. Vyčinas atmeta įsiteisinusią nuomonę, kad loginis, racionalus (*logos*) diskursas graikų filosofijoje tiesiog išstūmė

mitinį (*mythos*) diskursą. Jau sakėme, jog racionalus mąstymas, anot Vyčino, yra tik vienas iš dviejų filosofijos branduolio sandų. Todėl Talio filosofijoje, kur pasaulis mąstoma ir mitiškai (teigiama, kad viskas pilna dievų), ir logiškai (teigiama, kad *arche* yra vanduo), pasirodo ir antrasis filosofijos branduolio elementas. Šis momentas, Vyčino manymu, nurodo filosofijos užgimimą ir sukuria filosofijos pamatą, kuris ir yra *physis-yra-logos*.

Talio Miletiečio vartojamą vandens įvaizdį Vyčinas gretina su kalba. Jis rašo: „vanduo yra bespalvis, beformis ir bedugnis. Kalba yra lyg vanduo; jos gelmės nebylios – jos nieko nesako, nors paviršiaus žodžiai triukšmingi“ (Vyčinas 2007: 78). Tai reikšminga Vyčino įžvalga. Vanduo yra mitologinis paveldas, mitiniame pasaulyje laikomas gyvybės šaltiniu, bet Talis, pasitelkdamas vandens sampratą, siekdamas racionaliai paaiškinti pasaulį, grindžia Vakarų filosofinio mąstymo pamatus. Vyčinas teigia, kad Talis įsteigia *physis-yra-logos* sampratoje išreikštą pirmąją vienybę tarp gamtos ir kalbos, kitaip tariant, tarp betarpiško sąlyčio su pasauliu ir logiškai organizuoto teorinio mąstymo. Vyčiniui ypač svarbi Talio mąstymo pastanga kartu mąstyti ir mitiškai, ir racionaliai. Reikia pabrėžti, kad pats Vyčinas nuolat bando susieti mitologinio paveldo profilius su racionalių pasaulio aiškinimu. Nežiūrint į tai, kad tokios sąsajos nevisuomet yra teoriškai pagrįstos, Vyčiniui svarbus būtent tokio ryšio palaikymas.

Kalbant apie ikisokratikus, verta pažymėti, kad Heideggeris juos vadino „didesnio masto“ mąstytojais, turėdamas omenyje, kad jie dar nebuvo filosofai griežtąja šio žodžio prasme, nes žvelgė į pasaulį per daug abstrakčiai ir per daug plačiai. Pasak Steinerio, toks apibūdinimas tinka pačiam Heideggeriui, nes būtent Hērakleitas „daugeliu atžvilgių buvo Heideggerio pirmavaizdis“ (Steiner 1995: 45). Vyčinas, aiškindamas Heideggerio būties sampratą ir pabrėždamas jo mąstymo dinaminį

aspektą, taip pat rašo, kad „pagal Heideggerį, būtis yra tapsmas, kaip ji buvo ir Hērakleitui“ (Vyčinas 2002: 452). Vyčino dėmesys Hērakleito bei Heideggerio minties dinamiškumo aspektui nėra atsitiktinis, jis pabrėžia pastangas mąstyti gyvai, atvirai, vengti minties sustabarėjimo.

Vyčinas aiškina, kad Hērakleito ugnis išreiškia nuolatinį atėjimą, „dėl kurio absoliučiai viskas gali tapti esančiu“ (Vyčinas 2002: 193), nes ugnis apšviečia tamsoje tai, kas be jos būtų nematoma, kitaip tariant, ji atveria pasaulį (*aletheia*). Kita vertus, ugnis degindama, naikindama ir užgesdama reiškia irimą ir esinių gražinimą į paslėptį (*ibid.*: 194). Ugnies plevenimas, pasak Vyčino, simbolizuoja *physis* būdą – ir nuolat slėptis, ir nuolat ateiti iš paslėpties. Vyčinas teigia, kad „*physis* yra galutinė ir pagrindinė tiesa“ (*ibid.*: 195). Kadangi *physis* sučiuopimas yra *aletheia* – paslėpties atskleidimas, *physis* tapimas *logos*. Vyčinas rašo, kad Hērakleito filosofija išlaiko darną tarp *physis* ir *logos*, nes čia Gamta yra ugnis, „išsiveržianti iš paslėpties tamsos“, o *logos* yra suvokimas, tapsmo „įsiesminimas“ (Vyčinas 2007: 83, 86). Vyčinas aiškina, kad Hērakleito prasme būti filosofu – reiškia „kalbėti kaip kalba *logos*“ (*ibid.*: 91), nuolat kintantį *physis* tapsmą artikuliuoti racionaliai, įveikiant kismą, nurodyti už kaitos esančią stabilią, statišką ir nekintamą prasmę. Būtent taip suprastas Hērakleito filosofijoje artikuliuojamas santykis tarp kismo ir pastovumo išryškinamas Vyčino *physis-yra-logos* sampratoje. Panagrinėkime šį *physis-yra-logos* aspektą nuosekliau, aptardami keletą Hērakleito fragmentų.

Hērakleito rinkiniuose tradiciškai pirmuoju pateikiamame fragmente: „Štai šitos Žosmės (*logos*), esančios amžinai, nesupranta žmonės nei prieš išgirdami, nei kartą išgirdę. Mat viskam randantis pagal šią Žosmę (*logos*), jie panašūs į [jos] nepatyrusius, nors patiria ir tokius kalbesius, ir tokius darbus, kaip aš dėstau, kiekvieną pagal prigimtį atskirdamas ir išklodamas, kaip yra, o kitiems žmonėms lieka paslėpta tai,

ką jie veikia ovyje, lygiai kaip ir tai, ką maršai atiduoda miegodami“¹⁸, jis pasako, kad užčiuopia amžiną nekintamą tiesą (*Žosmę, logos*). Jis teigia ir nuolatinės kaitos idėją, kurią pabrėžia fragmentuose – „į tą pačią upę neįmanoma dusyk įžengti“ (fr. 119) ir „saulė kasdien nauja“ (fr. 124). Nors iš pirmo žvilgsnio Hērakleitas nurodo tik tapsmą, bet supriešindamas laikinumo ir pastovumo sampratas jis teigia du dalykus. Viena, jis sako, kad intuityvus, pirmapradis, mitinei nuostatai būdingas tekančios upės ir kasdien naujos saulės suvokimas yra kaitos, tėkmės ar kažko, ką būtų galima pavadinti statikos priešingybe, – nuolat atsinaujinantis tapsmas. Tačiau antra minėtų posakių pusė, pabrėžiama pirmajame fragmente, nurodo kalboje esant nekintamų upės ir saulės sąvokų reikšmių, kurios visuomet išlaiko tą patį statišką arba pasikartojantį suvokimą ir steigia racionalų požiūrį į pasaulį, kuris įmanomas tik tuomet, kada yra kažkas, kas nekinta. Būtent stabilumo fone ir jo dėka atsiveria kaitos fenomenas. Heideggerio mokinio Jeano Beaufret taikliu pastebėjimu, galima teigti, kad Hērakleito kaitos idėja atveria kur kas radikalesnę nei kaita pastovumo idėją (Beaufret 2007: 60). Galima pastebėti, kad Hērakleito filosofijoje esantis ryšys tarp kismo bei pastovumo ir Vyčino *physis-yra-logos* samprata nurodo tą pačią pastangą sučiuopti santykį tarp nuolat kintančio, atsinaujinančio pasaulio ir įvardinimo.

Vyčinas įsitikinęs, kad vienybė, kuri matoma visų ankstyvųjų graikų mąstytojų idėjose, suskyla Parmenido filosofijoje. Gretindamas Parmenido nebūtį su *physis*, o būtį su *logos*, jis tvirtina, kad Parmenido filosofijoje įvyko *physis-yra-logos* skilimas, kuris reikšmingai pakeičia iki tol vyravusią pasaulio tvarką. Talio vanduo, Anaksimandro *apeiron* ar Hērakleito ugnis yra būties ir nebūties darnos paieškos, išsaugojusios gamtos kaitą ir gyvybę. Vyčinas aiškina, kad Parmenido būtis statiška ir

¹⁸ M. Adomėno vertimas.

atskirta nuo ne-būties, todėl jo transcendentinėje tikrovėje nėra kaitos ir virpėjimo (*ibid.*: 37). Nors Vakarų filosofiniame diskurse esama ir kitokių požiūrių, Vyčinas, palaikydamas Heideggerio poziciją, teigia, kad po to, kai Parmenido filosofijoje nebūtis atsiskyrė nuo būties, Platono ir vėlesnių filosofų darbuose nebūtis atmetama kaip neegzistuojanti. Vyčinas teigia, kad iki Parmenido nebūtis buvo artikuliuota mitiškai, o po Parmenido liko tik būtis ir daiktų pasaulis. Minėtas poslinkis Vakarų mąstyme, pasak jo, susiaurino žmogaus akiratį ir nuskurdino jo pasaulį. Vientisa visuma, kurią mitiniame pasaulyje sudarė *physis* ir *logos* ryšys, pasak Vyčino, buvo suskaldyta jau ikisokratikų mąstyme.

Vyčinas, pritardamas Heideggeriui, rašo, kad „būtis aptemo nuo pirmųjų graikų filosofų laikų, ir šiandien mes suvokiame jos nesatį (Vyčinas 2007: 19). Panagrinėkime, ką Vyčinas turi omenyje, kodėl jis, ankstyvąją graikų mintį laikydamas pirmą pradžio, transcendentinio ir daugialypio mąstymo pavyzdžiu, buvusiu iki mitinio pasaulio sugriuvimo, taip radikaliai priešpriešina šiuolaikinėms filosofijos teorijoms (Vyčinas 2009: 80). Kalbėdami apie svarbiausius požymius, kurie, Vyčino manymu, išskiria ankstyvųjų graikų mąstymą, pirmiausia turėtume pažymėti, kad *physis* ir *logos* sampratos buvo ne tik tiesiogiai susijusios, bet ir atitiko viena kitą: „*physis* yra ta pati neatskleista arba paslėpta tikrovė, kuri dėka *logos* pasirodo kaip atskleista ar iškelta aikštė“ (Vyčinas 2007: 101). Vyčino manymu, šis unikalus ir išskirtinis ankstyvųjų graikų filosofų mąstymo bruožas „vyrauja Talio vandens filosofijoje, Anaksimandro *apeiron* filosofijoje, o aiškiausiai – Hėrakleito ugnies filosofijoje“ (*ibid.*: 36). Vyčiniui svarbu, kad *physis* sampratos aktualumas neišvengiamai išryškina betarpiškų išgyvenimų aspektą, susijusį su mąstymo bruožais, kurių stokoja šiandienis Vakarų mąstymas. Kadangi ankstyvųjų graikų mąstymas šiuos bruožus paveldėjo iš kalbinės mitinės Graikijoje vyravusios tradicijos, jos atkūrimas reikalauja ypatingo požiūrio į kalbą, nes būtent graikų kalbos gyvumas bei poetiškumas

sugrąžina minėtus mąstymo bruožus.

Vyčinas yra įsitikinęs, kad ankstyvųjų graikų mąstyme būtis žėri tiek mitiniame, tiek filosofiniame mąstyme, – ir mitinis, ir filosofinis pasauliai, jo manymu, senovės Graikijoje dera tarpusavyje (Vyčinas 2007: 31). Šią dermę Vyčinas įžvelgia ir Heideggerio mąstyme, kur Vakarų filosofija, pasak jo, sugrįžta prie mitinio mąstymo. Vyčinas sako: „Heideggerio filosofija, filosofinio pasaulio pagrinduose surasdama mitinį pasaulį, tam tikra prasme transcendoja filosofiją“ (Vyčinas 2002: 435). Kadangi šie skirtingi pasauliai ankstyvųjų graikų mąstyme dar nėra atsiskyrę, mitinės paslapties likutis jų kūrinuose nesileidžia pašalinamas, jis net ir teksto lygmenyje išlaiko daugialypį transcendentinį matmenį, kurio graikų mąstytojai, atrodo, nesiekė apibrėžti ar suvienareikšminti. Taigi galima manyti, kad būtent dėl to Vyčinas ir savo darbuose siekia atkurti senovės graikams būdingą mąstymo būdą, palaikantį daugialypį, dinamišką ir gyvą požiūrį į būtį.

Klasikinė graikų filosofija

Platonas, pasak Vyčino, nulėmė kitą svarbų filosofijos posūkį – jis „pastūmėjo Vakarų filosofiją daiktiškosios orientacijos link“ (Vyčinas 2007: 126). Vyčinas tvirtina, kad po Platono filosofai daugiau dėmesio skyrė ne gamtai, o daiktams, nes Platono būtį, arba *physis*, sudaro tam tikra hierarchine statiška struktūra susaistytos idėjos, virš kurių iškilusi gėrio (*agathon*) idėja. Nedaiktiškas Platono pasaulis, pasak Vyčino, yra statiškas, nes sudaiktinta *physis* paverčiama hierarchiškai subordinuota idėjų talpykla (*ibid.*). Vyčinas mano, kad kiekviena idėja Platono filosofijoje įgyja savo svorį, – tai priklauso nuo ryšio su aukščiausia *agathon* idėja. Tai parodo, kad „nedaiktiškasis“ *logos* traktuojamas „daiktiškai“ ir tikra tėra tik „su daiktais susijusi tikrovė“ (*ibid.*: 97).

Vyčinas rašo, kad jau Platono mąstymas Vakarų filosofijoje aiškinamas klaidingai teigiant, kad idėjos yra „universalių žmogaus proto

sąvokų projekcijos“ (Vyčinas 2007: 126). Vyčino manymu, jos galėtų būti suvoktos teisingiau, jei būtų atsižvelgta į jų mitinius pagrindus. Platono idėjų pirmavaizdžio, pasak jo, reikia ieškoti graikų mitų pasaulyje, kuriame dar nėra filosofijos (Vyčinas 2007: 109). Mitas nurodo daugialypę pasaulišką dalyko prasmių struktūrą, kuri apibrėžia jo sąveiką su pasauliu. Vyčino kūryboje daugialypumas plėtojamas nereikalaujant iš pačių įvardijimų vienareikšmio aiškumo, jis palaiko nedeformuotas ir neredukuotas pirmines fenomenų esmes, kurios atviros ir gali būti toliau plėtojamoms.

Aristotelis išplėtoja Platono filosofijos tendencijas. Jo filosofijoje atsiranda „viena lemianti jėga“, nes visi daiktai yra judinami pirmojo judintojo. Tai skatina Vyčiną tvirtinti, kad Aristotelio filosofija neatitrūksta nuo mitinio pasaulio, kur „visi daiktai yra valdomi vieno dievo, kuris pats atsiskleidžia, nuspalvindamas juos savąja šviesa“ (Vyčinas 2007: 117). Aristotelis nelaiko pirmojo judintojo antgamtinę jėgą, kurią reikia garbinti ar kuriai reikia melstis (Vyčinas 2007: 141), todėl jo Dievas gali būti laikomas filosofiniu, o ne religiniu. Aristotelis, Vyčino teigimu, padaro reikšmingą žingsnį filosofijoje, laikydamas idėjas „universaliais struktūriniais elementais, esančiais esinių viduje; jos yra kategorijos arba rūšys“ (Vyčinas 2007: 41). Vartodamas materiją įprasminančios formos sampratą, Aristotelis transcendentinį *logos* keičia imanentiniu žmogaus žinojimu. Todėl, pasak Vyčino, Aristotelis „atstovauja paskutinei pirmapradžio ‘nedaiktiškojo’ *physis-yra-logos* įvykio suirimo fazei“ (Vyčinas 2007: 141).

Apibendrinant Vyčino aprašytą klasikinės graikų filosofijos įtaką *physis-yra-logos* raidai, reikėtų atkreipti dėmesį, kad Platonas, pasak jo, apibrėžia idėjų pasaulį, o transcendentinį *physis* prilygina daiktų sričiai. Aristotelis, laikydamas *physis* imanentiniu, žengia dar vieną žingsnį – jis „apskritai atsikrato ‘nedaiktiškos’ tikrovės ir yra vien daiktų filosofas“

(Vyčinas 2007: 142). Turint omenyje Vakarų filosofijos istorijoje įsisteisusį Platono ir Aristotelio vaidmenį, keistai gali atrodyti Vyčino tvirtinimas, kad Platonas ir Aristotelis daugiau nutolo nuo filosofijos, nei ją pagrindė. Todėl šią vietą verta panagrinėti ir paaiškinti nuodugniau.

Pirmiausia svarbu atkreipti dėmesį, kad čia akivaizdi Heideggerio įtaka: apibendrinamas Aristotelio ir Platono indėlis į Vakarų filosofinį mąstymą, jis tvirtina, kad „beribis modernios technologijos dominavimas kiekviename šios planetos kampelyje yra tik senos pasaulio techninės interpretacijos, kurią vadiname metafizika, vėlyva pasekmė“ (Heidegger 1975: 91). Aiškindamas šią Heideggerio mintį, Clarkas pastebi, kad Platono ir Aristotelio mąstymas dar išlaiko ikimetafizinį mąstymo būdą, – šis buvo galutinai prarastas, kai aristotelizmas ir platonizmas sustabarėjo ir pradėjo mąstyti kosmosą taip, kaip žmonės mąsto apie žmogaus pagamintus dirbinius. Visi daiktai laikomi suprantamais, jei mąstomi kaip santykis tarp nekintamos esminės savo idėjos ir jos kopijų (platonizmas) arba kaip santykis tarp steigiančios formos ir medžiagos, kurią ši forma steigia (aristotelizmas) (Clark 2002: 31).

Taip pat verta atkreipti dėmesį į Zimmermano pastabas, kuris, aiškindamas heidegeriškos platonizmo ir aristotelizmo kritikos reikšmę, rašo, kad „Platono ir Aristotelio metafizinės schemas, anot Heideggerio, buvo pagrįstos požiūriu, kad visų daiktų struktūra yra tokia pati, kaip ir žmogaus padarytų daiktų“. Zimmermanas, įvardydamas tokį požiūrį, iškelia „produkcionizmo“ sampratą ir teigia, kad „Aristotelio metafizika yra tiek ‘produkcionistinė’, kiek jis visus daiktus ir gyvūnus laiko ‘suformuota materija’. Akivaizdžiausias tokios ‘suformuotos materijos’ pavyzdys yra meistro darbas, kuris formuoja medžiagą. Platonas ir Aristotelis į visas esybes suprojektavo žmogaus pagaminto dirbinio struktūrą“ (Zimmerman 1990: 157). Platono ir Aristotelio filosofiją, priešingai nei manoma tradiciškai, Heideggeris laiko „nuosmukio

simptomu“ (Clark 2002: 30), jų pasaulio mąstymas „atskiria ‘tiesą’ nuo neįsisąmoninto patyrimo, kurio dėka ši tiesa pasiekama“ (*ibid.*: 31). Steineris prieina prie panašios išvados ir aiškina, kad pagrindinis Heideggerio uždavinys yra įveikti metafizines tradicijas, kurios „pradedant Platonu ir Aristotelium, viešpatavo Vakarų argumentavime ir istorijoje“, nes, Heideggerio manymu, Platono idealistinė-metafizinė ir Aristotelio mokslinė-techninė nuostata „kilo ne iš tikro būties suvokimo, o iš būties užmaršties, iš to, kad kardinali egzistencijos paslaptis laikoma savaime suprantamu dalyku“ (Steiner 1995: 61).

Taigi Heideggeris, o kartu ir Vyčinas, laiko, kad filosofijos branduolys susiformavo ankstyvųjų ikisokratikų mąstyme, o techniniam mąstymui būdingi bruožai atsirado jau Platono ir Aristotelio mąstyme. Vyčinas laiko, kad *physis*-yra-*logos* struktūra Talio, Anaksimandro ir Hērakleito mąstyme nurodo pirmąpradę *physis* ir *logos* dermę. Parmenidas, kuris dar teigia ir ne-būtį (*physis*), ir būtį (*logos*), jas atskirdamas suardo ir dermės vientisumą. Platonas ir Aristotelis, pasak Vyčino, dar išlaiko ikimetafizinį mąstymo būdą, bet juos aiškinantys sekėjai į pirmą vietą iškelia vienareikšmiškumo reikalaujančią logiką, kuri „užmiršta“ būtį ir suformuoja techninio mąstymo pagrindus. Todėl „šiuolaikinio žmogaus kultūrinio pasaulio krizė yra iš esmės susijusi su metafiziniu pasaulio suvokimu, atsiradusiu kartu su klasikine graikų filosofija“ (Vyčinas 2009: 531). Vyčinas yra įsitikinęs, jog „norint tinkamai pasitikti būties aušros sugrįžimą, reikia iš naujo atrasti jos švytėjimą graikų pasaulyje iki jos saulėlydžio“ (Vyčinas 2007: 181). Vyčinas turi omenyje ankstyvųjų graikų mąstymą, kuris laikosi dermės tarp *physis* ir *logos* dėka. Jo atkūrimas ir yra artimiausias kelias į būtį, nes po graikų ėjusios filosofijos teorijos tik dar labiau tolo nuo būties, o kartu ir nuo mąstymo pirmapradiškumo.

Naujųjų amžių filosofija

Vyčinas, nagrinėdamas Naujųjų amžių posūkį Vakarų filosofijoje, teigia, kad antikinė filosofija dar pasitikėjo daiktais, o Naujųjų amžių filosofija jais pradėjo abejoti. René Descartes'as žmogų laiko ne „racionalių gyvūnų“, o „mąstančiu daiktu“, į pirmą vietą iškeldamas sąmonę, kuri kaip „nedaiktiškoji“ galia pagrindžia daiktus, todėl *physis* filosofijos branduolio dalis pakeičiama žmogaus sąmone, o *logos* redukuojama iki *ratio* (Vyčinas 2007: 185). Po to, kai Dievas buvo pašalintas iš reiškinių pasaulio, buvo padėtas pamatas pereiti nuo teocentrizmo prie antropocentrizmo (*ibid.*: 180). Vyčinas teigia, kad „naujųjų amžių žmogus pagrindus atranda sąmonėje, o Dievą pradėjo derinti prie žmogaus“. Descartes'o filosofijoje *logos* perkeliamas į žmogaus sąmonę, visiškai ignoruojant *physis* buvimą.

Būtent šis Vakarų filosofinės minties posūkis paskatina Immanuelį Kantą sutelkti dėmesį į *Ding an sich* (daiktą savyje), o Husserlį – savo mąstymą priartinti „arčiau pačių daiktų“. Kantas atskiria dvi tikroves. Pirmąją jis laiko noumenų (*Ding an sich*) tikrove, kuri yra „nežmogiška“, nes yra už subjekto apibrėžčių ir jos tikrumo negalima įrodyti žmogaus jėgomis. Antrąją tikrovę jis laiko žmogiška ir nulemtą žmogaus. Tik antroji tikrovė ir jos tiesa, anot Kanto, yra pažini. Mokslas, šio filosofo manymu, padeda suvokti patiriamą pasaulį, bet tai, ko žmogus negali patirti, mokslas negali paaiškinti, todėl tai lieka paslapyje. Todėl Vyčinas daro išvadą, kad Kanto tiesa, užuot buvusi subjekto ir objekto atitikimas lygiomis sąlygomis, yra „veikiau tinkamumas [*correctness*], kuriuo subjektas įsako atitikti jį patį“ (Vyčinas 2007: 216). Vyčinas nori pasakyti, jog Kanto filosofijoje objektą padaro tikrą tai, kad jis atitinka sąmonės sistemą: „Tvirtas šiuolaikinio žmogaus stovėjimas tikrovės akistatoje remiasi jo pasitikėjimu savimi. Šis pasitikėjimas yra jo iš Kanto perimtas paveldas“ (*ibid.*: 181). Kanto, kaip ir Descartes'o bei Berkeley'io filosofijoje, *physis* tikrovė redukuojama į sąmonės tikrovę ir teigiamas subjekto pirmumas objekto atžvilgiu.

Galima sakyti, kad empiristų filosofinės pažiūros Vyčiniui yra kraštutiniškas, kurį pasiekusi filosofija pasuka atgal į savo ištakas, nes, atskirdamas fenomenų (žmogiškąją) tikrovę nuo noumenų (nežmogiškosios), Kantas jau prisideda prie pasaulio tikrumo gražinimo. Aprašydamas daikto savybę (*Ding an sich*) sampratą, Kantas sugražina pirmapradžio *physis-yra-logos* filosofijos branduolio elementus. Kanto tikrovė, anot Vyčino, dar nėra tokia, kokia ji yra iš tikrųjų, bet ji nedaiktiška, nepažini ir pasislėpusi, kaip ir *physis*. Tolesnėje minties raidoje dėl Hegelio įtakos „nedaiktiškumo“ problema darosi vis aktualesnė. Vyčinas savo darbuose pabrėžia šios problemos apmąstymo svarbą, nes būtent „nedaiktiškoji“ tikrovė formuoja ir tvarko „daiktiškąją“. Vyčino manymu, Hegelis atlieka svarbų vaidmenį, abi „nedaiktiškąsias“ – noumenų ir subjektyvumo – sritis, išplėtotas Kanto filosofijoje, sujungęs į vieną dvasios įvykį, kuris jau yra daroje su gamta.

Vyčino įsitikinimu, didelę įtaką Vakarų mąstymo raidai padarė Nietzsche's mąstymas. Pasak Vyčino, filosofas paskelbia, kad tiesa yra tai, ką jis pats laiko esant teisinga (Vyčinas 2007: 244). Nietzsche's indėliu į Vakarų filosofijos tradiciją, pasak Vyčino, galima laikyti tai, kad jo mąstymas reiškia Vakarų filosofijos posūkį, „kuris atsisako subjektyvaus *logos* ir pakeičia jį 'nedaiktiška' subjektyvia *physis*“ (*ibid.*: 265). Nietzsche's *logos*, anot Vyčino, tėra tik iliuzija, – viską lemia *physis*, kuri ir yra antžmogio valia, siekianti valdyti pasaulį. Apibendrinant Vyčino atliktą Naujųjų amžių filosofijos tyrimą galima teigti, kad *physis* ir *logos* ryšys nuolat keitėsi, vis neatgaudamas Vyčiniui taip rūpimo darnaus santykio. Tik Heideggerio mąstyme *physis* ir *logos* santykis įgauna pirmaprade darną, būdingą ankstyvųjų graikų mąstymui.

Heideggerio filosofija

Vyčino manymu, Vakarų filosofinio mąstymo tradicijos raida neišvengiamai turėjo atvesti prie Heideggerio filosofijos, kuri gręžiasi į

savo ištakas – ankstyvųjų graikų mąstymą. Galima sutikti, kad ikisokratikų idėjos Heideggerio darbuose tarsi atgyja, grąžindamos filosofijai aktualumą ir įdomumą. Kaip ir visų ikisokratikų, vėlyvojo Heideggerio mąstymas turi mitinių bruožų. Peržengdamas Vakarų filosofinio diskurso ribas, mąstymą jis praturtina mitiniu matmeniu. Vyčinas šią aplinkybę pabrėžia tvirtindamas, kad Heideggerio filosofijoje pirmą kartą po dviejų su puse tūkstančio metų *physis-yra-logos* samprata esanti tokia, kaip pirmųjų graikų mąstytojų filosofijoje: „filosofija sugrįžta ten, kur ji prasidėjo; ji stovi atsisukusi į didį *physis-yra-logos* mąstymą“ (Vyčinas 2007: 69). Pasak Vyčino, Heideggerio mąstymas pakreipia Vakarų mąstymo tradiciją, papildydamas ją pirmapradžiu mąstymu ir grąžindamas prie ištakų, kviesdamas „prisiminti“ senovės graikų filosofų laikyseną (*ibid.*: 82). Vyčinas prieina prie išvados, jog tiek Heideggerio, kuris stovi Vakarų filosofijos pabaigoje, tiek ir ankstyvųjų graikų filosofų, kurie stovi Vakarų filosofijos pradžioje, mąstymas yra susijęs su mitiniu mąstymu. Ši aplinkybė parodanti, jog filosofija turinti grįžti prie pirmųjų filosofinių problemų ir jų šaltinio – mitų pasaulio (*ibid.*: 12). Atkreipkime dėmesį, kad filosofija, pasak Vyčino, grįžta prie savo pradžios, nes graikų mąstytojų idėjos Heideggerio darbuose tarsi atgyja, grąžindamos filosofijai aktualumą ir įdomumą.

Apibendrinant Vyčino atliktą Vakarų filosofijos raidos tyrimą, galima tvirtinti, kad jo tikslas kurti autentišką filosofiją pirmiausia turėtų būti suprantamas kaip siekis mąstyti tam tikru specifiniu būdu – išlaikant pirmapradžio filosofijos branduolio *physis-yra-logos* darną tarp *physis* ir *logos*. Todėl šiame tyrime Vyčino plėtojama Vakarų filosofijos samprata, skirtingai nei įsiteisėjusi Vakarų mąstymo tradicijoje, nelaikoma mokslo disciplina ar metodišku samprotavimu. Vyčinas supranta filosofiją kaip tam tikrą vietą, iš kurios trykšta Vakarų kultūros mąstymas. Mąstytojas,

šioje vietoje mąstydamas būtį, tampa laidininku, kuriuo teka šis šaltinis. Ne filosofas yra veikėjas, o filosofija, mąstytojas yra tik tai, ko dėka filosofija reiškiasi. Toks filosofijos supratimas, pasak Vyčino, atsiranda tik galutinėje Vakarų filosofijos raidos fazėje – Heideggerio mąstyme, grįžtančiame prie ankstyvųjų graikų mąstytojų laikysenos.

Vakarų filosofinis mąstymas, pasak Vyčino, gali būti reabilituotas kaip tolesnis Heideggerio posūkio plėtojimas, dar aktyviau pabrėžiant tokius mąstymo aspektus, kaip pasauliškumas, istoriškumas, poetiškumas ir simboliškumas. Svarbu pabrėžti, kad Vyčinas išryškina vėlyvojo Heideggerio darbuose pasirodžiusius mitinio mąstymo bruožus, kuriuos pirmiausia atranda ketveto koncepcijoje, o pastarosios suvokti, jo manymu, neįmanoma, neatsižvelgus į dievų problemą (Vyčinas 2002: 233).

Verta paminėti, kad, reikalaujamas praplėsti atvirumo matmenį, Heideggeris aiškina, jog dieviškumo esmę atveria būties suvokimas. Būtent būties klausimo šviesoje galima suvokti žodžio „Dievas“ reikšmę, todėl prieš pradėdant mąstyti apie Dievą reikia išmokti mąstyti apie save tam tikrame ryšyje su Būtimi (Heidegger 1978: 253). Jeffas Malpas rašo, kad reikšmingą įtaką Heideggerio Dievo sampratai turėjo „Graikijos mintis ir patirtis“, kuri buvo susipynusi su mitiniu mąstymu (Malpas 2006: 274). Šiandien, gyvendami kitokiame pasaulyje, galime tik bandyti įsivaizduoti, ką mitinis mąstymas reiškė senajame pasaulyje gyvenusiam žmogui. Bet Vyčinas tvirtina, kad jis patyrė senosios tradicijos įtaką vaikystėje, gyvendamas tarpukario Lietuvos kaime, kur buvo išlikusi gyvas mitinis pasaulis. Pasak mąstytojo, tai ir paskatino jo kūrybą, kuri veda prie svarbiausio tikslo – lietuviško gyvenimo būdo ir mitinio mąstymo rekonstravimo. Detaliau aptarkime Vyčino mitinius tyrimus.

POSŪKIS PRIE MITINIO MĄSTYMO

Prisimindamas vaikystę Vyčinas rašo, kad 1926 metais, būdamas septynerių, su tėvais iš Amerikos atvyko į Lietuvą, į Jutkonių kaimą (Kupiškio valsčiuje). Pasak autoriaus, matėsi akivaizdus skirtumas tarp „pažangios“, „techniškos“ Amerikos bei Lietuvoje atrastos „atsilikusios“, sodietiškios būties. Vaikystėje patirtas „sodietiškas gyvenimas“, kur, kaip jis rašo, „tylioje, taikioje, nenutolusioje nuo gamtos ramybėje gyveno visuomenė, išsaugojusi senuosius papročius“ (Vyčinas 2002: 11), padarė Vyčiniui lemtingą įtaką. Tai buvo neužmirštamas susitikimas su mitiniu pasauliu, į kurią jį įvedė Lietuvoje sutiktas jo senelis iš motinos pusės. Pasak Vyčino, tai buvęs krivis, gyvenęs senovės lietuvių mitinio pasaulio tradicijos dvasia, bendruomenėje jį vadinę išminčiumi, žyniu ir vadovu. Jis „reiškė tikrą religinę pagarbą griaustiniui, šulinio, upelio ar ežero vandeniui, lietingiems vėjuotiems orams, šalčiui ar ramiai saulėkaitai“, „pažinojo savo žemės dievus“, o „jo pasaulyje buvo daugybė draugiškų ir priešiškų dvasių“ (Vyčinas 2009: 16). Taigi susitikimas su seneliu turėjo lemiamos įtakos jauno žmogaus mąstymui ir nuostatoms, o vėliau ir jo filosofijai.

Tyrinėjant Vyčino filosofinius darbus, atrodo, kad pačiam autoriui jo kūryba buvo asmeninis bandymas susivokti – susiorientuoti egzistencinėje situacijoje, į kurią jis pateko, emigravęs su tėvais iš Lietuvos po Antrojo pasaulinio karo. Vyčino filosofinio kelio sumanymą ir siekius mes matome knygoje *Dievų ieškojimas*, kur jis rašo apie save: „[...] rūpindamasis senelio palikimu, jaučiau pareigą tęsti kultūrinį jo darbą. Greitai supratau, kad atkurti senąjį gyvenimo būdą paprasčiausiai neįmanoma. Taip pat mačiau, kad sumišęs modernaus žmogaus gyvenimo būdas stokoja tvirtumo ir stiprumo, būdingo senajam pasauliui, paremtam virš žmogaus esančiais principais“ (Vyčinas 2009: 17).

Vyčinas skiria dvi gyvenimo būdo galimybes, kurių viena –

užmarštin grimztantis, praeinantis ir nebeįmanomas atkurti senelio pasaulis, o antroji – šiuolaikinis, tačiau gilesnio prasminio matmens stokoiantis modernus gyvenimo būdas. Autorius savo darbuose siekia apmąstyti vadinamąjį senąjį pasaulį, kurį sieja su sodietiškos būties prisiminimais. Tai pasaulis, kuriame mąstymas orientuotas į dvasinį gyvenimo matmenį, kontempliacinė jo laikysena atveria prasmingą ir gilų sąlytį su gamta, padeda suvokti technikos nepalietą ir šventą jos visumą.

Senuoju pasauliu Vyčinas vadina tarpukario Lietuvos kaimą, kur dar buvo gyvos mitinio mąstymo liekanos. Skaitant Vyčino kūrinis atrodo, kad senųjų kultūrų mitiniai aprašymai ir epinės didvyrių istorijos jam paaiškina daugiau, nei istorikų pateikiamos žinios apie laikmetį. Nors iš pirmo žvilgsnio tokia nuostata atrodo nemoksliška, ji leidžia samprotauti panašiai kaip Clarkas, kuris pasakodamas apie devynioliktojo amžiaus Londoną teigia, kad apie jį daugiau sužinome iš Čarlso Dikenso romanų, nei iš istorikų pateikiamos patikrintos informacijos (Clark 2002: 44). Vyčinas supranta, kad yra didelis neatitikimas tarp to, kaip šiandienis Vakarų žmogus aiškina mitą, ir to, kaip jis buvo traktuojamas mitinėje kultūroje (Vyčinas 2009: 583–588).

Vyčinas įsitikinęs, kad istorikų žinios padeda sužinoti tik plikus faktus, kurie iškraipomi šiuolaikinių nuostatų, jo manymu, įsijautimas į mitinius pasakojimus padeda priartėti prie senojo pasaulio ir jo dvasinių vertybių, bent iš dalies atkurti prarastą transcendentinio archetipo sampratą, suvokti dvasinio matmens reikšmę. Tad galima teigti, kad Vyčinas, tyrinėdamas mitą, yra susirūpinęs ne senųjų kultūrų detalių analizės tikslumu, bet suvokimo principų adekvatumu tokiai metafizikai, kuri lėmė senųjų civilizacijų pasaulėvoką. Jis siekia suvokti skirtingų kultūrų mitų esmę, paaiškinti senuosius pasaulius, kuriuose šie mitai buvo reikšmingi. Tokia nuostata įgalina kūrybiškai gretinti senosiose kultūrose ir šiandienėje Vakarų kultūroje gyvenančio žmogaus nuostatas.

Vyčinas pritartų Hansui Ruinui, kuris sako, kad Heideggeris ateinančius amžius laiko paženklintais ne Nietzsche'ės „Dievo mirties“, o Friedricho Hölderlino sparnuotosios frazės „dievų skrydžio“ (Ruin 2005: 363). Įvardydamas dievus kaip nesančius nūdienos Vakarų pasaulyje, Vyčinas nori pasakyti, kad nors šiuo metu dievų samprata yra išstumta iš Vakarų filosofinio mąstymo, tačiau, norint atkurti šventumo ir dvasinio gyvenimo svarbą, reikia ją prisiminti. Taigi galima sakyti, kad jo kūryboje norima atverti dvasinius Vakarų mąstymo tradicijos pagrindus, atkurti individualaus santykio su pasauliu vertybinių ir etinių nuostatų šaltinius, atgaivinti prarastą individo autentišką savastį ir žmogaus vietos bei prasmės suvokimą. Matydamas, kad techniniame mokslo pasaulyje to padaryti neįmanoma, Vyčinas gvildena, kaip jis teigia, harmoningos žmogaus būties pavyzdžius (Vyčinas 2002: 501), kuriuos atranda mitinėse tradicijose.

Senosiose kultūrose reikšta pagarba gamtai, epinės didvyrių istorijos, mitinių dievų aprašymai Vyčiniui padeda artikuliuoti mitinį matmenį. Vyčinas rašo, kad, liedamas prakaitą darbe, dainuodamas puotoje, malšindamas troškulį ar valgydamas, augindamas vaikus, gindamas savo žemę, maldoje ir mirtyje – žmogus pasiduoda dievams ir jų tvarkai (Vyčinas 2007: 34). Kitoje vietoje Vyčinas aiškina, kad mitinio pasaulio žmogaus išmintis pasireiškia tuo, kad jis suvokė privalęs susitaikyti su Gamtos dievais per įvairias kulto ceremonijas, aukojamas dovanas, šokius, dainas ir maginius veiksmus (Vyčinas 2009: 568). Galima manyti, kad Vyčino kūryboje senojo pasaulio gyvenimo būdo atkūrimo uždavinys yra tolygus mitinio mąstymo atkūrimo uždaviniui, nes visos jo aprašomos nuorodos į senųjų kultūrų tradicijas yra orientuotos į mitinį matmenį.

Pabandykime pasiaiškinti, kas darė įtaką Vyčino posūkiui link mitinio mąstymo, kodėl mitas užima tokią svarbią vietą jo kūryboje.

Išvardinkime pagrindinius Vyčino posūkį skatinusius aspektus, kuriuos toliau išnagrinėsime detaliau. Pirmiausia, kaip buvo paminėta ir anksčiau, Vyčinas, sekdamas Heideggeriu, ieškojo pirmapradžio mąstymo, kuris, kaip manoma, pasižymėdamas daugialypumu bei dinamiškumu, atsiskirdamas nuo techniškėjančio Vakarų mąstymo ir remdamasis ketverto samprata, turėjo išspręsti transcendentinio archetipo atkūrimo uždavinį (Vyčinas 2002: 495–496). Kitas veiksnys, paskatinęs Vyčiną atsigręžti į mitinį mąstymą, buvo tai, kad Vakarų filosofijos ištakos – ankstyvųjų graikų mąstymas buvo susijęs su mitiniu pasauliu¹⁹. Ir galiausiai – lietuviškumo atkūrimo pastanga, kuri siejasi su senojo lietuvių gyvenimo būdo rekonstravimu, pareikalavo ypatingo dėmesio būtent mitiniam mąstymui, nes lietuviškumą Vyčinas sieja su mitine tradicija (Vyčinas 2009: 582–603).

Aptarkime šiuos veiksnius atskirai.

1. *Pirmapradžio mąstymo bruožai*

Skyriuje *Kalbos klausimas* jau aptarėme, kad Vyčinas, perėmęs iš Heideggerio filosofijos pirmapradžio mąstymo idėją, ją plėtoja aiškindamas, kad *logos* yra daugialypis, nes kiekvieną kartą daiktai jį sutelkia skirtingai (Vyčinas 2009: 96). Kalba negali būti laikoma vienareikšme, kaip to reikalavo pozityvistai, nes žodžių sinonimai, asociacijos, metaforos ir kitos kalbos priemonės padaro ją daugiareikšmę. Nagrinėjamas dalykas visuomet turi ne vieną reikšmę, jis gali būti apšviestas skirtingų idėjų, įvairių pažiūrų ir įgyti subtilią, neredukuotą, neatskirtą nuo pasaulio prasmę. Vyčinas kalba apie „lankstų“ atskleidimą, kuris suteikia galimybę daiktams pasirodyti skirtingais aspektais, atspalviais, neprimetant jiems vienos pastovios reikšmės. Svarbu tai, kad tokia pasauliška nuostata palieka nagrinėjamą dalyką susijusį su savo

¹⁹ Plačiau žr. poskyryje 2.3.4 „Vakarų filosofijos raidos tyrimas“.

prasminiu horizontu, iš kurio kyla paties dalyko esmė. Vyčinas pabrėžia, kad graikų mąstytojai mąstė pasauliškai, ir visos jų tiesos kyla iš daugialypio mitinio pasaulio (Vyčinas 2007: 125).

Būtent daugialypis mąstymas padeda artikuliuoti iki galo neapmąstytas suvokimo užuomazgas, išsaugoti daugialypes jų reikšmes, palaikant hermeneutinį atvirumą tolesniam apmąstymui. Pavyzdžiui, Hermis, Vyčino teigimu, yra „akmenų, kelių, keliautojų, tarnų, vagių ir piemenų dievas. Jis yra nakties, vėjų ir sielų vedlys“ (Vyčinas 2007: 110). Nors paminėti dalykai iš pirmo žvilgsnio lyg ir neturi nieko bendro, savo ypatingu pasauliškumu Hermis juos sujungia į harmoningą visumą, kuri, savo ruožtu, užima prasmingą vietą mitinio pasaulio vienybėje. Bandydamas aprašyti sudėtingus ryšius, kuriais susieti Hermio valdomi dalykai, Vyčinas aiškina, kad Hermis išreiškia „gerą progą“, pastaroji, savo ruožtu, yra susijusi su greitai prabėgančia akimirka ir neregimumu. Todėl Hermis senovės Graikijoje vaizduojamas su sparnuotais sandalais, kepure, kuri leidžia jam netikėtai atsirasti arba dingti tapus nematomam. Greitis svarbus keliautojams, vagims, vėjams. Nematomumas nurodo naktį ir sielas. Keleiviai aukoja Hermiui akmenis, kraudami juos šalia kelio į vadinamuosius Hermio stulpus. Ir pats Hermis laikomas pasiuntiniu, nes Dzeusas siunčia jį su įvairiomis užduotimis, kurias jis sėkmingai įvykdo. Hermis taip pat perduoda žinias mirtingiesiems, lyg pavogdamas tas žinias iš dievų. Kiekviena sėkmė, kiekviena gera proga vagiui kitam yra praradimas, todėl Hermis kartu yra ir praradimo dievas (*ibid.*: 110–114). Hermis pagrindžia prasminį išvardytų vaidmenų matmenį, kuriuo visa surišama prasminiais saitais ir savo pasaulyje įvietinama bei įprasminama. Šie saitai atliko reikšmingą vaidmenį ankstyvųjų graikų mąstyme, o Heideggerio filosofijoje jie atkuriami į filosofiją, grąžinant pasauliškumo aspektą.

Vyčinas, teigdamas, kad mitiniam mąstymui būdingas

daugialypumas, pasauliškumas, *logos* sodrumas (Vyčinas 2007: 16), pabrėžia mitinio pasaulio turtingumą, kuris suteikia fenomenams prasmingas reikšmes, bet nepretenduoja į galutinę tiesą. Šio aspekto svarbą pabrėžia ir Heideggeris kūrinyje *Meno kūrinio ištaka*. Jis teigia, kad jokia pavienė tiesa neatskleidžia turtingo pasaulio daugialypumo, tiesa visuomet yra dalinė (Heidegger 2003: 56). Pasitelkę Claude'o Lévi-Strausso mitinio mąstymo tyrimus, pastebėsime, kad ir jis prieina prie panašių išvadų. Lévi-Straussas aiškina, jog mitinis mąstymas „kalba“ apie pasaulį, kaupdamas daugybės mitinių pasakojimų įvykius (Lévi-Strauss 1996: 62–63). Vyčinas pabrėžia, kad graikų mituose gausu įvairių giminysčių ir daugiapakopių ryšių tarp dievų, o tai reiškia, kad pirmaprādė pasaulio visuma žmogaus gyvenamajame pasaulyje atskleidžiama ypač spalvingai ir daugialypiškai (Vyčinas 2009: 54). Daugialypumo samprata veda Vyčino mąstymą ne prie techniniam mąstymui būdingo fragmentiškumo ir pasaulio skaidymo, o atvirkščiai – prie visumos apmąstymo.

Siekdamas mąstymo pirmapradiškumo, Vyčinas plėtoja ankstyvųjų graikų filosofų visa pagrindžiančio vienio (*arche*) idėją, kurią galima laikyti transcendentinio archetipo atkūrimo pastanga. Jis tvirtina, kad nuo visų daiktų žmogus skiriasi savo rūpinimusi visuma (Vyčinas 2007: 13), tad savo tapatumo dvasinės pilnatvės individas turėtų ieškoti ne suskaldytame į specializacijas moksle, o pirmaprādėje pasaulio visumoje (Vyčinas 2009: 27).

Panašią nuostatą galime matyti ir vėlyvojoje Heideggerio kūryboje. Pasak Steinerio, daugelyje Heideggerio tekstų svarbiausiose vietose galima vietoje *Sein* arba *Sein des Seienden* įrašyti „Vienis“ (Steiner 1995: 94). Tokia nuostata išryškinama Heideggerio ketverto sampratoje, jis rašo, kad, galvodami apie kiekvieną iš keturių, galvojame ir apie kitus tris. Turime sutelkti dėmesį į jų pirmaprādę vienybę, kuri yra vienis

(Heidegger 1971: 149). Galima aiškinti, kad ketverto koncepcija grindžiamas Heideggerio pirmapradis mąstymas turėtų siekti ne reduktyvistinio skaidymo ir metodinio darbo su dalimis, o pirmapradės vienybės suvokimo.

Verta pažymėti, kad Lévi-Straussas taip pat pabrėžia mitinio mąstymo judėjimą pirmapradės vienybės link. Jis rašo, kad mitinis mąstymas operuoja tam tikromis priešpriešomis ir stengiasi jas įveikti tolydine mediacija (Lévi-Strauss 1996: 69), o kai kurie mitai tarsi tam ir sukurti, kad pademonstruotų įmanomus perėjimo nuo dualizmo prie vienovės būdus (*ibid.*: 71). Lévi-Straussas tvirtina, kad mitas vienija ne tik prasmines, bet ir laikines struktūras, nes praeitis, dabartis ir ateitis mitiniame mąstyme jungiama su nelaikine amžinybe (*ibid.*: 53). Tad mitas, Lévi-Strausso teigimu, steigia savitą racionalumą, kuris ir palaiko pasaulio visumos patyrimo rišlumą.

Turėdami omenyje Lévi-Strausso pastabas ir Heideggerio ketverto vienybės aspektą, galime suprasti ir Vyčino teiginius apie visumos svarbą. Būtent visuma, o ne fragmentiški moksliniai profiliai, Vyčino kūryboje pagrindžia mąstymo pirmapradiškumą.

Galima teigti, kad Heideggerio, o sykiu ir juo sekančio Vyčino mąstymo posūkis yra susijęs su tuo, kad abu jie siekia artikuliuoti patirties sąlygas, kurios neglūdi žmoguje. Jei Kantas patirties sąlygas įkurdina subjekte, Heideggeris – buvimo pasaulyje formose. Tad transcendentinis matmuo artikuliojamas kreipiantis į mąstymo atvirumo aspektą, nes individas suprantamas ne kaip uždaras, o kaip gyvenantis pasauliškoje visumoje. Kitaip tariant, transcendencijos klausimas aptariamasis pabrėžiant ne abstrakčią ar nesučiuopiamą anapussybę, ne subjekto įgimtas suvokimo galimybes, o betarpiškai išgyvenamą pasaulio visumą. Tarp individo ir pasaulio plyti atvira ontologinė erdvė, taigi pačiame buvime ir betarpiškuose išgyvenimuose yra ekstatinė patirtis, atverties momentas ir

transcendentinis matmuo. Heideggeris rašo, kad būtis yra pati transcendencija [*Sein ist das transcendens schlechthin*] (Heidegger 1962(a): 62).

Kadangi individo būtis priklauso nuo dinamiškai kintančio pasaulio, tiesos samprata taip pat įgauna kitokią prasmę. Tiesą siekiama suvokti ne statiškai, o dinamiškai dalyvaujant pasaulyje. Heideggeris teigia, kad žmogus, būdamas ketverto elementas, yra tiesos telkimo vieta, kur esiniai įgauna savo vietą ir prasmę (Heidegger 1971: 149–153). Tiesos telkimą, kuris priklauso ne vien nuo žmogaus, bet ir nuo visų keturių elementų, Heideggeris vadina žaismu ir pabrėžia, kad pats mąstantysis yra apmąstomo proceso dalyvis. Plėtodamas šią nuostatą, Vyčinas aktyviai teigia žmogaus priklausymą Gamtai, filosofinio mąstymo pagrindą, *physis-yra-logos* sampratą²⁰, laikydamas dinamišku transcendentavimo įvykiu (Vyčinas 2007: 37). Būtis, pasak jo, nuolat ateina iš transcendentinės paslėpties į mąstymo aiškumą, būtent būtis palaiko mąstymą, „būtis yra pats mąstymas“. Tokia nuostata pabrėžia mąstymo ryšį su aplinka, nes buvimas visuomet yra mąstytojo sąlytis su pasauliu, todėl mąstymas laikomas paties buvimo proceso atskleidimo veiksmu.

Judesys, kuris gyvą, situatyvų, laikinį išgyvenimą – tai, kas vyksta čia ir dabar, transformuoja į belaikį teorinį matmenį, kuris tekstinėje formoje yra atsiejamas nuo situacijos betarpiškumo, mąstytojo laikyseną keičia būtent kalbos lygmeniu. Pasak Heideggerio, kalboje esantys ryšiai pagrindžia perėjimą nuo būties, kaip betarpiško išgyvenimo, prie ištaros (Heidegger 2003: 54–56), prie atvaizdo, kuriame pasirodo „buvimo prasmė“ (*ibid.*: 62, 92). Heideggeris, o kartu su juo ir Vyčinas, betarpiškus išgyvenimus siedami tiesiogiai su kalba, mąstymo pirmapradiškumu laiko pastagą išvengti teorinių schemų ir ištaroje išlaikyti tiesioginį sąlytį su pasauliu.

²⁰ Tai jau aptarta poskyryje 2.3 „Filosofijos branduolys“.

Galime apibendrinti, kad pirmapradžio mąstymo aspektai Vyčino kūryboje susiformuoja kaip pasipriešinimas techninio mąstymo įtakai. Svarbu pažymėti, kad pirmapradis mąstymas, siejamas su naujai aiškinama *su-pratimo* samprata, laikomas ne aktyviu mokslinio pažinimo siekiančiu veiksmu, o laikysena, kuri įvietina žmogų, suteikia jo buvimui prasmę. Tokią nuostatą Vyčinas atranda senosiose kultūrose, kur buvo pabrėžiamas ne individo savarankiškumas, o kolektyvinis bendruomeninės tradicijos dvasinis matmuo, kurį, pasak Vyčino, geriausiai išreiškia mitinis mąstymas. Taigi Heideggerio išplėtotą pirmapradžio mąstymo idėją Vyčino kūryboje transformuojama į mitinį mąstymą ir siejama su senosiomis mitinėmis tradicijomis bei turtingu dvasiniu pasauliu. Nuosekliau panagrinėkime mitinio mąstymo bruožus.

2. Mitinio mąstymo bruožai

Vyčinas įsitikinęs, kad, norėdami suvokti mitinio mąstymo specifiką, turime atmesti įprastinius bandymus moksliskai ar logiskai sumenkinti mitinį mąstymą (Vyčinas 2009: 44). Vyčino nuostata pasidarys dar suprantamesnė, jei atkreipsime dėmesį, kad Vakarų kultūroje mitinis mąstymas buvo metodiškai stumiamas į kultūros užribį, pradžioje kaip keliantis grėsmę krikščioniškosios pasaulėžiūros vientisumui, vėliau – kaip oponentas techniniam mąstymui (Uždavinys 2010: 7). Reikia pabrėžti, kad gindamas mitinio mąstymo svarbą pasaulio suvokimui, Vyčinas nėra vienišas. Greimas taip pat parodo, kad mitai nėra padrikos vaizduotės kūriniai (Greimas 2005: 44–45), o Aleksejus Losevas tvirtina, kad mitinis mąstymas negali būti laikomas tik religiniu įrankiu, nors religija juo ir naudojasi (Losevas 2008: 97, 136). Tyrinėdamas mitinį mąstymą, Vyčinas parodo, kad mitinėse tradicijose galioja savitas racionalumas, pagrindžiantis individo metafizinio ryšio su pasauliu dvasinio matmens gelmę. Nors apie mitines kultūras yra parašyta daug, mitinį mąstymą atverti nėra paprasta. Vakarų akademiniame

pasaulyje įsitvirtino nuostatos, kurios ignoroja mitinių kultūrų dvasinį lygmenį. Vyčino kūryboje siekiama atverti ir aprašyti autentišką mitinį mąstymą, empatiškai išgyvenant jo prasminius klodus. Vyčinas tvirtina, kad tik išgyvenant į mitinės kultūros dvasinį lygmenį įmanoma apibendrinti ir ką nors pasakyti apie pačią mitinę kultūrą, o ne apie šiandienės nuostatas jos atžvilgiu.

Kiekvienas mėginimas skubotai išversti mitinę kalbą į prigijusias filosofines koncepcijas, ypač į tradicines (Aristotelio, Tomo Akviniečio), yra reduktyvistinis (Vyčinas 2009: 36). Įsigalėjusios konceptualios kalbos formos ne visada gali sugriebti mitinio mąstymo savitumą, kitoniškumą, o todėl nepadeda apmąstyti senojo mitinio pasaulio kultūrinio palikimo. Mitinė tradicija yra reikšminga Vakarų kultūros dalis, kurią, pasak Vyčino, galima atverti vengiant techninio mąstymo. Todėl svarbu kelti klausimą, kaip kalbą, o kartu ir mąstymą padaryti lankstesnius, pajėgius paliesti gelminius senojo mitinio pasaulio išminties lygmenis.

Vyčinas aiškina, kad mitinė kalba atvira Gamtai (Vyčinas 2009: 198–199). Rašydamas apie mitinę kalbą, jis sinonimiškai vartoja Gamtos kalbos, šventų apeigų kalbos, poezijos kalbos, mitinės kalbos, autentiškos kalbos, gyvenimo-kur kalbos sampratas. Atkreiptinas dėmesys, kad Vyčinas atskiria žmogaus kalbą nuo Gamtos kalbos. Žmogus, pasak Vyčino, niekada nėra savo kalbos kūrėjas, jis greičiau yra jos saugotojas ir tarnas (*ibid.*: 117, 109). Mąstytojas nemano, kad kalbą žmogus sukuria savo patogumui. Jis teigia, kad kalba iš esmės yra paties pasaulio blykčiojimas, Gamtos žaismas (*ibid.*: 134). Gamtos kalba šneka ne tik mūsų ausims, bet ir akims, ir visiems mūsų sugebėjimams „suprasti“ (*ibid.*: 184). Vyčinas aiškina, kad kurdamas automobilį žmogus atsiliepia į Gamtos kalbą. Jis pritaiko aerodinamines kėbulo formas prie oro pasipriešinimo savybių, o vidaus degimo variklį – prie kuro degimo savybių (*ibid.*: 187).

Kitaip tariant, jei žmogus nepaisytų Gamtos, o vadovautųsi tik savo fantazijomis, automobilis negalėtų važiuoti. Žmogus kalba ir mąsto, gamina daiktus ir kuria vertybes tik todėl, kad turi gamtos tvarkos nuovoką (Vyčinas 2007: 77), kurią derina su vartojama kalba. Galima laikyti, kad ši nuovoka visuomet yra jau iš anksto nulemta iš dalies Gamtos, bet iš dalies priklauso ir nuo kalbos. Kalba, pasak Vyčino, yra ne žmogaus kūrinys, o žmogaus atsakas Gamtai. Plėtodamas žmogaus kalbos sampratą, pasitelkia Heideggerio tvirtinimą, kad kalba yra tikrovės klausymas (Heidegger 1985: 242). Svarbu atkreipti dėmesį, kad žmogus, pasak Vyčino, yra žmogus tik tuomet, kai kalba pirmapradiškai, galima sakyti, išlaiko tiesioginį sąlytį su pasauliu. Tokią laikyseną Vyčinas vadina tikrovės įsiveržimu į žmogaus pasaulį (Vyčinas 2009: 194) arba jos iškėlimu į šviesą ir saugojimu (*ibid.*: 299). Galima apibendrinti, kad žmogaus ir Gamtos santykis Vyčino kūryboje nėra nei aklas paklusimas, kaip laikoma daugelyje senųjų religijų, nei agresyvus techninis puolimas, kaip įsiteisinę Vakarų kultūroje. Vyčinas ieško laikysenos, kuri derintų žmogaus kalbą su Gamtos kalba.

Mąstytojas teigia, kad nors kalba nuolatos artėja pasaulio link, jokia kultūra, jokia kalba negali išsamiai atverti ir pateikti pačių tikrovės pagrindų (Vyčinas 2009: 216). Lyginant techninę ir mitinę kalbą matyti, kad mitinė kalba dėl savo vaizdingumo, simboliškumo yra atviresnė ir lankstesnė nei mokslinė. Ji neredukuoja pirmapradžių išgyvenimų, palikdama ištarose atvirumą jų atžvilgiu, todėl gali būti laisviau plėtojama. Vyčinas aiškina, kad mitinė kalba yra atvira ir poetiška, bet vystantis kultūrinei tradicijai ji praranda savo gyvumą ir spalvingumą. Pažengusioje kultūroje, pasak Vyčino, žodžiai yra labiau priklausomi vieni nuo kitų negu ankstyvuosiuose kultūros etapuose, todėl, nors ir įgyja tikslias reikšmes, žodžiai tampa formalūs ir pilki (*ibid.*: 297). Kultūrinio nuosmukio laikais šventi žodžiai, lyg susidėvėjusios monetos, praranda poetinį spindesį ir tampa kasdieniai, o jų prasmė apibrėžiama pagal

griežtą logiką. Todėl kalba, kadaise buvusi poetinė, tampa logine – žmogui tarnaujančiu parankiu pasaulio sužmoginimo įrankiu (*ibid.*: 388). Vyčinas mano, kad kalbos pirmapradiškumo atgaivinimas slypi jos poetiškame matmenyje, todėl svarbu detaliau aptarti poetinės kalbos reikšmę Vyčino kūryboje.

2.1. Poetinis kalbėjimas

Vyčinas teigia, kad transcendentinė tikrovė, kuri niekada iki galo neatsiskleidžia, prieinama forma gali būti išreikšta mitine kalba, kuri kartu yra ir poetiška (Vyčinas 2002: 499). Jis turi omenyje heidegeriškai suprantamą poetinį kalbėjimą, kuris nėra tik paprasčiausias ore plevenantis įsivaizdavimas ar kažko konstravimas netikroje erdvėje. Poetinis kalbėjimas atveria esinyje glūdinčią tiesą (Heidegger 2003: 77–78), nes kūryba, kaip tiesos išraiška, yra poezija (*ibid.*: 79). Verta atkreipti dėmesį, kad poeziją Heideggeris laiko ne tik kalbos būdu, bet tiesos apmato galimybe. Poetinis kalbėjimas Heideggeriui yra esinio kontūrus apmetantis sakymas, dėl kurio žmogui kaskart ir atsiveria esinys. Be to, poetinis kalbėjimas drauge teikia pasauliui neišsakomybę (*ibid.*), nes tai, kas vadinama tiesa, yra tik rezultatas to, kad atsisakome įvardyti, kas lieka paslėpta (*ibid.*: 56).

Heideggeris, pabrėždamas poetinio kalbėjimo svarbą, teigia, kad poetinio kalbėjimo neperteikia net ir visos meninės kūrybos formos (Heidegger 2003: 79–80). Jis pastebi, kad neatsitiktinai senovės Graikijoje ir meninė, ir amatininko veikla buvo vadinamos taip pat – *techne* (*ibid.*: 61). Ir vienas, ir kitas išreiškia pirmavaizdį, kurį kontempliatyviai išvysta vaizduotėje. Menininkas savo viziją įkūnija meno kūrinyje, amatininkas – dirbinyje. Kitaip tariant, meninė išraiška yra ne atsitiktinis sakymas ar vaizdavimas, o pirmavaizdžio įkūnijimas, tam tikro matymo būdo artikuliuojimas. Apibendrinant Heideggerio požiūrį į poetinį kalbėjimą, galima teigti, kad Heideggeris jį supranta

plačiau nei tik poezija, nes poetinis yra pats žmogaus žvilgsnis į pasaulį. Antra vertus, poetinis kalbėjimas, nurodydamas į pirmapradiškumą, išreiškia tai, ko neįmanoma išsakyti tiesiogiai, tai, ką galima išsakyti tik aplinkiniu būdu – netiesioginėmis reikšmėmis.

Paties Heideggerio kūryboje poetinis kalbėjimas užima reikšmingą vietą. Jis daug dėmesio skiria Hölderlino, Traklio ir kitų poetų poezijai. Plėtodamas meno kūrinuose atrastas įžvalgas, pats Heideggeris greta racionalios, logiškos, teorinės laikysenos užima alternatyvią poziciją ir išsako savo mintis vartodamas metaforas, plėtodamas analogijos principą ir poetines raiškos formas. Priskirdamas poetinei kalbai tiesos sakymo vaidmenį ir pats vartodamas ją savo kūryboje, Heideggeris parodo, jog šalia teorinės laikysenos filosofijoje gali būti plėtojama poetinė kalba.

Teigdamas, kad poetinis kalbėjimas, kaip tiesos steigimas, lieka betarpiškų išgyvenimų plotmėje (Heidegger 2003: 80), Heideggeris pabrėžia, jog poetinis kalbėjimas skiriasi nuo teorinio, racionalaus loginio Vakarų filosofijos mąstymo, kuris apibendrindamas eliminuoja betarpiškumą ir ieško nuo patyrimo atribotos, nekintamos tiesos. Panašią nuostatą poetinio kalbėjimo atžvilgiu randame Algio Mickūno fenomenologijoje. Mickūnas apie poetinio kalbėjimo vaidmenį rašo, kad poeto žodis, gyvybiškas jo kvėpavimas, atrandantis takus, nuskamba kaip atsiveriančio pasaulio šviesa, kuri, keliaudama dangaus skliautais, pakelia pasaulį iš tamsos, suteikia jam gyvybinės šilumos (Mickūnas 2011: 158). Mickūnas rašo, kad „pirmasis kalbos stebuklas yra ne ‘komunikacija apie daiktus’, bet giesmė pasaulio atsivėrimui, nuostabos šūksnis ir susitikimo su pasauliu ritualas“. Poetas atveria svarbiausią visų menų momentą: tiesioginį, pirmąjį pasaulio patyrimą, kaip visų įvykių, daiktų, gyvybių egzistavimą jiems skirtuose takuose ir pavidaluose – „nekaltą“ išgyvenimą, neturintį jokių prielaidų (*ibid.*). Verta prisiminti ir Maceinos pastabą, kad būtį atveria poezija, kurią jis vadina bekalbiu būties bylojimu

(Maceina 1998: 95). Taip pat ir Vyčino kūryboje, kur poetinis kalbėjimas gretinamas su mitiniu mąstymu, pabrėžiama, kad poetinis kalbėjimas atveria pasaulį, „poeto (menininko) žodis (paveikslas), padaro nuovoką pažinimu“ (Vyčinas 2002: 486). Mitinis žmogus, užuot artėjęs prie jį supančių realijų, mato jas pačiame pasaulyje, tiksliau sakant, pačioje Gamtoje (Vyčinas 2009: 58).

Galima manyti, kad Vyčinas, sekdamas Heideggeriu, poetines priemones laiko filosofinės kalbos pirmapradiškumo atkūrimo galimybe ir žengia dar vieną žingsnį teigdamas, kad poetinės priemonės gali būti lyginamos su mitinėmis (Vyčinas 2002: 484, 463), kitaip tariant, kalbos poetinio vartojimo principai gali būti lyginami su tuo, kaip ši kalba vartojama mite. Vyčinas sukuria erdvę alternatyviam diskursui, tyrinėdamas esinius ne tik teorinės dialektikos priemonėmis, bet ir pasitelkdamas neteorinį mito matmenį. Taigi, Heideggeriui tiesos steigimas yra poetinio kalbėjimo esmė (Heidegger 2005: 80), o Vyčinas poetinės kalbos tiesos steigimą gretina su simboliniu mitiniu mąstymu, kuris, nors ir nekonceptualus, yra sisteminis (Vyčinas 2009: 44). Galima manyti, kad Vyčino išvalgos turi tam tikrą pagrindą. Panašią išvadą daro ir poezijos bei mito panašumus tyrinėjęs Losevas, kuris rašo, kad ir poezija, ir mitas nurodo ne pačius pasaulio daiktus, o jų prasmę, taip pat abu leidžia maksimaliai suartėti su tiesioginiu tos prasmės išgyvenimu (Losev 2008: 93). Patyrinėkime detaliau poezijos ir mitinio mąstymo ryšį.

Tiek mitas, tiek poezija yra betarpiški, simboliški, paveiksliški, pripildyti individualiai suvoktomis pasaulio prasmėmis. Ir mitologija, ir poezija vartoja tas pačias vaizdavimo priemones (Greimas 2005: 46). Ir mitinis pasakojimas, ir poezija sutelkia dėmesį į prasmę, o priemonių ir formų klausimas abiem ištaros formoms yra svarbus tik tiek, kiek jis padeda pasiekti tikslą, t. y. perteikti dalykų esmę, kuri turi klausytoją ar skaitytoją sukūrėti, pasiekti giliausius jo sielos kampelius. Taigi mite ir

poezijoje poveikis individui pasiekiamas būtent prasmės perteikimo priemonėmis. Tačiau poezija nepretenduoja į faktinį pagrindą, o mitas neabejoja savo prasmių tikrumu. Todėl mitiniame mąstyme simbolis ir tai, į ką jis nurodo, yra vienas ir tas pats, t. y. simbolyje siekiama sutelkti visą objekte buvusią reikšmingą individui prasmę.

Nors mitinis ir poetinis kalbėjimas padeda suprasti vienas kitą, Lévi-Straussas pastebi reikšmingą niuansą, kuris paaiškina skirtumą tarp mito ir poezijos. Poezija yra tokia kalbos forma, kurią ypač sunku išversti į kitą kalbą, ir jokiame poezijos vertime neįmanoma išvengti iškraipymų. Tuo tarpu paties mito vertė išlieka, kad ir koks blogas būtų vertimas, nes mito esmę sudaro ne stilius ar pasakojimo būdas, o papasakotos istorijos prasmė. Ši pastaba parodo, kad mito prasminis matmuo yra dar reikšmingesnis nei poezijos, nes jis gali „atskilti“ nuo lingvistinio pagrindo (Lévi-Strauss 1996: 54). Kitaip tariant, galima teigti, kad mito struktūrą palaiko ne žodžių tarpusavio logika, o prasminiai saitai, kurie išlaiko savarankišką prasminį matmenį gyvenamajame pasaulyje.

Jei palygintume mitinį tekstą su techniniu, šis bruožas išryškėtų dar akivaizdžiau. Mitinio teksto sutrumpinimas arba blogas vertimas turi kur kas mažesnę įtaką jo pagrindinei idėjai nei techninio teksto atveju, kuris, praradęs dalį nuoseklaus įrodymo ar netiksliai išverstas, praranda visą vertę arba dar blogiau – klaidina. Galima tvirtinti, kad mitinis mąstymas, skirtingai nei techninis, išlaiko žmogiškąją empatiškai suvokiamą prasminio matmens gelmę, kurią techninis mąstymas išstumia siekdamas universalios legitimacijos.

Apibendrinami Losevo išvelgtą reikšmingą mito santykį su prasminiu matmeniu ir Lévi-Strausso šio aspekto radikalizavimą (pabrėžiant, kad mito prasminio matmens savarankiškumas yra dar stipresnis nei poezijos), reikšmingu turėsime laikyti ir Vyčino siekį parodyti, kad mitinio mąstymo savitumas yra jo tiesioginis poveikis

individo dvasiai. Mitiškai mąstantis individas, pasak Vyčino, jaučia, kad dalykai iš pagrindų sukrečia individo dvasią, aštrina išpūdžius, liečia jį tiesiogiai ir jam yra svarbūs, galima sakyti, suteikia individui faktiško, juslinio tikrumo, gyvybiškumo ir tiesioginio dalykų patyrimo jausmą. Mito prasmė yra susijusi su visuma, kurios dalimi yra pats individas ir kuri yra pripildyta realių išgyvenimų, įprasminant individo dvasinį matmenį, steigiant jo prasminį tapatumą ir pabrėžiant individo priklausymą mitiniam pasauliui.

Apibendrinant Vyčino kūryboje plėtojamą mitinio ir poetinio mąstymo ryšį, pirmiausia reikia atkreipti dėmesį, kad mąstytojas yra įsitikinęs, jog poeto žodžiai ateina iš tų pačių sferų, iš kurių kyla ir mitai. Būtent heidegeriškai suprantamas poetinis kalbėjimas Vyčino kūryboje atveria senąją mitinę kalbinę tradiciją, kurią jis jungia su Vakarų filosofine rašto tradicija. Jungdamas mitą su filosofija, mąstymas sujungia betarpišką išgyvenimą su teoriniu mąstymu. Apibendrinant Vyčino posūkį prie mitinio mąstymo galima teigti, kad jis ieško ne tik patyrimo įprasminimo galimybių, bet, eidamas mito keliu, tam tikra prasme siekia atkurti gyvenimišką patirtimi grįstą išminties tradiciją, priešindamas ją techniškai orientuoto žinojimo paieškoms.

2.2. Santykis tarp *mythos* ir *logos*

Nors Vyčino dėmesys linksta prie senųjų kultūrų gyvenimo būdo, jų papročių ir mitinio mąstymo, apmąstydamas mitą bei darydamas apibendrinančias išvadas, jis pasitelkia teorinę laikyseną. Kalbant apie santykį tarp mitinio ir teorinio mąstymo, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šios skirtingos laikysenos veda į priešingas puses, o jų dermė, kurią pavyko pasiekti graikams, reikalauja iš mąstymo ypatingų sintezės pastangų. Sunkumų atsiranda dėl to, kad mitas atmeta teorinį mokslą, laikydamas jį bedievišku, o mokslas – mitą kaip nepagrįstą. Galima sakyti, kad skirtingi mąstymo būdai, kurie istorijos tėkmėje neigė vienas

kitą, Vyčino kūryboje derinami sintezės būdu. Nors santykių tarp mitinio ir mokslinio mąstymų apibrėžti nėra paprasta, pabandykime jį išryškinti.

Mitinį mąstymą Vyčinas laiko tokia pačia prasminga pastanga suvokti ir paaiškinti pasaulį, kaip ir mokslinį mąstymą. Tokios nuostatos laikosi ne tik jis. Verta paminėti Lévi-Strausso tvirtinimą, kad mitinio mąstymo logika tokia pat reikli, kaip ir pozityvaus mąstymo, skirtingas yra tik mąstymo objektas (Lévi-Strauss 1996: 75). Greimas taip pat yra įsitikinęs, kad poetinė ir mitologinė kalba yra niekuo ne prastesnis, nors ir kitoks negu mokslinė kalba tiesos sakymo būdas, kuris remiasi figūratyviu, „vaizdiniu“ galvoju (Greimas 2005: 44). Greimas rašo, kad „mitologija skiriasi nuo ‘tikrųjų’ mokslų tik tai, kad jos objektas – ne pasaulis ir jo daiktai, bet tai, ką žmogus galvoja apie pasaulį, daiktus ir save patį“ (*ibid.*: 45). Panašiai mano ir Paulis Ricoeuras, kuris tvirtina, kad mitas turi savitą logiką, kuri leidžia palaikyti ryšį tarp prieštaros narių. Mitas ieško vidinių priklausomybės santykių, o jo tikslas yra pateikti modelį, kuris išspręstų tam tikrus prieštaravimus (Ricoeur 1996: 220). Remiantis minėtais argumentais galima teigti, kad intuityvus mitinis mąstymas filosofui gali būti toks pats reikšmingas instrumentas, kaip ir teorinis mokslinis. Panagrinėkime šį teiginį detalčiau.

Grįžkime prie antikinės Graikijos filosofinio mąstymo, kurį jau aptarėme skyriuje „Vakarų filosofijos raidos tyrimas“. Dabar paanalizuokime tai iš mito pusės. Panagrinėkime laikmetį, kai mitas dar nebuvo atsiskirtas nuo filosofijos, kai senovės Graikijos kultūra kilo iš savaip išaiškinto bei pritaikyto senovės Egipto, Mesopotamijos ir Finikijos paveldo, kai buvo įgyta žinių apie architektūrą, matematiką, geometriją, astronomiją ir kitas sritis, kuriose jau buvo susiformavusios teorinio mąstymo užuomazgos (Uždavinys 2006 314). Akivaizdu, kad ankstyvųjų graikų filosofų mąstyme tradiciniai senieji kultūriniai įsitikinimai ir nuostatos ne taip lengvai užleido savo pozicijas. Visu

ankstyvųjų graikų filosofų mąstymas buvo suformuotas mitinio mąstymo tradicijos, o filosofinės jų nuostatos, dar neradusios tinkamos išraiškos formos, naudojami mitinės tradicijos suformuotais profiliais.

Tad kalbant apie filosofijos atsiradimo senovės Graikijoje laikotarpį bei istorinį kontekstą, filosofiją reikėtų aiškinti kaip pastangą suvienyti skirtingas kultūrinės patirtis. Pasak Naglio Kardelio, kuris graikus pavadina *sintezės genijais*, antikinės Graikijos stebuklas įvyko dėl procesų, akumuliuojančių to meto skirtingas kultūras, mitus, vaizdinius ir idėjas. Buvo ieškoma harmonijos ir proporcijos pagrindų, kurie suderintų skirtingas nuostatas (Kardelis 2007: 260). Graikų stebuklu negalima vadinti tiesiog teoriškai grįstos mokslinės žiūros atsiradimo ir mitinio mąstymo išstūmimo racionalaus loginio mąstymo labui (Mickūnas 2011: 148), kaip kad yra įsiteisinę Vakarų tradicijoje. Algis Uždavinys savo tyrimuose taip pat prieina prie išvados, jog ankstyvųjų graikų filosofų mąstymo pagrindai buvo mitiniai, o nuostatos racionalios, todėl jų tekstuose „mitologija sutaria su dialektika“ (Uždavinys 2002: 217). Galima tvirtinti, kad mitas senovės Graikijoje darė reikšmingą įtaką ankstyvųjų graikų filosofų mąstymui.

Heideggeris paskaitų cikle *Parmenidas* pabrėžia, kad filosofinį teiginį Parmenidas išsako panaudodamas mitinį diskursą. Todėl tiesmukas judesys nuo *mythos* prie *logos*, atmetant mitinį matmenį ir deivės dalyvavimą redukuojant į poetinę ir pseudo-mitinę dekoraciją, būtų tiesiog klaida (Heidegger 1992: 6). Kalbant apie *mythos* ir *logos*, svarbu atkreipti dėmesį, kad ankstyvieji graikai šias sampratas vartojo kalbėdami apie panašių prasmių lauką, kylantį iš veiksmazodžio *legein* (Vernant 1988: 203–204). Pažymėsime, kad ir Homero kūrinuose *mythos* ir *logos* sampratos turi panašią ar net tokią pačią reikšmę (Liddell and Scott 1997: 477).

Svarbu ir tai, kad tiek *mythos*, tiek *logos*, pasak Heideggerio,

priklauso pirmapradės kalbos sričiai ir abi sampratos nurodo būdą iškelti esinius iš paslėpties, „kuomet apsisprendžiame sutelkti dėmesį į pradžią... pradžią, kuri yra arčiau mūsų, nei manome“ (Heidegger 1992(a): 6). Heideggeris daro išvadą, kad *mythos* ir *logos* padalijimas yra dirbtinis ir atsirado neteisingai aiškinant antikinės Graikijos mąstytojus (Heidegger 2010: 42). Heideggerio teigimu, tik laikydami, kad *mythos*, *epos* ir *logos* priklauso tam pačiam graikų pasauliui, galime suprasti Parmenidą (Heidegger 1992(a): 70).

Heideggeris taikliai pastebi, kad *mythos* neretai plėtojamas greta *logos* ir Platono filosofijoje (Heidegger 2002: 12–13). Mitas sujungia tai, ko logiškas ir racionalus svarstymas bei tikslus įvardijimas nesugeba apimti. Platonas, pasak Heideggerio, pirmiausia griebiasi būtent *mythos* mąstymo ir tik paskui pasitelkia metafizinį *logos* mąstymą, nes *mythos* yra arčiau pasaulio ir išlaiko sąlytį su betarpiška patirtimi (Heidegger 1992(a): 98). Būtent *mythos*, o ne metafizinis mąstymas yra pirmesnis, nes jis nulemia ribą tarp *lethe* ir *aletheia* (*ibid.*: 118).

Platonui mitas nėra vien dekoratyvus elementas, kuris tik pagražina dialogus. Nors Platono kūrinuose plėtojamas analitinis diskursas, esama teiginių, kuriuose filosofškai pasitelkiamas mitas, kuris dalyvauja kaip svarbus kūrinio komponentas. Tokia laikysena nėra nei analitinė, nei mitinė, – ji siekia sintezės reikalaujančios, kad protas išsilaisvintų iš abiejų nuostatų tam, kad galėtų laisvai ir nepriklausomai ieškoti jų prasmingos ir harmoningos analogijos. Tokia analizė leidžia daryti prielaidą, kad Vakarų filosofijai yra svarbi *mythos* ir *logos* diskursų darna. Tad Vyčino tvirtinimas, jog Vakarų kultūros mąstymo branduolį pagrindžia mitiniame pasaulyje susiformavęs graikų filosofinis mąstymas, kuris sujungė ir mitinę, ir teorinę žiūrą, gali būti laikomas pagrįstu. Jo filosofinis mitinių kultūrų tyrimas turėtų būti laikomas ne nukrypimu nuo pagrindinių filosofinio mąstymo uždavinių ar filosofinės laikysenos

užmiršimu, o svarbiu pagalbiniu metodiniu įrankiu, padedančiu giliau suvokti pamatinius Vakarų filosofiją inspiravusius impulsus, siekiu išversti mitinio mąstymo prasminį matmenį į konceptualią filosofinę kalbą.

Kadangi individas, pasak Vyčino, mito simbolinę tikrovę išgyvena jusliškai realiame kasdieniame gyvenime, galima teigti, kad mitinis mąstymas Vyčino kūryboje pagrindžia intuityvų pasaulišką mąstymą, sutelkia dėmesį į individo gyvenimo būdą, artikuliuoja dvasinį matmenį, kitaip tariant, siekia įprasminti individo pasaulį. Aptardamas mitinio mąstymo profilius, Vyčinas parodo, kad, nagrinėjant juos tik moksliai, prarandama tai, kas sudaro tokio mąstymo branduolį – paveiką individo pasauliui (Vyčinas 2007: 20). Mokslinė teoriškai grįsta nuostata ieško būdo išlaisvinti protą nuo betarpiškų išgyvenimų, siekia žinių, kurios nepriklausytų nuo konkretaus žmogaus gyvenimo ar dvasinio pasaulio. Teoriškai grįstas mokslinis mąstymas yra nukreiptas į žmogų supančio išorinio pasaulio suvokimą ir jo kontroliavimą, o ne į žmogaus dvasinį, galėtume sakyti, vidinį pasaulį. Taigi mokslinis ir mitinis mąstymas veikia skirtinguose ontologiniuose lygmenyse, o tai reiškia, kad jie negali nei patvirtinti, nei paneigti vienas kito, nes yra nukreipti į priešingas puses – vienas į prasminį, kitas į žinių pasaulį.

Galima daryti prielaidą, kad mitinio ir mokslinio mąstymo nuostatos, Vyčino kūryboje darniai papildydamos viena kitą, sukuria savitą poziciją, kuri ne tik neriboja mąstymo, bet jį praplečia pateikdama kelis požiūrius, o ne vienintelį teisingą matymą. Mąstytojas, kuris siekia pažinimo ir prasmingumo darnos, apmąsto pasaulį, tuo pačiu metu įskaitydamas tiek intuityvų mitinį, tiek teorinį mokslinį suvokimą. Būtent todėl jis gali išsilaisvinti tiek iš vienos, tiek iš kitos priklausomybės. Toks mąstytojas paklūsta senųjų pasaulių mitinės tikrovės ir šiuolaikinės Vakarų kultūros mokslinės tikrovės reikalavimams ne besąlygiškai, o juos

gretindamas. Kita vertus, tokia mąstytojo laikysena gali būti palaikyta neracionalia ar nepakankamai struktūriška, kad galėtų būti laikoma mąstymu apskritai. Todėl reikia detaliau pasiaiškinti Vyčino kūryboje plėtojamą idėją, kad filosofinis mąstymas nėra nei tik intuityvus, nei tik teorinis, bet jų darni sintezė.

2.3. Mitinio ir filosofinio mąstymo santykis

Vyčinas, bandydamas atkurti filosofinio mąstymo balansą graikų pavyzdžiu ir gretindamas teorines įžvalgas su mitiniu mąstymu, plėtodamas mitinį matmenį, kuris turėtų tapti balansuojančiu veiksniu, pasitelkia jau aptartą Gamtos sampratą, kuri, kaip jau minėjome, turi panašumų su Henri Bergsono *élan vital*. Vyčinas, prieštaraudamas Vakaruose įsiteisinusiai prielaidai, kad intelektas – tai tolesnis raidos „evoliucijos laiptais“ etapas, o instinktas liudija primityvumą, aiškina, kad „primityvus“ šiuo atveju reiškia „pirmapradis“, „pradinis“, kad jis artimesnis gamtai, kuri pati yra primityvumas – pirmapradiškumas (Vyčinas 2009: 467). Vyčinas, kaip ir Bergsonas, skiria intelektualaus ir intuityvaus mąstymo būdus. Aptarkime Bergsono aprašytą intelekto ir intuicijos santykį, kuris padeda giliau suprasti ryšius tarp mitinio ir mokslinio mąstymo.

Bergsonas rašo, kad intelektas ir intuicija nukreipti į priešingas puses. Jis aiškina, kad intelektas, kuris mūsų atveju galėtų būti gretinamas su teorine, moksline nuostata, atmeta bet kokią kūrybą, priešindamasis naujovėms ir pasitelkdamas universalius, nekintančius dėsnius ir aiškindamas inertišką materiją. O štai intuicija, kuri galėtų būti gretinama su intuityvia mitine nuostata, yra atvira naujovėms, ji yra pati kūrybos esmė, veda prie paties gyvenimo, gamtos, gyvybės suvokimo. Menininkas, pasitelkęs intuiciją ir simpatiją, pasak Bergsono, prasiskverbia giliai į patį dalyką, kurį siekia pamatyti ir išreikšti. Nors ir neteikdamas tokio aiškaus pažinimo, kokį duoda intelektas, intuityvus

mąstymas padeda įgauti nuovoką ir praplėsti pasaulio suvokimą. Intelektas, savo ruožtu, vertingas kaip pažinimo aiškumo siekis (Bergson 2006: 184–186). Taigi remdamiesi Bergsonu galime tvirtinti, kad pažinimo judesys yra kur kas platesnis, jei apima ir intelektą, ir intuiciją, kurie ne paneigia, o papildo vienas kitą.

Trumpai priminsiu, kad Heideggeris ir Vyčinas laikosi panašios nuostatos intuicijos ir intelekto atžvilgiu: pirmiausia jie pasitelkia esinio kontūrus apmetantį poetinį kalbėjimą (Heideggeris), arba mitinį mąstymą (Vyčinas), o atsiradusiame atvirume, kuriame esinys pasirodo ir kalba gali jį pavadinti (Heidegger 2005: 78–79), gali būti pasitelkiama teorinė nuostata, gebanti paaiškinanti tai, kas jau yra iškelta į atvirumą. Panašų požiūrį pateikia ir Kardelis, rašydamas apie Platono filosofinį mąstymą. Priešybę ir nesuderinamumą tarp mitinio ir mokslinio mąstymo Platono dialoguose įveikia analogijos principas, kuris, remdamasis daliniu panašumu ir daliniu žinojimu, atlieka vaizduotės ir racionalumo sintezę (Kardelis 2007: 124–125). Analogijos principas leidžia kalboje nurodyti tai, ko kitu būdu apibrėžti nepavyktų, nes viename pavyzdyje esantys ryšiai analogijos būdu gali būti pritaikomi kitam pavyzdžiui, kuriame tų ryšių tiesiogiai sučiuopti neįmanoma. Platonas, kalbėdamas apie sielą, pasitelkia kinkinio metaforą (Platonas 1996: 52), padedančią įvardyti prieštarinę sielos prigimtį.

Čia verta sugrįžti prie kalbos klausimo ir kalbant apie metaforos sampratą pasitelkti Maceinos mintį, kad žodžio atvirumas prasmei leidžia jam peršokti iš vienos mūsų būvio plotmės į kitą ir virsti metafora, kuri sudaro įdomiausią, bet sykiu ir pačią mįslingiausią, kalbos apraišką (Maceina 1998: 43). Galima sakyti, kad metafora sujungia kelias būties plotmes ir tam tikra prasme tampa sintezės ašimi, kuri skirtingus prasminius pasaulius sujungia į vieną prasminę visumą. Tokia visuma sukuriama dėl papildomo matmens, kuris leidžia pažvelgti į žodžio

reikšmę iš šalies, priskirti jam vieną ar kitą pasaulio sritį, kažkur gilesniame lygmenyje sujungiant abiejų sričių prasmes. Metaforinės kalbos apimtis, asociatyviai pritraukdama papildomus prasminius kontekstus, peržengia atskirų žodžių prasmių apimtį ir praturtina kalbą, ją pagilindama pasauliškumo matmeniu, daugiaprasmiškumu, nebaigtumu, kūrybiškumu, gyvybiškumu. Tokią kalbą Heideggeris laiko pačios būties atsivėrimu (Heidegger 1978: 220).

Galime apibendrinti, jog būtent kalbos lygmeniu skirtingos intuityvumo sritys dėl intelekto leidžiasi sujungiamos ir įprasminamos, nes metafora leidžia vienos srities prasmės gelmę priskirti kitai būties sričiai. Kadangi Vyčino tyrinėjamas mitas niekada nebūna moksliskai tikslus, mitinis įvardijimas visada yra metaforiškas, o metafora, kaip prasmės perkėlimas, nurodo tai, ką suvokiame ne jusliškai, o noetiškai. Taigi mitiškai įvardytas pasaulis yra suvokiamas daugiaprasmiškai, turiningai, turint omenyje virtualią perkeltinių prasmių, kurias atsineša metafora. Metaforinis įvardijimas jau suponuoja suvokimą, kuris apima dialektinį prasmių žaismą. Nors toks suvokimas mąsto netiksliai, reikia pabrėžti, kad jis formuoja tam tikrą erdvę, orientaciją, nuovoką ar net nuomonę, kuri padeda susivokti pasaulyje.

Jei laikysime, kad mitinis žodis yra daugiaprasmiškas, metaforiškas, vienos būties srities prasmes jungiantis su kitos srities prasmėmis, o techniško, teoriškai pagrįsto mokslo žodis yra apribotas terminas, griežtai apibrėžiantis vieną reikšmę, atskiriantis ją nuo visų kitų, bus akivaizdu, kad vienareikšmiškumo reikalavimas riboja kalbos metaforiškumą, o kartu ir jos prasminio matmens gelmę, palikdamas tik paviršutinį įvardijimą. Kitaip tariant, prarandant kalboje sugriebiamą pasaulišką fenomeno matmenį, prarandama ir jo dvasinė gelmė, kuri palaiko jo pasauliškumą, išryškina jo ryšius su kitais fenomenais, įprasmina jį jo aplinkoje. Redukavus fenomeną į vienareikšmį terminą, prarandamos jo

šaknys pasaulyje, kitaip tariant, tikslumo labai paaukojamas pasauliškumas. Todėl dingsta ir fenomeno tikroviškumas, gyvybiškumas, jis tampa tik formalaus ryšio su terminu, kuris jį apibrėžia, dalimi. Kita vertus, norėdami apibrėžti fenomeną, jį turime aiškiai įvardyti, kitaip jis liks už diskurso ribų. Čia talkina filosofinis žodis, kuris, derindamas nesuderinamumus tarp mitinio ir mokslinio mąstymo, yra atviras hermeneutiniam aiškinimuisi. Grįždamas prie nagrinėjamo klausimo ir papildydamas jį naujais suvokimais, filosofinis mąstymas tuo pat metu geba mokliškai ir aiškiai pasakyti apie fenomeną pakankamai, bet ne per daug, kad nebūtų prarastas atvirumas pasauliškam matmeniui.

Pasitelkdami Bergsono apmąstyta santykį tarp intelekto ir intuicijos, Kardelio aptartą analogijos principą ir Maceinos tyrinėtą metaforiško kalbėjimo sampratą, pabandykime aiškiau apibrėžti mitinio ir teorinio mąstymo darną Vyčino kūryboje. Pirmiausia reikia pabrėžti, kad įžvalgų užuomazgas, kurios nurodo nesuvoktus dalykus, jam svarbu palikti atvertas, iki galo neatskleistas, nes jos, nors yra miglotos ir neapibrėžtos, palaiko galimybę reikštis ne iki galo suvoktiems dalykams ir fenomenams, neprimetant jiems išankstinių prielaidų, bet išlaikant dėmesio centre kaip tam tikrą intencionalumą. Toks intuityviai, metaforiškai ar analogijos būdu sučiuopto fenomeno išlaikymas dėmesio centre nors ir negali būti iki galo išreikštas, teikia dalinį žinojimą, kuris yra vertingas net ir nebūdamas absoliučiai baigtinis. Dalinį žinojimą svarstant teoriškai, ieškant objektyviai tikrų faktų, siekiant juos mokliškai paaiškinti ir įvardyti vienareikšmiais mokliškai patvirtinamais teiginiais, svarbu suvokti, kad tai tik viena iš galimų projekcijų, kuri tik iš dalies paaiškina nagrinėjamą fenomeną. Kitaip tariant, teorinė nuostata, kuri siekia logiškai racionalizuoti dalinį žinojimą ir pasitelkusi vienareikšmius teiginius ir terminus aiškinti pasaulį vieninteliu teisingu būdu, dėl mitinio mąstymo pasidaro lankstesnė ir pakantesnė fenomeno prasmių ir reikšmių daugialypumui.

Vadinasi, laikysena, pasitelkianti poetinį (arba mitinį) ir teorinį (arba mokslinį) mąstymą, analogijos principu siekia peržengti tiek vieno, tiek kito ribas, įveikdama ir mitui būdingą fantaziją, ir mokslui būdingą sausą reduktyvizmą. Tokia nuostata Vyčino kūryboje laikoma filosofiška. Jei mitinis racionalumas reikalauja įvykių prasmingumo mito tradicijoje, o teorinis racionalumas – patikimo objektyvumo mokslo tradicijoje, tai filosofinis racionalumas yra pirmapradiškesnis ir už mitinį, ir už teorinį, nes mitinis ir teorinis mąstymas prisiriša prie simbolinės išraiškos, o filosofinis išsilaisvina nuo priklausomybės išraiškos formai. Tiek mitas, tiek mokslas remiasi kultūrinėje tradicijoje jau įsiteisusiomis nuostatomis ir daugiau yra orientuoti į kultūrinių normų palaikymą, nei jų apmąstymą. Filosofija neprisiriša nei prie dominuojančio mąstymo būdo, nei prie tradicinių simbolių, nei prie jų kultūrinės reikšmės, o kvestionuoja kultūrinės tradicijos normas. Kultūriniai simboliai filosofijai reikalingi ne tam, kad jais fiksuotų pasaulio įvykius ar fenomenus, o tam, kad pirminė pagava apskritai būtų sučiuopta, nes, be kultūrinių simbolių, filosofas neturi kitų priemonių tai padaryti.

Svarbu pažymėti, kad taip suprantamas filosofinis mąstymas išsilaisvina iš mitinio ir teorinio mąstymo dar ir ta prasme, kad tiek mitinis, tiek teorinis mąstymas kalba ne savo vardu. Mito dainiai paprastai pradeda savo pasakojimą nuo to, kad jie tik perpasakoja, ką jiems pasakojo dievybės, o teorinis, ypač šiandienis, mokslinis mąstymas, remiasi visuotinai patvirtintais ir neginčijamais postulatais. Sokratiškos filosofo pozicijos argumentai remiasi asmeniniu patyrimu, akivaizda, kuria neabejojama. Galima sakyti, kad mitinis ir teorinis mąstymas neprisiima atsakomybės už savo žodžius, vienas perkeldamas ją dievybėms, kitas – formaliai logikai, o filosofinis mąstymas visuomet ieško individualių pagrindų ir peržengia visas ribas, kliudančias priartėti prie mąstytojo betarpiško sąlyčio su pasauliu. Tik tokiu būdu įmanoma atverti betarpiškų išgyvenimų pirmapradiškumą.

Apibendrinant galima teigti, kad nors filosofinis mąstymas pasaulio pagavą įvardina kultūrinių simbolių dėka, filosofija elgiasi atsargiau ir atsakingiau pasaulio atžvilgiu, nei mokslinis ar mitinis mąstymas. Filosofija neužsidaro kultūros simbolių rėmuose, ji lieka atvira tiesioginei mąstytojo patirčiai. Filosofinis mąstymas yra orientuotas į kitą pusę nei mitinis ir mokslinis. Mitinis ir mokslinis mąstymas transformuoja pasaulio išgyvenimus į jau funkcionuojančias kultūrinės mąstymo prielaidas, o filosofinis mąstymas, atvirkščiai, ieško būdų artikuliuoti betarpiškus mąstytojo išgyvenimus pasaulio visumoje, ribodamas kultūrinių interpretacijų įtaką. Todėl filosofinis mąstymas neturi būti laikomas nei bandymu įrėminti pasaulį kultūrinių simbolių aibėse, nei kultūrinių normų primetimu pasauliui (o būtent tai vyksta tik mokslinio ar tik mitinio mąstymo atveju). Filosofija yra pirmapradžio betarpiško sąlyčio su pasauliu akivaizdume kylanti nuostaba ir suvokimas ieškantis įvardijimo. Filosofija neatmeta nei intelektualios, teorinės, mokslinės žiūros, nei intuityvios, įprasminančios, mitinės žiūros, o išlaiko jas abi, bet juda į priešingą pusę – ne nuo kultūros prie pasaulio, o nuo pasaulio prie kultūros. Kitaip tariant, ne bandydama primesti kultūrinės prielaidas, o ieškodama įvardijimo betarpiškiems išgyvenimams.

Pažymėsime, kad Vyčinas siekia mitinio ir teorinio mąstymo darnos. Poetinį-mitinį mąstymą jis laiko moksliniam mąstymui lygiaverčiu tiesos suvokimo būdu. Filosofo teiginį, kad Vakarų kultūra turi atkurti ir integruoti mitinį mąstymą, kad ateities filosofija turi būti įpareigota būti poetinė ir mitinė (Vyčinas 2007: 22–23), reikėtų aiškinti ne kaip teorinio mąstymo atmetimą, o kaip filosofinio mąstymo papildymą mitiniu matmeniu. Nors Vyčinas teigia mitinio mąstymo svarbą, pats šis teiginys yra teorinio, galima sakyti, metafizinio pobūdžio. Norėdami aiškiau tai parodyti, turime atskirai panagrinėti mitinio mąstymo reikšmę jo kūryboje.

Kalbant apie Vyčino mąstymo savitumą, verta atkreipti dėmesį į jo hermeneutinį, ratu besisukantį mąstymo pobūdį, kada diskretiškas, teorinis, analizuojantis mąstymas, priėjęs savo ribą, nuolat atsinaujina ir cikliška pateikia analoginio, intuityvaus, simbolinio mąstymo įžvalgas. Tokia prieiga leidžia hermeneutiškai vis grįžti prie simboliškai sučiuopto fenomeno ir gilinti jo supratimą. Skaitant Vyčino darbus susidaro įspūdis, kad filosofas nuolat grįžta prie tų pačių klausimų. Nors atrodo, kad teorinio samprotavimo pastangos kartojasi, iš tiesų pridedama kažkas, kas prieš tai dar negalėjo būti paminėta. Teorinis mąstymas papildomas vaizdingojo simbolinio mąstymo įžvalgomis. Tokios nuostatos laikosi ir Kardelis, aiškindamas Platono dialektiką ir rašydamas, kad jo mitai yra savaip racionalūs, juos galime laikyti skirtingomis racionalaus mąstymo formomis (Kardelis 2007: 165, 169). Galima teigti, kad Vyčinas, pasitelkdamas mitus, įveikia dialektinio mąstymo vienareikšmiškumą, kita vertus, siekia sukurti erdvę, kurioje būtų galima tyrinėti esinius pasitelkiant ne tik teoriškai grįstą diskursą, bet ir alternatyvų diskursą su neteorinėmis priemonėmis. Kitaip tariant, hermeneutiniame rate besisukantį metafizinį teorinį svarstymą Vyčinas papildė pasitelkęs simboliškus mitinio pasaulio profilius, nuo kurių vėl grįžta prie pirmojo svarstymo būdo.

Vadinasi, kad mitinis mąstymas Vyčino darbuose plėtojamas šalia teorinio, analitinio mąstymo kaip konceptuali, apibendrinta, pasaulio aiškinimo galimybė. Vyčino nuomone, jo vaikystė, kuri prabėgo mitiniame pasaulyje gyvenusioje lietuvių bendruomenėje, davė jam mitinio mąstymo nuovoką, kurią gali gretinti su Vakarų techniniu mąstymu. Akivaizdu, kad Vyčinas suvokia mitą ne taip, kaip jis buvo suvokiamas Graikijoje, kur mitinė tradicija niekada kritiškai neapmąstė savęs ir, išreikšta epo forma, daugiau slėpė savo pamatines prielaidas, nei jas atskleidė. Vis dėlto galima sakyti, kad metafizinio ir mitinio mąstymo sintezės pastanga Vyčino darbuose išreikšta kaip šių skirtingų mąstymo

būdų darnos paieška.

Kaip jau minėjome, galima tvirtinti, kad Vyčino kūryboje persipindamos mitinio ir metafizinio mąstymo nuostatos iškelia jį ir už mitinio, ir už metafizinio mąstymo ribų, atverdamos galimybę suvokti pasaulį, išsilaisvinus nuo kultūrinio sąlygotumo, kuriuo pasižymi tiek mitinis, tiek metafizinis mąstymas. Pasitelkęs mitinio ir metafizinio mąstymo būdų sintezę, Vyčinas grindžia nuostatą, kuri nėra nei mitinė, nei metafizinė. Derinami du skirtingi mąstymo būdai išreiškia aktualią pasaulio pusę, kurios atskirai nesugriebia nei metafizinis, nei mitinis mąstymas. Kitaip tariant, nors Vyčinas plėtoja teorinio pobūdžio metafizinius argumentus, jo kūryboje artikuliuojamos senojo mitinio kultūrinio pasaulio vertybes. Tokia laikysena leidžia jam lyginti gyvenimo būdą, kuris buvo giliai įsišaknijęs mitiniame pasaulyje, su šiuolaikinio technologinio pasaulio gyvenimo būdu (Vyčinas 2009: 25, 26) ir parodyti, kad šiandienis kultūrinis pasaulis stokoja mąstymo pirmapradiškumo, dvasinės pilnatvės ir pamaldaus šventumo, kuriuo buvo pripildytas mitinių kultūrų pasaulis.

Jau aptarėme, kad autentiška gyvenimo lietuviškame kaime patirtis, senosios lietuviškos buities išmanymas, buvimo bendruomenėje, kuri gyveno harmoningoje darnoje su gamta, prisiminimai (Vyčinas 2002: 501) padeda Vyčiniui pagrįsti mitinio mąstymo tyrimų įžvalgas remiantis asmeniniais išgyvenimais. Teorines nuostatas jungdamas su intuicija, jis bando sučiuopti tai, ko neįmanoma aprėpti vien teorinės analizės būdu. Čia verta prisiminti ir Greimo taiklią pastabą, kad panašaus pobūdžio tyrimuose intuicija dažnai atlieka vyraujančią vaidmenį (Greimas 2005: 44). Jausdamas pagarbą senajam mitiniam gyvenimo būdui ir kritikuodamas šiandienės Vakarų žmogaus dvasinį skurdumą, Vyčinas teigia, kad jo tyrimas tiesia kelius, vedančius prie pirmapradižio mąstymo ir kultūrinio gyvenimo įprasminimo (Vyčinas 2009: 13–23).

Bandydamas atkurti dvasinius pagrindus, filosofas tvirtina, kad skirtingas kultūras sieja pirmapradis dvasinis bendrumas, kurį jis vadina visoms kultūroms bendru fonu (*ibid.*: 14–15). Ieškodamas integralios skirtingų kultūrų dvasinės ašies ir siekdamas artikuliuoti tam tikrą visumą kaip šaltinį, iš kurio skirtingos kultūros semiasi dvasinės stiprybės, Vyčinas išplėtoja Gamtos žaismo sampratą, kurią, kaip sakėme, vadina Gamtos kalba. Eidamas pirmapradžio mąstymo link, jis pasuka prie mitinio mąstymo, kuris esą turėtų atkurti pirmaprade tvarką – žmogaus priklausymą Gamtai (*ibid.*: 21). Vyčinas mano, kad senosios mitinės tradicijos buvo išlaikiusios būtent tokį amžių patikrintą požiūrį, kuris formavo vertybinį pasaulį, atverdavo glaudesnę žmogaus ir gamtos ryšį. Taigi mitinis mąstymas mąstytojo kūryboje turėtų sujungti žmogų ir gamtą, atverti ypatingą gyvenimo būdą, kurį jis įvardija gyvenimo-kur [*dwelling*] samprata. Žmogus, pasak Vyčino, „išstato save dievų tvarkai“ (Vyčinas 2007: 22–23) ir gyvena suvokdamas savo pavaldumą aukštesnėms gamtos galioms, o filosofas „mėgina atskleisti ir suformuluoti principus, kuriais remiasi žmogiškasis mąstymas ir gyvenimas-kur“ (*ibid.*: 274). Vyčino kūryboje filosofiją grindžia mąstytojas, kurio laikysena atveria vietą ir prielaidas filosofiniam mąstymui pasireikšti. Svarbu, kad tai ne metodinė mokslo disciplina, o vidinis mąstytojo judesys, savivokos pastanga. Kitaip tariant, pats filosofas Vyčino kūryboje tampa vieta, kurioje atsiskleidžia filosofija.

Pasvarstykime, kaip turėtų būti plėtojama filosofija, kuri, kaip jau aptarėme, siektų darnos tarp mitinio ir teorinio mąstymų, kita vertus, ji būtų vieta, kurioje filosofas suvokia save. Nagrinėdamas mitinį mąstymą, aptardamas dievų profilius ir kurdamas turtingą, daugiamatį jų aprašymą, Vyčinas išryškina mitinio mąstymo daugialypumą, parodo, kad mitiniai vardai yra idėjos, atskleidžiančios daugiaplanius prasminius horizontus (*ibid.*: 127). Jis siekia atkurti mitiniam mąstymui būdingą semantinę polifoniją, kai visos žodžio reikšmės veikia kartu. Norint sučiuopti mums

rūpiną mitinio mąstymo savitumą, verta pasitelkti Ricoeuro išryškintus svarbiausius mitinio mąstymo aspektus: „bendrą kalbos metaforinį vyksmą, daugiareikšmiškumo fenomeną, arba polisemiją, ir galiausiai – kontekstinę struktūrą“, kuri „patį diskursą daro polifonišką“ (Ricoeur 1996: 226).

Vyčino kūryboje filosofijos kaip vietos, kurioje stovi filosofas, samprata gali būti suprantama kaip kalba, kuri padeda artikuliuoti pasauliškas galias, o siekiantis susivokti mąstytojas remiasi teorine įžvalga ir apibendrinimais. Svarbu, kad būtent kalboje pasirodantys mitiniai profiliai padeda praplėsti filosofo akiratį. Transcendentinės tikrovės artikuliacijos išplečia mąstymo erdvę, papildo intuicija ir vaizduote, pabrėžia dvasinio lygmens svarbą, nenuskurdina ir neredukuoja betarpiškų išgyvenimų ir veda prie pirmapradžio mitinio pasaulio pagrindo. Vyčiniui, kaip ir Heideggeriui, dievai simbolizuoja transcendentinius profilius, užesybines realijas, pasaulio principus (Vyčinas 2009: 68). Jis rašo: „Kiekvienas dievas yra spalvinga atskleistos pasaulio atverties raiška ir perduoda šios atverties šviesą mirtingiesiems“ (Vyčinas 2007: 59).

Nagrinėjant mitą, svarbu prisiminti Greimo pastabas. Jis sako, kad mitas nėra išsigalvojimas ar „iš piršto laužtos“, jokiai logikai nepaklusnios vaizduotės padarinys, nes būtent mitas akumuliuoja kultūrinę tradicijos apimtį, išreiškia kitomis formomis nepasakomą pasaulio pagavą. Tad ir nagrinėjant mitinį mąstymą svarbus ne faktų tikslumas, o prasminis, semantinis kontekstas, kuris kalbos terpėje padeda susiorientuoti, išryškina reikšmines idėjas, grindžia moralinį kodeksą, sukuria pagrindus kultūriniam vientisumui, dėl kurio įmanomas dialogas, skirtingų pozicijų bendravardiklinimas, artimo ar gentainio supratimas ir palaikymas, kitaip tariant, tuo išlaikomi bendruomenės saitai. Kalbos lygmenyje palaikoma tradicija yra kultūrinio vientisumo

pagrindas. Galima paminėti taiklią Ricoeuro pastabą, kad „žmonės ne pasakoja mitą, o veikia, kaip kalbantieji, jie mite gyvena ir tik tariamai jį valdo, – kaip ir visi kalbantieji tariamai valdo semiologinių sistemų turimas prasmės“ (Ricoeur 1996: 221). Tačiau Vyčinas, tyrinėdamas mitinį mąstymą, ima domėtis ne tik teksto lygmenį, – jis ieško ir prasminio jo pagrindo, kuris kyla iš senojo mitinio pasaulio gyvenimo būdo. Jį Vyčinas ir tikisi atkurti, siekdamas suvokti pirminį mitinių vertybių pagrindą, prie kurio, kaip jis teigia, krypsta ir Heideggerio filosofija (Vyčinas 2002: 427).

Galima apibendrinti, kad kalbos lygmeniu palaikoma mitinė tradicija Vyčino kūryboje tampa kultūrinio vientisumo laidininku, kuris leidžia palaikyti savitą gyvenimo būdą. Greimas pastebi, kad tautos kultūra yra jos vaizduotė, sąmonė, atmintis (Greimas 2005: 354). Kasdieniame sakralumo pripildytame bendruomenės gyvenime darbas, šventės, papročiai, apeigos, tikėjimas buvo glaudžiai tarpusavyje susiję. Pasauliškos visumos suvokimas leido žmogui gyventi dermėje su jį supančiu pasauliu, įprasminti savo veiklą, gestus, žodžius, paverčiant juos ženklais, atspindinčiais vientisą tautinę kultūrą. Pasak Vyčino, žemdirbių tradicijoje svarbus yra vasaros ar rudens darbų įprasminimas, šventės, kada tokie darbai atliekami pagal papročius, talkos principu, siejant juos su liturgijos elementais. Vyčinas, nagrinėdamas tautinės savimonės fenomeną, atsigręžia į tautiškumo klausimą ir pasitelkia lietuviškos dvasios sampratą, kurią detaliau panagrinėsiu kitame skyriuje.

3. *Lietuviška dvasia*

Jau minėjome, kad tarp poetinės ir mitinės kalbos yra nemažai ryšių bei panašumų, kurie mūsų tyrimui svarbūs tuo, jog padeda susieti heidegeriškai plėtojama filosofinį mąstymą ir Vyčino tyrinėjama senųjų kultūrų gyvenimo būdą. Šie ryšiai Vyčino dėmesį patraukia neatsitiktinai

– poetinė kalba lietuvių tautosakoje, ypač dainose, atlieka svarbų vaidmenį. Kalbant apie tautosakos poetiškumą verta paminėti, kad Greimas, kuris knygoje *Lietuvių mitologijos studijos* tyrinėja lietuvių mitologiją, parodo, jog mitologinė kalba yra poetinės kalbos atitikmuo socialiniame plane (Greimas 2005: 44). Mickūnas, rašydamas apie lietuvišką tautosaką, pastebi, kad „poetas-dainius nekuria, bet praneša, todėl jam nereikia parašyti žodžio“ (Mickūnas 2011: 153). Kitaip tariant, poetinė kalba tautinėje bendruomenėje yra laikoma pirmapradžiu *logos*, pasaulio atsivėrimu, kuris ir leidžia daiktams pasirodyti žmogaus pasaulyje, tapti bendruomenės diskurso dalimi. Poetinę kalbą galima laikyti vieta, kurioje esiniai išeina iš paslėpties. Mickūnas rašo: „Poetas-dainius ir jo veiksmai nėra dievybės veiksmų atspindys, simbolinė jų išraiška. Jo žodžiai nuskamba tarp dangaus ir žemės ir tiesiog pristato dievybės veiksmus“ (*ibid.*: 154). Vaizdingai parodant, kad žodžiai senojoje lietuvių tradicijoje įvardija žmogaus valiai nepavaldžius įvykius ir reiškinius, pabrėžiama, kad įvardijimo, suvokimo ir buvimo sampratos gali susiliesti į vieningą visumą kasdieniame gyvenime. Kitaip tariant, tarp betarpiškų išgyvenimų, ištaros ir mąstymo neiškraipo jokia dirbtinė patirtis ar mokslinė sistema.

Greimo bei Mickūno nuostatos daro suprantamesnę ir Vyčino laikyseną. Galima tvirtinti, kad poetinį kalbėjimą bei iš jo kylantį pirmąjį mąstymą Vyčinas skiria nuo techninio mąstymo, pabrėždamas pastangą išsilaisvinti nuo subjektyvumo ir antropocentiškumo ribotumų. Poetus jis prilygina pranašams (Vyčinas 2007: 36), nes jie tiesiogiai byloja betarpišką būtį. Mickūnas aiškina, kad lietuvių pasaulio supratimas yra poetiškas tiesioginiu būdu, be tarpininkų, be intelektualių abstrakcijų. „Lietuvių kalba išreiškia tiesioginę pasaulio patirtį, žmogaus ir pasaulio tiesioginį ryšį ir net žmogaus sielos priklausymą žemei ir gamtai“ (Mickūnas 2011: 201). Tardami, kad poetinis kalbėjimas, arba dainavimas, čia suprantamas kaip raiška, sutampanti su pačiu suvokimo

aktu, turėtume pabrėžti, kad tai yra tam tikra būseną, išgyvenimas arba nuostaba, apie kurią būtų tiksliau sakyti, kad ji veikiau pasireiškia nevalingai, nei yra išreiškiamą kaip tam tikras sumanymas. Būtent mąstytojo tapimas tarpininku, buvimas tarp pasaulio ir žodžio Vyčino kūryboje grindžia senosios gentinės lietuvių tradicijos mitinio pasaulio tyrimus, kurie, pasak jo, leidžia prisiminti lietuvišką dvasią.

Senojo mitinio lietuviško gyvenimo būdo atkūrimo uždavinys Vyčiniui nepaprastai svarbus dėl daugelio priežasčių. Pirmiausia, pasak filosofo, net iki Antrojo pasaulinio karo Lietuvos kaimo kultūra ir mitinio mąstymo liekanos dar buvo nepaprastai gyvos. Lietuvos kaimas išlaikė daug konservatyvių mitinių bruožų, kurie, jo manymu, gali padėti įveikti kultūrinę modernaus žmogaus krizę (Vyčinas 2009: 19). Būtent mitinis mąstymas yra senojo lietuviško gyvenimo būdo pagrindas, kurį išstūmė modernus demokratinis ir antropocentriškas gyvenimas (Vyčinas 2009: 17). Tą patį teigia ir Mickūnas: senieji lietuvių papročiai kilę ne iš antropocentriškumo ar savavalių žmogaus, bet atėję iš pasaulio, turinčio ribotus, vidinius įvykius, todėl lietuvis yra savo pasaulio, aplinkos dalis (Mickūnas 2011: 213). Vyčinas teigia, kad senojo lietuviško gyvenimo būdo ir mitinės dvasios išsaugojimo uždavinys svarbus tuo, kad jame slypi kultūrinis lietuvių tautiškumo matmuo. Taigi svarbu pabrėžti, kad poetinis kalbėjimas ir mitinis mąstymas ne tik įvardija ir įprasmina žmogų supančią aplinką, bet ir pagrindžia bei palaiko bendruomenės santykį su pasauliu, kultūrinę tradiciją bendrąja prasme.

Taigi, mitinis mąstymas Vyčino kūryboje užima svarbią vietą ne tik kaip techninio mąstymo ribotumo įveikos galimybė ar filosofinio Vakarų mąstymo atsinaujinimo posūkis, bet ir kaip nykstančių lietuvių pagrindų atkūrimo pastanga. Vyčino teigimu, senasis lietuvių gyvenimo būdas moderniam pasaulyje gali atgauti savo pirmines formas tik dėl mitinio mąstymo. Turint omenyje jo nuostatą galima manyti, kad mitinis

matmuo neatsitiktinai patraukė ir kitų lietuvių išeivijos mąstytojų dėmesį (Greimo, Mickūno, Marijos Gimbutienės). Tokias tendencijas galima aiškinti dar ir tuo, kad minėti mąstytojai buvo pažįstami su mitine kaimo kultūra. Sustiprėjus struktūralistiniams mitų tyrimams (Lévi-Straussas, Georges'as Dumézilis ir daugelis kitų), minėti Lietuvos išeivijos mąstytojai šį posūkį palaikė, nes mitinis pasaulis jiems buvo suprantamas, o svarbiausia – artimas lietuvių tautiškai sąmonei, kuri, Vyčino manymu, nyksta kartu su senuoju pasauliu. Taigi mąstytojo plėtojamas mitinis mąstymas ypač svarbus tuo, kad senovės lietuviams jis buvo būties dalis, būtent jis leido palaikyti bendruomenės vertybes, kurti kultūrinį savitumą.

3.1. Lietuviško mąstymo specifika

Greimas teigia, kad mitinė plotmė, mitinio pobūdžio klasifikacija ir mitinės tvarkos įvedimas atitinka ir įprasmina visus kasdienės socialinės tikrovės suvokimo lygmenis (Greimas 2005: 675). Kitaip tariant, mitas ne tik apibrėžia individualios žmogaus prasmės ir vietos pasaulyje suvokimą, jis grindžia bendruomeninį matmenį. Vyčinas pabrėžia, kad mitinis mąstymas yra ne tik reikšmingas individo gyvenimo įprasminimo judesys, – jis yra ir socialinis pamatas, bendruomenės mąstymo bendramatiškumo pagrindas, kultūrinių vertybių, gyvenimo patirties, etikos kodo, tautinės tapatybės šaltinis. Galima tvirtinti, kad mituose Vyčinas ieško tradicijos, kuri padėtų bendruomenei susivokti, artikuliuoti ją formuojančias prieštaringas jėgas, išskirti žemiškojo ir dieviškojo suverenumo santykius, aptikti savo ribas globalėjančiame pasaulyje (Vyčinas 2009: 18). Galima teigti, kad, siekdamas paaiškinti lietuvių mitinei kultūrai būdingą gyvenimo ir mirties sampratą, pasakojimais reiškiamą požiūrį į likimą, gerovę, grožį, tiesą ir kitas reikšmingas nuostatas, palaikomas tautinėje bendruomenėje, Vyčinas nori atkurti gentinę savimonę, tautos dvasią, kuri vienijo lietuvius iki priimant krikščionybę.

Svarstant lietuviško gyvenimo būdo specifiką, galima kalbėti apie

mąstymą, kuris būtų ne globalistinis, bet lokaliai specifiskas, gerąja prasme filotopiškas. Galima pagrįstai teigti, kad Vyčinas ieško mąstymo, kuris tiktų lietuviui. Tai nereiškia, kad toks mąstymas netiktų kitiems, nes su gamta susijusi, natūraliai susiformavusi nuostata gali būti laikoma žmogiškąja vertybe. Senasis lietuvių gyvenimo būdas ir mitinis pasaulis, Vyčino manymu, yra kultūriniai pagrindai, kurie gali palaikyti autentišką mąstymo savitumą (Vyčinas 2009: 37, 42–52). Todėl Vyčinas pabrėžia ne tik pamatinį individo ryšį su gamta, bet ir kultūrinės tradicijos pagrindų rekonstravimo svarbą, nuostata, kad reikia atkurti senuosius lietuvių papročius. Lietuviškos tapatybės atkūrimo pastanga Vyčiną veda prie orientacijos į lietuvišką gyvenimo būdą, o šis, savo ruožtu, tautinės savimonės, istorinio paveldo, o pirmiausia kalbos dėka sutelkia unikalų kultūrinį darinį, kuris lemia mąstymo savitumą. Verta pasitelkti Maceinos išvadą, kurią jis daro apmąstęs kalbos svarbą bendruomenei, kad būtent kalbų savitumas lemia tautų dvasinio ir prasminio matmens ypatybes (Maceina 1998: 38, 41). Galima sakyti, kad mąstymas yra nulemtas gyvenimo būdo ir kalbos. Panagrinėkime šią nuostatą detaliau.

3.2. Lietuvių kalba

Kalbant apie lietuvių kalbos specifiką pirmiausia prisiminsime Maceinos svarbų pastebėjimą, kad lietuviškame veiksmažodyje *būti* slypi metafizinis matmuo. Nors šio žodžio vartojimas nenulemia paties metafizinio mąstymo, jame jau glūdi pradinės metafizinės išvalgos. Vertinga Maceinos pastaba, kad kalbose, kurių veiksmažodis *būti* yra lankstesnis ir turi turtingesnę kaitą, metafizikos galimybės yra didesnės, o kalbose, kuriose veiksmažodis *būti* yra skurdus ir neišplėtotas, metafiziškai mąstyti yra sunkiau, nes žodis *būti* yra pagrindinis filosofinio mąstymo ramstis. Jis teigia, jog lotynų kalbos veiksmažodis *esse* šalia lietuviškojo *būti* yra tarsi koks elgeta karalaičio akivaizdoje (Maceina 1998: 116–117). Lietuvių kalboje šis veiksmažodis, nekeisdamas savo

šaknies, yra atviras įvairiausioms daiktavardinėms priesagoms ar galūnėms, kurios nusako skirtingus būtybės atspalvius (Maceina 1998: 124). Kitaip tariant, metafizinis lietuviškojo veiksmožodžio *būti* išskirtinumas yra jo pirmykštė pilnatvė, kuri, beje, būdinga ir graikų kalbai. Anot prancūzų filosofo Jeano Beaufret, kurio kūrybai taip pat reikšmingą įtaką padarė Heideggerio darbai, graikų kalboje veiksmožodis *būti* taip pat užima ypatingą vietą. Jo „asmenavimas toks švarus, kad nuo pradžios iki galo lieka ištikimas tai pačiai šakniai“, – sako Beaufret. O štai kitose europiečių kalbose šis žodis vartojamas kaip pagalbinis veiksmožodis arba veiksnio ir tarinio jungtukas, asmenuojant jis keičia dvi arba tris šaknis (Beaufret 2009: 287). Pasak jo, šis faktas liudija ne tik tai, kad graikams būties sampratos artikuliacija kalboje buvo aktuali, bet ir tai, kad nuo graikų laikų Vakarų kultūroje ši tema užgeso, nebuvo taip reikšmingai eksplikuojama ar probleminama. Turėdami omenyje Maceinos pastabą, galime pažymėti, kad lietuvių kalboje išsaugotas veiksmožodžio *būti* pirmykštis vientisumas ir švarumas atveria galimybes aiškiau plėtoti būties problematiką, nes kalba nesipriešina, ji gali būti vaisingiau derinama su mąstymo ir ištaros pastanga.

Lietuvių kalba yra seniausia indoeuropiečių areale. Pasak Antano Klimo, ji nesusimaišė su jokia kita kalba jau daugiau nei 5000 metų. Archajiškumas persmelkia visus lietuvių kalbos lygmenis: garsų sistemą, morfologiją (linksniavimą, asmenavimą), sintaksę (žodžių tvarką ir sakinio struktūrą), žodyną, kalbodarą. Lietuvių kalboje geriausiai išsaugoti protoindoeuropiečių balsiai ir žodžių šaknys, kurių suskaičiuojama per 3000. Klimas aiškina, kad tam turėjo įtakos lietuvių gyvenama geografinė vieta, nes dėl nepraeinamų miškų persikeliama būdavo tik upėmis ir ežerais, keliai atsirado gerokai vėliau. Lietuviai buvo apsupti kitų baltų genčių, kurios galiausiai buvo nukariautos, bet ilgalaikė apsuptis apsaugojo lietuvių kalbą nuo kitų kalbų įtakos (Klimas 2002: 52–54).

Atkreipkime dėmesį, kad jokioje kitoje indoeuropiečių kalboje – nei sanskrito, graikų ar lotynų – nėra tiek dalyvinių formų (*ibid.*: 68). Dalyvių gausa rodo žmogaus įsijungimą, gyvybiškumą, pasaulio dinamiškumą ir procesualumą, galima sakyti – buvimo pasaulyje intensyvių išgyvenimą. Kalbėdamas apie heidegeriškąją buvojimo pasaulyje (*In-der-Welt-Sein*) sampratą, Maceina pabrėžia, kad *esame būtybės, apspręstos buvoti vietininko linksniu*. Lietuvių kalboje itin jautriai pabrėžiama ir buvimo vietos svarba, vartojant net keturias savarankiškas vietininko formas (intensyvas, iliatyvas, aliatyvas ir jau išnykęs adesyvas). Anot Maceinos, nykstant kalbai posakius keičia aprašymai, kurie parodo prarandamą jautrumą savo būsenai pasaulyje. Pavyzdžiui, aprašymas „su plaktuku skėlė į kaktą“ praranda patirties betarpiškumą, kuris dar glūdi posakyje „plaktuku skėlė kakton“ (Maceina 1998: 16), o nesant pakankamai vietininkų, prarandamas ir jautrumas vietai, kurioje žmogus gyvena. Kitaip tariant kalbos gelmėje žmogus priartėja prie būties ir betarpiškų išgyvenimų, o kalbos paviršutiniškumas daro ją mechaniška, naikina natūralų kalbos lankstumą ir tamprumą.

Mickūnas kelia klausimą: kokia būtų filosofija, jeigu ji mąstytytų lietuviškai? (Mickūnas 2011: 195) Jei laikysime, kad būtent kalboje pasaulis pasirodo pirmiausia, lietuvių kalbos nepaprastas lankstumas ir organiškumas, dėmesys vietininkams ir dalyviams suteikia išskirtinę laisvę mąstyti, o svarbiausia – artikuliuoti kalboje pirmąją patirtį taip sklandžiai, kaip ji ir patiriama, apsieinant be išvestinių ar tarpinių formų. Pasak Mickūno, jokia kita kalba negalima išreikšti betarpiškų išgyvenimų gelmės taip sklandžiai, kaip tai galima padaryti vartojant lietuvių kalbą. Pabrėždamas tai, kad lietuvių kalba išsaugojo savo savitumą ir lankstumą, Mickūnas daro išvadą, kad pati lietuvių kalba perteikia integralią filosofiją, kurioje dalykai derinasi, atsveria vienas kitą, kurioje žmogus susivokia – „turi sampratą, savęs supratimą ir susipratimą“ (*ibid.*: 208). Pažymėtina, kad plačios lietuvių kalbos galimybės ir žodžių darybos

turtingumas nurodo natūraliai lankstų mąstymo būdą.

Svarbus lietuvių kalbos bruožas yra jos dainingumas, kylantis iš nepaprastai turtingos žodžių kirčiavimo sistemos (Klimas 2002: 57). Mickūnas taip pat atkreipia dėmesį, kad lietuvių kalbos garsai realizuojami įtampoje tarp vienas kitą veikiančių ritmų, pagrindinis ritmas yra sudarytas iš ilgųjų ir trumpųjų balsių kaitos; be ritmo, dar yra pokytis iš aukšto tono į žemą. Toks kalbos ritmiškumas, anot Mickūno, parodo, kad lietuviai supranta gamtą kaip savarankišką visumą, o žmogų – kaip susietą su gamta, priklausantį gamtai. Lietuvių kalba išreiškia pasaulio apmąstymą dainomis ir poezija, o ne teorijomis, nes šios nėra lietuviškas „tvarinys“ (Mickūnas 2011: 199, 200). Kitaip tariant lietuviškas mąstymo būdas nėra atitrūkęs nuo gamtos, išlaiko organišką sąlytį su pasauliu.

Svarbu pažymėti, kad tiek Heideggeris, rašydamas vokiškai, tiek Vyčinas, rašydamas angliškai, kalbėdami apie būtį konstravo sudėtingas dirbtines daugiažodes sąvokas, kurios užgriozdina kalbą. Bandant išreikšti mintį įprastomis kalbos priemonėmis, nerangi kalba trukdo, nes fenomenų perteklius, jų gelmė ir „margumas“ reikalauja kalbos kūrybiškumo, lankstumo, turtingumo, nevaržomumo. Kalbant lietuviškai galima išsiversti, vartojant natūralias lanksčias kalbos ir žodžių darybos priemones, nedarkant kalbos audinio dirbtinai sukurtomis formomis. Svarbu suderinti gilaus ontologinio mąstymo organiką su gelminių kalbos lygmenų prigimtimi, todėl nors Vyčinas pirmuosius darbus parašė anglų kalba, jis remiasi lietuvių kultūros paveldu, kuris yra susijęs su lietuvių kalbos turtingumu.

Vyčinas teigia, kad mitinis paveldas yra reikšmingas palikimas, kurį lietuviai gavo iš savo protėvių, todėl savo gyvenimo svarbiausia misija jis laiko šio palikimo perdavimą ateinančioms kartoms. Jis aktyviai siekia išsaugoti prisiminimą apie lietuvišką gyvenimo būdą ir rašo, kad daiktų, gyvenimo ir gamtos harmonija įsiterpia į žmogaus eiles, dainas, himnus ar

apmąstymus. Savo gyvenimu-kur arba savo šneka, daina ar malda žmogus nekuria kalbos, jis ją atkartoja, todėl tai yra pasaulio kalba (Vyčinas 2007: 67). Švenčių metu lietuviai, anot Vyčino, dainuodavo dainas, ypač religinius himnus, ir šokdavo ritualinius šokius. Visame tame, pasak jo, buvo daug išminties (Vyčinas 2009: 50). Turint galvoje aptartą lietuvių kalbos savitumą, galima samprotauti, kad lietuvių išmintį Vyčinas supranta kaip tam tikrą kalboje išreikštą savivokos formą, kuri kartu artikuliuoja ir individo priklausymą pasauliui.

Apibendrinami galime pasakyti, kad būtent kalboje artikuluojamas bendruomenės gyvenimo būdas pagrindžia žmogaus nuostatas, vertybes, jo kultūrinius pagrindus, o svarbiausia – mąstymą. Pabrėždamas mąstymo ir kalbos ryšio svarbą, Vyčinas teigia, kad turtinga ir spalvinga senųjų pasaulių mitinė kalba sodriai ir ryškiai atskleidė daiktus, buvo daug giliau įsismelkianti ir labiau artikuluota (Vyčinas 2007: 62). Lietuvių tautinės sąmonės, senojo mitinio pasaulio, gyvenimo būdo puoselėjimas mąstytojo kūryboje (Vyčinas 2009: 597) sutampa ir su jo filosofinėmis nuostatomis bei siekiais: daugialypio, pasauliško, dinamiško, pirmapradžio mąstymo atkūrimu; atviros būties sampratos artikuliavimu; kalbos poetinio matmens akcentavimu.

3.3. Lietuviškumo išsaugojimo uždavinys

Ieškodamas mitinio ir filosofinio mąstymo ryšio, pasitelkdamas antropologinius bei kultūrologinius tyrimus, Vyčinas bando atskleisti savitą senųjų kultūrų patirtį šiandieniam pasaulyje. Senosios būties pavyzdžius patelkdamas kaip kvietimą apmąstyti šiandienį pasaulį, jis siekia jį praturtinti senosiomis mitinėmis vertybėmis, atkurti pamaldžią pagarbą gamtai (Vyčinas 2009: 18). Jis pažymi, kad lietuviško gyvenimo būdo atkūrimo uždavinys, kurį jis tip pat sieja su mitinio mąstymo atgaivinimu, jam nedavė ramybės nuo kūrybos pradžios. Siekis išsaugoti lietuvišką gyvenimo būdą mąstytojui reiškė Lietuvos kultūros

išsaugojimą. Vyčinas suprato, kad tik pažinusi ir puoselėjanti savo šaknis tauta gali išlaikyti savitą kultūrinį tapatumą dabarties pasaulyje. Verta paminėti jo cituotus Jono Basanavičiaus žodžius: „Jei kiekvienas geras sūnus gerbia savo tėvus ir tėvų tėvus, tai ir mes, šių laikų lietuviai, turime sekti gerų senovės Lietuvos sūnų pavyzdžiu, todėl pirmų pirmiausiai turime pažinti jų senovišką gyvenimą, būdą, darbą ir tikyba, jų darbus ir rūpesčius, nes jų gyvenimą pažinę, pažinsime geriau juos, o juos pažinę – patys save pažinsime“ (cit. iš Vyčinas 2009: 583). Pabrėždamas gyvenimo būdo reikšmingumą, Vyčinas tvirtina: jei prarandamos šaknys, žmogus tampa itin tinkamas kosmopolitiškam gyvenimo būdui, nes visi pamokymai, patriotinio pobūdžio išprusimas ar valingos pastangos yra bejėgės prieš gyvenimo būdą (*ibid.*: 599).

Vyčinas priešinasi kosmopolitišką ir paviršutinišką gyvenimą propaguojančiai amerikietiška socialinei vizijai, siekia apibrėžti dvasinius lietuviškumo pagrindus, kurie apimtų istorinius, etninius, kultūrinius, vertybinius klausimus (*ibid.*: 18). Apibendrinami galime teigti, kad atmesdamas Vakarų kultūroje įsiteisėjusį techniškai orientuotos visuomenės modelį, Vyčinas ieškojo naujos kultūrinės paradigmos, pagal kurią galėtų gyventi emigravę lietuviai. Jo manymu, šiandien būtinai reikalinga atsvara smulkias kultūras naikintiems, o stambias primityvinantiems globalizacijos procesams (Vyčinas 2002: 465).

Bandydamas suburti Šiaurės Amerikos lietuvius ir įkurti Lietuvos žmonių bendruomenę – kaimelį Medeinė (Vyčinas 2009: 18), Vyčinas manė, kad grupė lietuvių emigrantų kelsis gyventi į Britų Kolumbiją ir nutolę nuo civilizacijos bei didmiesčių puoselės senąją lietuvių gyvenseną. Filosofas rašo, kad „nostalgiška pagarba nesugadintai pirmapradei gamtai ir vidinis mano palankumas nuostabiam pagonybės švytėjimui turbūt buvo pagrindinės varomosios jėgos, lėmusios mano pastangas pradėti senovinį gyvenimą ant nuostabaus Nečako upės kranto,

netoli Vandehofo, Britų Kolumbijoje“ (*ibid.*: 29). Šis sumanymas skatino Vyčiną kalbėti apie dievus, aukojimo ritualus, mitus ir naują gyvenseną, kuri būtų orientuota į darnų sambūvį su Gamta. Jis manė, kad laikantis mitinių tradicijų ir ritualų būtų galima pasipriešinti Vakarų kultūros techniškėjimo tendencijoms (*ibid.*: 16). Pasipriešinimo Vakarų kultūros banalėjimui, komercialėjimui ir techniškėjimui idėjos vėliau išpopuliarėjo ir Vakarų Europoje, ir Amerikoje (*ecohousing* ir *ecovillage* bendruomenės, žaliųjų ir kiti judėjimai). Vyčino sumanymas nebuvo unikalus, bet reikšmingas siekimu puoselėti lietuviškumą, atgaivinti senąjį gyvenimo būdą paremtą savita tautine tradicija.

Vyčino iniciatyva suburti Kanadoje gyvenančius lietuvius ir puoselėti senosiomis tautinėmis vertybėmis grįstą gyvenimo būdą, pasak jo, nebuvo įgyvendinta. Tad savo projektą jis išdėstė knygoje *Dievų ieškojimas*, kuri buvo sumanyta kaip naujo gyvenimo būdo *moto*. Šiame darbe jis kreipiasi į „kultūrai artimus žmones“, ragindamas juos išsilaisvinti iš primityvėjančios vartotojiškos visuomenės saitų, mąstyti esminius gyvenimo klausimus, atkurti ir palaikyti lietuviškumo dvasią (Vyčinas 2009: 18). Gelmines lietuvių kultūros ištakas jis įžvelgia būtent mite.

Lietuviškumą vadindamas gelmių dvasia, jis pabrėžia pagarbų, galima sakyti, pamaldų santykį su mitologizuota gamta ir aiškina, kad žmogaus priklausymo gamtai motyvas yra svarbus lietuviško mąstymo bruožas. Aptardamas senąjį gyvenimo būdą, filosofas pabrėžia ne kalbos lygmeniu jau išreikštą tradiciją, o nebylius fenomenus, kuriuos galima pavadinti lietuviško gyvenimo būdo bruožais (Vyčinas 2007: 59–67). Jam svarbu, kaip palaikoma ugnis, kaip valgoma, koks santykis su žeme, dangumi, gentainiais, kaip kalbama. Vyčinas žvelgia į mitinę tradicinių papročių gelmę, į gyvensenoje išreikštą dvasią (Vyčinas 2009: 585), iš kurios išauga tautosaka ir tautiškumas. Anot Lévi-Strausso (1996: 78),

būtent mitiniai pasakojimai išlaikė tas pačias kadaise turėtas struktūras, todėl tinkama analizė gali atskleisti esmines universalios pirmąsios logikos bruožus. Tad galima manyti, jog Vyčino pastanga atkurti lietuvių bendruomenės kultūrinius pagrindus yra pagrįstai nukreipta į mitinio mąstymo tyrimus ir mitinio matmens artikuliavimą.

Vyčinas yra įsitikinęs, kad jo senelis buvo paskutinis krivis (Vyčinas 2009: 225). Rūpindamasis savo senelio palikimu, jis jaučia ypatingą atsakomybę dėl lietuvių kultūros išsaugojimo ir senojo mitinio lietuvių gyvenimo būdo atkūrimo (*ibid.*: 17). Ieškodamas galimybių artikuluoti senąjį lietuvių pasaulį, Vyčinas aiškina, kad dievų stokos suvokimas šiandien yra lygiavertis jų garbinimui, kai jie buvo kultūros ir kasdienio gyvenimo dalimi (*ibid.*: 226). Plėtodamas Heideggerio atvirumo dievų pasirodymui idėją (Heidegger 1976: 3), filosofas teigia, kad šiandien „žmogaus atvirumo būdas yra jo atvirumas dievams jų nebūtyje“ (Vyčinas 2007: 30). Tad remdamasis graikų mitiniu pasauliu, kuriame buvo pakankamai vietos jausmingos ir drąsios dvasios bei minties raiškai, kalbėdamas apie praeities dievus, Vyčinas veda skaitytoją prie ateities dievų, kurių atkūrimo pastangą vadina laukimu. Pažymėtina, kad Vyčinas siekia grąžinti ne pačius dievus, o žmogaus dvasines vertybes – kuklumą, nuosaikumą, pakantumą ir kitas, kurias, pasak jo, turėjo senojo pasaulio individas. Mitinis žmogus, laikydamas save ribotu ir laikinu didingame dievų valdomame pasaulyje, pabrėžia ne tik dievų didybės, bet ir savo kuklumo suvokimą.

Kalbėdamas apie lietuviškų šaknų puoselėjimo uždavinį ir nesitaikydamas su tautiškumo nykimu išeivijoje, Vyčinas rašo, kad visų skaudžiausias dalykas yra tas, kad patys lietuviai sau pražūtį neša, visai to nesuvokdami, žlugdo savo būtį (Vyčinas 2009: 582). Tyrinėdamas dvasinius lietuviškumo pagrindus, kurie apima istorinius, etninius, kultūrinius, vertybinius ir sakralinius savivokos pamatus, jis ieško naujos

kultūrinės paradigmos. Pats Vyčinas manė, kad jo darbas yra daugiau kultūrinis nei filosofinis (*ibid.*: 22). Jis norėjo pabrėžti gentinės tapatybės svarbą, ieškojo galimybių suformuoti nykstančią kolektyvinę bendruomenės savastį. Laikydamas save senosios mitinės lietuvių tradicijos tęsėju, mąstytojas supranta, kad šiandienis pasaulis nepasirengęs priimti jo idėjų ir teigia, kad net jeigu jo senelis, krivis, dar gyventų, niekas jau nebemanytų jį esant krivį (*ibid.*: 33). Vis dėlto Vyčinas atkakliai siekia atkurti lietuviškos tapatybės pagrindus, kurie, jo manymu, yra susiję su gentinės bendruomenės vertybėmis, išreikštomis mitiniame matmenyje.

Analizuodamas senąsias lietuvių mitines apeigas, mąstytojas pabrėžia, kad senovės lietuviai šventais laikė ežerus, miškus, gyvūnus, gyvates, garbino nemirtingus dievus. Jis aiškina, kaip ir kodėl buvo atliekamos apeigos, pasakoja apie senuosius mitinius ritualus. Apmąstydamas senąją tradiciją šiandiniame pasaulyje, Vyčinas siekia sujungti kartas, atkurti ryšius, kurie surištų ateinančias lietuvių kartas su praėjusiomis. Tad praeities tradicijas jis nori atkurti ne teorijos lygmeniu, o įdiegti jas į kasdienybę, puoselėti Vakarų tradicijoje nykstantį dvasinį matmenį. Vyčinas siekia aprašyti senąjį gyvenimo būdą taip, kad jis taptų reikšminga ir realia ateities kartų pasaulio dalimi, prasminiu gyvenimo pagrindu. Knygoje *Dievų ieškojimas*, lietuviškus papročius, ritualus ir tradicijas Vyčinas lygina su senovės graikų (Vyčinas 2009: 51) ir kitų senųjų kultūrų mitinėmis tradicijomis. Jis tvirtina, kad iš esmės valstietiškoje lietuvių mitinėje kultūroje dievai buvo susiję su gamta (*ibid.*: 52, 113), kitaip tariant, lietuviško mąstymo savitumo, gyvenimo būdo unikalumo reikia ieškoti būtent individo ryšyje su gamta.

Skyriuje *Gamta* jau aptarėme, kad Gamta Vyčino kūryboje suvokiama gana plačiai. Jungdamas Gamtos ir lietuviškumo klausimus, filosofas steigia prasminę visumą, kuri galėtų būti plėtojama

bendruomenės diskurse, pasitelkus apeigų ir ritualų formas. Mitinės apeigos, pasak jo, dažniausiai buvo siejamos su sąlygomis, kurios svarbios augalams augti ir naminiams gyvuliams tarpti (*ibid.*: 173). Mitiniai dievai yra būdas kalbėti apie gamtą, o tiksliau, artikuliuoti jos aktualumą kasdieniame gyvenime. Vyčio tyrinėjamas lietuviško gyvenimo būdo ir mąstymo savitumas, kuris yra siejamas su mitine kalba, yra priemonė įvardyti individo vietą Gamtoje.

Apibendrinant Vyčio keliamą senojo lietuvių gyvenimo būdo atkūrimo uždavinį galima teigti, kad šventumo ieškojimas, pirmapradžiu lietuviškų archetipų atkūrimas, siekis įsijausti ir atkurti būsenas, kurios buvo būdingos senovės lietuvių gyvenimui, sudaro vėlyvosios Vyčio kūrybos pagrindą, prie kurio iš esmės ir vedė jo mąstymas. Pats filosofas pripažįsta, kad mitinių dievų ieškojo jau pradėjęs mokytis universitete (*ibid.*: 218). Galima tvirtinti, kad jo kūryba nuosekliai veda prie lietuviško gyvenimo būdo atkūrimo ir gali būti laikoma lietuviybės puoselėjimo projektu.

VYČINO MĄSTYMO SAVITUMAS

1. *Vyčino metodas*

Apibendrinant Vyčino kūrybą galima tvirtinti, kad jo darbai įdomūs, jie įtraukia skaitytoją į savitą mąstytojo pasaulį. Vyčinas plėtoja mintį ne tik racionalioje kalbos erdvėje, jis pasitelkia nuojautas bei intuicijas, kurių negalima sutalpinti į griežtus logikos rėmus. Jis siekia išsilaisvinti iš schemiškumo ir metodiškumo ribojimų, todėl jo darbuose galime rasti daug nefilosofinio, moksliskai nepagrįsto turinio. Jo idėjas ne visuomet galima laikyti teoriškai išgrynintomis, tačiau negalima sakyti, kad Vyčino laikysena yra nefilosofinė. Vyčinas vengia dirbtinai sukurtų ar abstrahuotų nuostatų, jo mąstymą galima laikyti natūraliu, kartais net spontanišku, paremtu individo įsišaknijimu pasaulyje. Pirminis fenomeniškas jo kūryboje kyla ne iš atskirų fenomenų, o iš pasaulio išgyvenimų visumos. Jo filosofija yra paremta ne analitiniais argumentais, o nuorodomis į nedalomą visybę, kuriai priklauso ir mąstytojas.

Vyčinas sąmoningai pasirenka tokį kelią, nes yra įsitikinęs, kad racionalus ankstyvųjų graikų mąstymas ir šiuolaikinė egzistencializmo filosofija pasižymi mitopoetinio mąstymo bruožais (Vyčinas 2009: 571). Būtent mitopoetinis mąstymas leidžia į teksto audinį jausti nuorodas į transcendentinius fenomenus, apie kuriuos mąstytojas, pasitelkęs griežtai loginį mąstymą, negali nieko pasakyti. Plėtojimas ne užbaigtos mokslinės sistemos, o dinamiško ir daugialypio mąstymo, kurį autorius vadina pirmapradžiu, jo kūrybai suteikia savito, nuoširdaus atvirumo, kuris ir grindžia jo fenomenologinę laikyseną. Toks mąstymas, veddamas prie betarpiško sąlyčio su pasauliu, nors ir neįrodo nenuginčijamos teorijos ir neatitinka griežtų mokslinių reikalavimų, mąstytojui yra savotiškas fenomenologinis instrumentas. Galima sakyti, kad mitopoetinio mąstymo plėtojimas Vyčiniui yra sąmoningas filosofinis apsisprendimas ieškant

pirmapradžio mąstymo pagrindo ir individo būti įprasminančių vertybinių struktūrų.

2. *Mitinio mąstymo matmuo*

Tyrinėjant Vyčino prieigą disertacijoje teigiama, kad mitas, kaip priemonė tirti išnykusias kultūras, padeda įveikti istoriškumo barjerą ir atverti praeities kultūrinius klodus, kurie liktų uždari ir nebylūs. Nors mitas ir nėra tiesioginė istorinės tradicijos išraiška, jį galime laikyti senojo visuomenės gyvenimo būdo atspindžiu. Mitas gali būti laikomas kultūros veidu, nes jis struktūrina tradicijos istoriją, paprasta ir suprantama kalba aiškindamas jos įvykius ir lūžius. Mito matmenyje išdėstytas žmogaus gyvenamasis pasaulis leidžia suprasti individo ir tautos siekiamybę, atveria praeities kultūrų pasaulišką matmenį, daro jį suprantamą ir šiandien.

Mitopoetinis matmuo, pasak Vyčino, padeda užčiuopti filosofinio mąstymo pirmapradiškumo pagrindus. Nors plėtodamas mitinį mąstymą Vyčinas savo darbuose neišsprendžia visų Vakarų kultūros techniškėjimo problemų, tačiau šis matmuo atveria turtingą dvasinę visumą, leidžia peržengti šiandienio mąstymo ribotumus, apmąstyti ir įprasminti žmogaus būties ir vietos klausimus. Verta pabrėžti, kad atmesdamas Vakaruose įsisteisusį metodiškumą, remdamasis mitinio mąstymo profiliais, kurdamas ypatingą nuostatos, Vyčinas iš dalies išsilaisvina nuo Vakaruose dominuojančio technologinio pasaulio. Vyčino posūkį prie mitopoetinio mąstymo galima laikyti alternatyvaus diskurso formos paieškomis, pastangomis gretinti nuo gamtos ir mitinio mąstymo neatitrūkusią laikyseną su šiuolaikinio žmogaus gyvenimu. Senųjų kultūrų mitinio mąstymo akiratis šiandieniam mąstytojui gali tarnauti kaip savarankiškos laikysenos galimybė. Kitaip tariant, Vyčino tyrimai yra reikšmingi tuo, kad jis mitą pasitelkia kaip tam tikrą refleksijos metodą, o būtent: kritikuodamas šiandienį Vakarų pasaulį, mąstytojas peržengia

metafizinio mąstymo ribas, o į Vakarų mąstymą žvelgia ne kaip į vienintelį įmanomą, bet gretindamas jį su mitiniu mąstymu, kurį laiko daugialypumo²¹ principu grindžiama metafizinio kelio alternatyva. Mąstytojo siūlomos mitinės paradigmos praktinis plėtojimas ir senųjų mitinių kultūrų gyvenimo būdo suvokimas bei atgaivinimas padeda suvokti kitokį vertybinį pasaulį.

Nors Vyčino plėtojami mitinio mąstymo profiliai nėra filosofškai išgryninti, jo tyrimai gali būti laikomi reikšmingais filosofijai. Nubrėždamas aiškią ribą tarp dabartinio mokslinio ir senojo mitinio mąstymo, Vyčinas išryškina skirtį tarp techniško tikrovės aiškinimo ir gyvo betarpiško pasaulio išgyvenimo, skambančio ištarse, kaip paties pasaulio balsas. Klausydami mokslinio mąstymo girdime techninę kalbą, o mitinio mąstymo metaforiškose ištarse galime girdėti gyvą gamtą, kurios dalimi yra mitinis žmogus. Mokslinis vienareikšmiškumo reikalavimas suteikia įvardinimui tikslumą, bet apribodamas kalbos metaforiškumą, praranda mitinėje kalboje aidintį pasauliško fenomeno gyvybiškumą bei dvasinį sandą, suteikiantį tikroviškumo ir išryškinantį jo prasminius ryšius su kitais fenomenais. Redukavus fenomeno transcendentalų daugialypumą į vienareikšmį terminą, nenyksta jo šaknys pasaulyje, nes tikslumas reikalauja atmesti fenomeno prasminę gelmę paaukojant pasauliškumo matmenį. Tad techniškai orientuotoje Vakarų kultūroje, siekdamas atkurti transcendentinį matmenį, Vyčinas pabrėžia mąstymo daugialypumo svarbą. Pirmiausia jis praplečia šiandienę kalbą žodžių daugiaprasmiškumu, kuris išryškinamas jo vartojamose sampratos (nutikimo, gyvenimo-kur, būsenos, su-pratimo, physis-yra-logos ir daugelyje kitų); taip pat, tyrinėdamas senojo pasaulio gyvenimo būdą ir artikuliudamas mitinį matmenį, Vyčinas išryškina senajame pasaulyje gyvenusio individo sąlyčio su pasauliu betarpiškumą,

²¹ Daugialypio mąstymo aspektus aptarėme 3.1 skyriuje „Pirmapradžio mąstymo bruožai“.

pagrindžiantį savivokos bei egzistencines įžvalgas. Siekdamas atkurti metafiziką, kuri lėmė senųjų mitinių kultūrų pasaulį, Vyčinas nori pabrėžti individo vietos ir prasmės artikuliacijos svarbą. Tad galima teigti, kad, atmesdamas Vakarų diskurse vyraujančią mokslinį tikslumo kriterijų, Vyčinas pasitelkia mitą tam, kad filosofiskai apmąstyti egzistenciškai įprasminantą gyvenimišką pasaulį.

Dabartinis Vakarų mąstymas prarado transcendentinį matmenį, nes save grindžia tuo, kad visata yra pažini ir niekas nelieka nepasiekiamas, o mito esmė yra transcendentinė, nes joje išsaugota nepažinumo prielaida. Tad mitinio mąstymo artikuliacija atveria transcendentinį matmenį, kuris ankstyvųjų graikų mąstytojų, ypač ikisokratikų (Herakleito, Anaksimandro, Parmenido) mąstyme vaidino reikšmingą vaidmenį. Mickūnas aiškina, jog mitinės figūros reikėtų suvokti ne kaip nepasiekiamas ir nepatiriamas, ne kaip kažką, kas yra už pasaulio ribų, o mūsų pasaulyje (Mickūnas 2011: 236). Tokios nuostatos laikosi ir Vyčinas. Jis teigia, kad „transcendencija šiuo atveju nereiškia, kad jie (dievai) yra anapus pasaulio ar gamtos“ (Vyčinas 2002: 277), galima sakyti, kad neižvelgiamus dievus leidžia suvokti pažinti daiktai. Daiktuose, kurie atspindi dievų esmę, yra sutelktas dievų logos, o žmogus, nors suvokdamas tiesioginį dievų nepažinumą, pažįsta juos per atspindžius daiktuose (*ibid.*: 278). Galima aiškinti, kad mitinis mąstymas ir senasis gyvenimo būdas atveria pasaulį papročiuose, dievų atvaizduose, mitinės tradicijos ritualuose. Taigi transcendencijos apmąstymas Vyčino kūryboje suprantamas ne kaip siekimas žmogui nepasiekiamos pasaulio pusės, o kaip apmąstymas to, kas kalbos priemonėmis dar nėra vienareikšmiškai apibrėžta. Tai paaiškina mitinės kalbos svarbą Vyčino filosofijoje, nes būtent joje galima išreikšti ne iki galo apmąstytas transcendentinių fenomenų suvokimo užuomazgas, išlaikant daugiareikšmę jų gelmę, o tai reiškia – atvirumą tolimesniam jų apmąstymui.

Nors mitinį mąstymą ilgą laiką mėginta išstumti iš filosofinio diskurso, suintensyvėjus struktūralistiniams mito tyrimams atsirado supratimas, kad mitinio mąstymo forma taip pat atveria prasmę ir tiesą (Ricoeur 1996: 216). Greimo struktūralistinė prieiga išryškina prasminius mito objektus ir struktūras, iš kurių formuojasi bendresnis supratimas apie mitinio mąstymo gelmę (Greimas 2005: 45). Vyčino nuostata pasidaro produktyvi akcentuojant ne tai, kad jis nori gražinti mitą į Vakarų mąstymą, bet tai, kad jis ieško nuosaikios mitopoetinio ir teorinio mąstymo sintezės. Mitą svarbu suvokti ne metafiziškai ontologizuojant, bet hermeneutiškai. Kitaip tariant, mite figūruojančias dievybes arba herojus galima aiškinti ne kaip metafizinius pareiškimus apie ontologines esybes, bet kaip būdą įvardinti pasaulį, pasitelkus simbolinius įtarpinimus. Figūratyvi mito kalba, įvardijanti dievus ir mitinius personažus, yra būdas komunikuoti gilesnius turinius ir prasmes be ontologizavimo pretenzijos. Tad, kalbėdamas apie transcendentinius pradus, nori pabrėžti, kad mitinis mąstymas yra produktyvus ir dabarties pasaulyje.

Vyčino dėmesys mitiniam mąstymui reikšmingas taip pat tuo, kad pagrindžia pastangas išsaugoti lietuviškumo dvasią pasikeitusiame pasaulyje, ieškoti lietuvių bendruomenei priimtino savito mąstymo pagrindo, sutelkti išeivijoje gyvenančią tautinę bendruomenę, palaikyti senąjį gyvenimo būdą ir puoselėti tautines vertybes. Galima teigti, kad mitas jo kūryboje pasitelkiamas neatsitiktinai, nes būtent mitinis mąstymas padeda pagrįsti prasminį matmenį, kuris yra svarbus bendruomenę jungiantis veiksnys, vienija taip pat mąstančius į gentainius – kaip tą pačią kultūrinę prasmę nešančią bendruomenę, jungia kolektyvinę sąmonę. Būtent mitinis mąstymas įtarpintas kalboje tampa kultūrinės tradicijos diskursu bei pasaulio suvokimo būdu, palaikančiu prasminiais saitais sukabintą gentinę bendruomenę. Jis tvirtina, kad himnų, kalbos, dainų žodžių, minčių ir išminties ištakos yra mitinis mąstymas, kuris įprasmina bendruomenėje ir gentyje pagal mitinius

įstatymus gyvenančio žmogaus pasaulį (Vyčinas 2007: 67). Nors gentinės bendruomenės ir senojo lietuviško gyvenimo būdo atkūrimo galimybė pasikeitusiame šiandiniame pasaulyje yra problemiška, disertacijoje šis sumanymas tyrinėjamas neatmetant jo įgyvendinimo galimybių. Kitu atveju pats tyrimas pasidarytų neproduktyvus ir nepajėgus atskleisti Vyčino nuostatų.

3. *Mitinio mąstymo ribotumai*

Vyčino pastangos atkurti mitinius ritualus ir pagal juos gyventi veda į priešingą pusę nei natūraliai besiformuojančios tradicijos. Mitinio pasaulio žmogus, norėdamas susiorientuoti pasaulyje, pasitelkia tradicijos kalboje mitiškai įvardintą kultūrinę patirtį, šių dienų Vakarų mąstymo tradicijos žmogus tiki mokslo steigiamu pasauliu, o štai Vyčinas siūlo šiandienei Vakarų tradicijai grąžinti senąjį mitinį mąstymą. Tačiau akivaizdu, kad net jei pavyktų atkurti mitinį mąstymą ir, kaip Vyčinas ketino, puoselėti mitinį diskursą bei mitinius ritualus, kiltų keli probleminiai aspektai.

Visų pirma, kalbėdamas apie senąjį mitinį mąstymą filosofas neįskaityto istoriškumo aspekto. Taigi, ar įmanoma šiandiniame pasaulyje atkurti tokius santykius su gamta, kurie prieš tūkstančius metų vyravo mitinėse tradicijose? Akivaizdu, kad iš kaimo persikėlęs į miestą ir turėdamas kitokius santykius su gamta, šiandienis žmogus senąjį mitinį mąstymą gali atkurti tik dirbtinai jį imituodamas, bet tai neturi jokios gilesnės prasmės ir tęstinumo. Vis dėlto būtų prasminga pasimokyti iš senojo mitinio mąstymo ir praturtinti šiandienį Vakarų mąstymą, artikuluojant prasminiu dvasiniu aspektu grindžiamą transcendentinį matmenį. Tad, pasitelkus mitinio mąstymo atvertą pasaulį, reikšmingesnis būtų ne senojo gyvenimo būdo atkūrimas, o šiandienio Vakarų mąstymo ribų praplėtimas, traktuojant Vakaruose vyraujančią techninį mąstymą, tik kaip įrankį skirtą technologijos vystymui, o ne pasaulio suvokimui ir

įprasminimui.

Antras svarbus aspektas yra mitinės sistemos ribotumai. Prieš pasukant Vyčino pasiūlytu keliu, reikia atsakyti į klausimą, ar mitinė sistema gali neprimesti savo reikalavimų, neformuoti išankstinių prielaidų pasaulio atžvilgiu? Vyčinas yra tos nuomonės, jog pasaulio negalime artikuliuoti neturėdami jokio kultūrinio pagrindo. Mitas, pasak mąstytojo, yra tam tikra sistema, kuri įformina pirmapradi patirimą mitiniame pasaulyje. Todėl kyla klausimas, ar mitinės sistemos pasitelkimas yra pateisinamas filosofškai? Ar galima gyventi pagal mito reikalavimus, nenutolstant nuo betarpiško patyrimo? Reikia pripažinti, kad, gyvenant mitinių apeigų pasaulyje, nuo betarpiško pasaulio patyrimo nutolstama lygiai taip pat, kaip ir gyvenant techniniame pasaulyje. Mitas, nors ir būdamas arčiau gamtos, nepriartėja arčiau daiktų esmės, negu techniniu mąstymu grindžiama mokslinė nuostata, nes tarp mąstytojo ir betarpiško pasaulio išgyvenimo įsiterpia ritualizuota mitinė tvarka lygiai taip pat, kaip moksliniame akiratyje tarp mąstytojo ir pasaulio įsiterpia techninė. Kitaip tariant, plėtodamas Heideggerio prieigą, siekdamas išsilaisvinti iš schemiškumo ir pagrįsti mąstymo pirmapradiškumą, Vyčinas sugrįžta prie sistemos – tik ne prie techninės, o prie mitinės.

Galima teisinti Vyčino nuostatą sakant, kad pirmapradi mąstymą jis supranta kaip skirtingoms civilizacijoms bendrą racionalumo pamatą, kaip tai, kas skatina ir pagrindžia pasaulio rišlumą bei prasmingumą. Vyčino kūryboje išryškinamas sąmoningas individo atsivėrimas betarpiškam pasaulio išgyvenimui, kurio tikrumas, nors ir subjektyvus, mąstytojui yra brangesnis ir tikresnis už priežastinės logikos pagrįstumą. Taigi Vyčinas siekia atkurti juslinį, ikikalbinį sąlytį su pasauliu, kuris, jo manymu, yra įmanomas prisimenant pamaldžią pagarbą gamtai ir atgaivinant prarastos dievų sampratos reikšmę. Tad galima apibendrinti, kad gretindamas senąją gyvybišką mitinę tradiciją ir šiandienę teorinę

mokslinę nuostatą jis nesiekia atrasti ir pagrįsti galutinių tiesų, kurios kartą ir visiems laikams tarsi sustatytų dalykus į savo vietas ir pateiktų baigtinius paaiškinimus. Priešindamasis metodiškam griežtumui, jis grindžia nuostatą, kuri yra tik tendencija, mąstymo kryptis.

4. *Vyčino mąstymo fenomenologiskumas*

Norėdami suprasti Vyčino mąstymo savitumą, turime aptarti ir fenomenologinio metodo įtaką jo kūrybai. Vyčinas pabrėžia, kad fenomenologinis metodas normatyvinę nuostatą pakeitė į deskriptyvinę (Vyčinas 2002 43), kad mokslai primeta pasauliui savo metodus, tačiau fenomenologija siekia atmesti išankstines prielaidas, kurios deformuoja pirmąją pagavą. Atkreipkime dėmesį, kad teoriniai fenomenologijos reikalavimai praktikoje realizuojami tik iš dalies. Kalbant apie fenomenologinę redukciją, derėtų pastebėti, kad ir Husserlis pripažįsta visišką išsilaisvinimą nuo išankstinių prielaidų esant neįmanomą (Bruzina 2004: 79, 80), nes fenomenologiškai redukuota sąmonė nepasireiškia be intencionalumo, todėl ji nėra savipakankama ir nepriklausoma. Kitaip tariant, pati sąmonės samprata Husserlio fenomenologijoje nenumato galimybės visiškai išsitapatinti ir pasiekti grynos refleksijos (Mickūnas, Stewart 1994: 159). Kita vertus, refleksijai visuomet reikalingas individo sąmonės likutis, kuris visuomet išliks ego pusėje.

Nagrinėdami fenomenologinius Vyčino mąstymo pagrindus, turime atkreipti dėmesį į tai, kad jiems sukurti pasitelkiama Husserlio aprašyta sąmonė, kuri, apčiuopdama fenomeną, sugriebia ne daiktą savyje ir ne daiktą kultūrinėje tradicijoje, o tam tikru būdu sutelktą dėmesį į pačios sąmonės sritį. Kadangi Husserlio fenomenologinis metodas įveikia nuotolį tarp sąmonės turinio ir pasaulio reikšmės (Mickūnas, Stewart 1994: 55), galima sakyti, kad sąlyčio su fenomenu išgyvenimas traktuojamas, kaip pasaulį atskleidžianti pagava. Tad sąmonei duotas reiškinytis ir yra patiriamo objekto esmė. Vyčino kūryboje sąmonė

fenomenologiškai stebi save, šis patyrimas laikomas pirmapradžiu, artikuliuojamas ištaroje, transformuojant jį į kultūrinių simbolių erdvę. Tad fenomenologija Vyčino kūryboje telkia dėmesį ne į kultūrinių simbolių ir prielaidų erdvę, o iki jos esančios sąmonės sritį.

Kalbėdami apie Vyčino naudojamo metodo fenomenologiškumą, galime tvirtinti, kad mąstytojas plėtoja heidegerišką hermeneutinę fenomenologiją. Vyčinas yra įsitikinęs, kad pasaulį geriau suprastume, jei iki galo nesuvoktus ar neišreikštus dalykus paliktume iki galo nepaaiškintus, atvirus apmąstymui ir laisvai saviraiškai. Jis plėtoja fenomenologinį dalinio suvokimo atvirumą bei daugiaprasmiškumą. Galima manyti, kad būtent ši prieiga atveria sudėtingą daugialypį senųjų mitinių kultūrų mąstymą. Vyčinas yra įsitikinęs, kad metafizika nepajėgi iki galo atskleisti juslinės akivaizdybės. Filosofinis mąstymas, pasak jo, nepaaiškintos paslapties likutį turi palikti neįformintą arba įformintą taip, kad kartu būtų išlaikytas atvirumas kitiems požiūriams ir daugiaprasmiškumui. Jau minėjome, kad visiškai neutralus žvilgsnis yra neįmanomas, nes neturint patirties pasaulio suvokimas yra tiesiog negalimas. Turėdami tai omenyje, galime teigti, kad Vyčino išreikštas ketinimas laikytis tokios nuostatos pasaulio atžvilgiu daugiau traktuotinas kaip siektinas mąstymo atvirumas pagrindžiantis atviresnį daugialypį pasaulio suvokimo pobūdį.

Rekia pabrėžti, kad Vyčino dėmesys nukreiptas ne tik į pačius fenomenus, bet ir į įvardijimo būdą. Vyčinas siekia vartoti kalbą, kuri nesiekia „užpulti“, fiksuoti ar įforminti, todėl jo prieiga gali atverti giliausius žmogaus išgyvenimus, bet nesuteikia tikslios informacijos, kuri būtų tinkama siekiant kontroliuoti daiktus ir pasaulį. Tai paaiškina, kodėl priešastinės logikos priemonėmis dažnai tiesiog neįmanoma atskleisti ir paaiškinti Vyčino kūrybos, neprarandant joje numanomo prasminio lauko. Galime daryti išvadą, kad Vyčino kūryboje tai, kas dar neįforminta

žodžiais, yra lygiai taip pat reikšminga, kaip ir tai, kas jau išreikšta. Kitaip tariant, laikoma, kad pirminio juslinio įspūdžio ar intuicijos reikšmė ikikalbinėje formoje išlaiko gyvą tiesioginę sąlytį su pasauliu. Jo manymu, būtent gyvas pažinimas, pirminis įspūdis, nustebimas, kol jis išlieka betarpiškame salytyje su pasauliu, teikia pagrindus, padedančius individui filosofiskai susivokti.

Vadinasi, kalbant apie vėlyvojo Vyčino tyrimų prieigą, reikia pažymėti, kad ji padeda išryškinti kalboje aiškiai neišreikštą ir kūrybiškam įvardinimui atvirą ikikalbinės pasaulio patirties visumą, kuri jam ir yra pirmapradis fenomenologinis turinys. Tad į pirmą planą Vyčino kūryboje iškyla ne analitiškai refleksyvi laikysena, o fenomenologiškai pagrįsta hermeneutinė nuojauta. Kitaip tariant, ne teorinė mokslinė, o egzistencinė praktinė, kasdienius išgyvenimus aiškinanti nuostata. Pagrindinį dėmesį jis sutelkia į ties supratimo riba ar net jo užribyje tarpstantį fenomenų pirmapradiškumą, kurį išreikšdamas pasitelkia metaforišką kalbėjimą. Vyčino plėtojamas mąstymas atskleidžia, kad filosofinė nuostata, jeigu ji remiasi ne teorine pasaulio refleksija, o ikirefleksyviu praktiniu pasinėrimu į gyvenimą ir betarpišku sąlyčiu su pasauliu, leidžia pagrįsti filosofiją tikrais išgyvenimais, o ne spekuliatyviais metodiniais argumentais, kurie patys savaime neturi realaus pagrindo. Taigi Vyčinas savo darbuose pabrėžia, jog filosofija, būdama gyvų ir betarpiškų išgyvenimų artikuliuavimu, gali būti pagrįsta patikima ir akivaizdžia patirtimi. Jis sąmoningai vengia griežtų priežastinės logikos argumentų, o mąstymas, jo manymu, savo šaknis yra giliai įleidęs į ikiloginę, intuityvią, juslinę pasaulio visumos pagavą, kurios kontempliacija yra pirmapradis filosofinis judesys, pagrindžiantis ryšį tarp individo imanencijos ir pasaulio transcendencijos.

Betarpiško įspūdžio pirmapradiškumas visada išliks pasaulyje iki kalbos, o vartodami kalbą negalime visiškai išsilaisvinti nuo išankstinių

prielaidų, nes išsilaisvinimas netektų kultūriniame matmenyje glūdinčių žodinių formuluočių prasmių. Negalėdamas turėti gryno ir prielaidų neturinčio atspirties taško, nes joks aprašymas negali apsieiti be prielaidų, Vyčinas fenomenologiją plėtoja ne kaip universalų metodą, o kaip pasaulio patyrimo grynumo siekiamybę, kaip intenciją. Jam svarbiau ne išsilaisvinti iš tradicijos primestų išankstinių prielaidų, o priklausyti tokiai tradicijai, kuri, jo manymu, yra laisvesnė, atviresnė, žmogiškesnė. Būtent tai paskatina Vyčiną tvirtinti, kad šiandienio sutechniškėjusio Vakarų žmogaus pasaulis turi būti papildytas dvasines vertybes palaikančiu mitiniu gyvenimo būdu..

5. Individo savivokos problema

Kalbėdamas apie individą, Vyčinas rašo, kad teorijų, doktrinų, filosofinių, socialinių, religinių sistemų ir dorovės mokslų gausa šiandieniam Vakarų pasaulyje nepadedą individui susivokti (Vyčinas 2009: 11). Jis kelia klausimą: kaip išsivaduoti iš paviršutiniškos sumaišties? Kaip nugalėti pasimetimo ir netikrumo jausmą, kaip gyventi? Kas padės individui susivokti dabartiniame pasaulyje? (ibid.: 17) Dvasinį matmenį pagrindžiantis būties prasmės klausimas šiandien redukuojamas į savaime suprantamas tiesas, o pats dvasinis matmuo išstumiamas į kultūrinio pasaulio pakraštį. Svarbu pabrėžti, kad Vyčino keliamas individo savivokos uždavinys yra ypač reikšmingas visuose jo kūrybos etapuose, tai tarsi jo mąstymo pamušalas. Nors ne visuomet, šis uždavinys iškyla į pirmą planą, visuose Vyčino darbuose jis pagrindžia tyrimų reikšmę ir yra esminis visų samprotavimų motyvas. Būtent individo savivokos profiliai išryškina Vyčino egzistencinio filosofavimo savitumą.

Individas Vyčino kūryboje nėra nesuinteresuotas, pasyvus ar minioje paskendęs heidegeriškas Das Man, jis – tikra jo priešybė. Įsitvirtinęs gyvenimiškoje būtyje, žemiškas, jis sprendžia konkrečias gyvenimo problemas, siekia apmąstyti savo vietą pasaulyje. Ieškodamas

individo vietos ir būties įprasminimo būdų Vyčinas, kaip ir Heideggeris, individo savivokos problematiką plėtoja pirmiausia parodydamas, kad individas autentiškai gyvena tik radikaliai artikuliuodamas savo būties klausimą. Vyčinas teigia, kad individą reikia išlaisvinti nuo šiandien stiprėjančių socialinių, ekonominių, politinių ir kitokių sistemų, kurios lemia jo būtį. Jo dėmesiui kryptant į kalbą, individo būties problematika taip pat įtraukiama į kultūrinį ir istorinį kontekstą, individas susivokia gyvenantis pagal istoriškai susiformavusią tradiciją. Vyčinas plėtoja šią temą, tyrinėdamas Vakarų filosofinio mąstymo raidą ir pasitelkęs physis-yra-logos sampratą. Dar vėlesniuose darbuose individo būties ir savivokos tema praplečiama apmąstant senąjį lietuvių gyvenimo būdą ir gentinės bendruomenės kultūrinius pamatus.

Apibendrinant Vyčino plėtojamą individo savivokos klausimą galima teigti, kad jis sprendžia du svarbiausius uždavinius. Pirmasis susijęs su individualios tapatybės paieškomis ir pastangomis apibrėžti individo savivokos klausimą bei prasminį gyvenimo matmenį. Antrasis uždavinys yra susijęs su lietuviybės problema, iškilusia emigravus iš okupuotos Lietuvos ir suformavusia suvokimą, kad lietuviai praranda lietuvišką gyvenimo būdą ir tautai kyla pavojus išnykti. Taigi reikia pabrėžti, kad ankstyvųjų ir vėlyvųjų Vyčino darbų savivokos uždavinio nuostatos skiriasi. Vyčino kūrybinis kelias, prasidėjęs kaip filosofinė individo būties analizė ankstyvuose darbuose, atveda mąstytoją prie lietuviybės klausimo aktualizavimo vėlyvojoje jo kūryboje. Galima tvirtinti, kad Vyčino kūryba juda nuo individo savivokos problematikos prie bendruomenės tapatybės klausimų.

IŠVADOS

1. Vyčino pagrindinių kūrybinės evoliucijos etapų lyginamoji analizė leidžia daryti išvadą, kad jo kūrybą tikslinga skirstyti į ankstyvąją ir vėlyvąją. Ankstyvojoje kūryboje, remdamasis Heideggerio nuostatomis ir hermeneutiškai nagrinėdamas Vakarų filosofų idėjas, Vyčinas plėtoja ontologinį būties klausimą, kuris laikomas pagrindiniu mąstymą grindžiančiu principu. Taigi ankstyvąją Vyčino kūrybą galima vadinti ontologiškai grindžiama hermeneutine fenomenologija. Vėlesniąją Vyčino kūrybą galėtume vadinti mitologijos tyrimais, nes autoriaus mąstymas kreipiamas į hermeneutiškai tyrinėjamą mitą. Jis ieško galimybės atkurti mitinėmis vertybėmis įprasmintą senąjį pasaulio suvokimą.
2. Filosofinius tyrimus daugiausia grįsdamas Heideggerio nuostatomis, savarankiškos filosofinės laikysenos Vyčinas nesukuria. Apmąstydamas Vakarų filosofinę tradiciją, ieškodamas atsvaros vyraujančiam techniniam mąstymui, gilindamasis į mitinį mąstymą, tyrinėdamas individo dvasinius ir kultūrinius pagrindus, mąstytojas užima Heideggerio idėjų komentatoriaus poziciją. Savitos Vyčino įžvalgos formuojasi vėlyvojoje kūryboje, jo mąstymui linkstant link mitinio diskurso.
3. Vyčino mąstymas nėra teoriškai išgrynintas. Atsisakydamas plėtoti Vakaruose vyraujančius universalius pažintinius metodus ir sistemas, jis ieško prasminio gyvenamojo pasaulio vientisumo. Vengdamas abstrakčių teorinių samprotavimų, fenomenologinį mąstymą jis sutelkia į individo būtį įprasminantį betarpišką sąlytį su pasauliu. Tad individas Vyčino kūryboje laikomas ne savarankiškai protaujančiu nepriklausomu subjektu, o pasaulio visumos dalimi. Todėl ir Vyčino mąstymas yra grįstas ne teoriškai ir normatyviai, o individo betarpiškų išgyvenimų apmąstymu.
4. Ankstyvojoje kūryboje pirmapradžio filosofinio mąstymo pagrindus Vyčinas mato teorinio ir mitinio mąstymo kūrybiškoje sintezėje. Siekdamas

užpildyti tuštumą, atsiradusią dėl mitinės tradicijos įprasminančių ryšių netekties, senųjų kultūrinių vertybių susilpnėjimo, nesugebėjimo įveikti radikalaus racionalizmo, Vyčinas reikalauja nereduktyvistinio tyrimo atvirumo. Plėtodamas archajiškų mitopoetinių įvaizdžių prisodrintą pasaulį ir pasitelkdamas laisvesnį, mitopoetinį, intuityvų minties kelią Vyčinas tikisi įveikti Vakarų diskurse vyraujančio techninio mąstymo ribotumus.

5. Vakaruose įsiteisinusią mokslinę paradigmą Vyčinas siekia pakeisti gyvenimiško, mitiškai suvokiamo pasaulio paradigma. Bet, plėtodamas mitopoetinį mąstymą, Vyčinas užmiršta, kad mitas, kaip ir mokslas, yra kultūriškai orientuotas, formuoja išankstines nuostatas, o paaiškindamas pasaulio tvarką primeta savitą racionalumą. Galima tvirtinti, kad, užuot fenomenologiškai išgryninęs sąmonę nuo išankstinių prielaidų, Vyčinas perkelia mąstymo orientaciją nuo teoriškai grindžiamo mokslo į mitiškai aiškinamą Gamtą.
6. Spręsdamas istoriškumo klausimą Vyčinas pasitelkia nutikimo sampratą, kuri vėlesnėje jo kūryboje pasidaro problemiška, nes yra siejama su mitiškai suvokiama Gamta. Pasukdamas nuo teoriškai tyrinėjamos kultūros prie mitiškai aiškinamos Gamtos Vyčinas neišsprendžia istoriškumo problemos, nes teorinio mąstymo ribotumas yra ne įveikiamas, o pasidaro nebematomas, kadangi mitiškai mąstant fenomenai praranda aiškias ribas.
7. Visoje Vyčino kūryboje reikšmingą vaidmenį atlieka savivokos uždavinys, kurį jis sprendžia keliais būdais: nagrinėdamas *Dasein* struktūras ir plėtodamas individo būties klausimą; tyrinėdamas Vakarų filosofinę mąstymo tradiciją; keldamas šiandienės Vakarų kultūros dvasinių pagrindų problemą; siekdamas atkurti senąjį lietuvišką gyvenimo būdą ir mitinių vertybių pasaulį. Galima apibendrinti, kad ankstyvuosiuose darbuose iškeltas individo savivokos uždavinys atveda Vyčiną prie vėlyvuosiuose darbuose plėtojamo lietuvių bendruomenės tapatybės klausimo ir gentinę sąmonę telkiančio mitinio mąstymo.

LITERATŪRA

- Aidan, Nichols. 2002. *Discovering Aquinas: An Introduction to His Life, Work, and Influence*. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 2002. 214 p.
- Algis Norvilas, Jurgita Ačienė. 2004. Lietuviškų sakinių sintaksinė tvarka ir jų prisiminimas. *Psichologija*, t. 29, p. 7–15.
- Andrijauskas, Antanas. 2004. Heideggerio Rytų ir Vakarų mąstymo principų sintezės ieškojimai. *Filosofija*. Sociologija, Nr. 1, p. 1–9.
- Anderson, Albert A.; Hicks, Steven V.; Witkowski, Lech. 2004. *Mythos and Logos. How to Regain the Love of Wisdom*. Amsterdam / New York, NY.
- Aristotelis. 1990. Nikomacho etika, 1094b 24, vertė J. Dumčius. In: *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
- Aristotelis. 2006. Аристотель. *Метафизика*, пер. с греческого П. Д. Первова и В. В. Розанова. Москва: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2006, с. 232.
- Baranova, Jūratė. 2000. Lithuanian Philosophy: Persons and Ideas. Lithuanian Philosophical studies II. In: *Cultural heritage and contemporary change series IVA, Eastern and Central Europe*, Volume 17, General Editor George F. McLean.
- Bartky, Sandra Lee. 1979. Heidegger and the Modes of World-Disclosure. *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 40, Issue 2, p. 212–236.
- Bauman, Zygmunt. 2008. *Identity in the Globalizing World*. Internetinė prieiga: http://www.corwin.com/upm-data/24493_01_Elliott_Ch_01.pdf
- Beaufret. 2007. Бофре, Жан. *Диалог с Хайдеггером. Греческая философия*, в 4 книгах, книга 1. СПб.: Владимир Даль, 2007.
- Beaufret. 2008. Бофре, Жан. *Диалог с Хайдеггером. Новоевропейская философия*, в 4 книгах, книга 2. СПб.: Владимир Даль, 2008.
- Beaufret. 2009. Бофре, Жан. *Диалог с Хайдеггером. Приближение к Хайдеггеру*, в 4 книгах, книга 3. СПб.: Владимир Даль, 2007.
- Beaufret. 2010. Бофре, Жан. *Диалог с Хайдеггером. Путь Хайдеггера*, в 4 книгах, книга 4. СПб.: Владимир Даль, 2007.
- Bergson, Бергсон Анри. 2006. *Творческая эволюция*, пер. с фр. В. А. Флерова. Москва: Кучково поле.
- Wimel. 1998. Бимель, Вальтер, *Мартин Хайдеггер, сам свидетельствующий о себе и о своей жизни*, пер. с нем. А. Верникова. Челябинск: Урал-LTD, 1998, с. 286.
- Borisov ir kt. 2008. Борисов Е., Инишев И., Фурс, В. *Практический поворот в постметафизической философии*, т. 1. Вильнюс: Европейский гуманитарный университет, с. 212.
- Bruzina, Ronald. 2004. *Edmund Husserl and Eugen Fink. Beginnings and Ends in Phenomenology 1928–1938*. Yale Studies in Phenomenology. London: Yale University Press.

- Buxton, Richard. 1999. *From Myth to Reason? : Studies in the Development of Greek Thought*. USA: Oxford University Press, 1999.
- Clark, Timothy. 2002. *Martin Heidegger* (Routledge Critical Thinkers). London: Routledge. 184 p.
- Cooper, David E. 1996. *Heidegger*. London: The Claridge Press, 1996.
- Crownfield, David R. 1996. The Question of God: Thinking after Heidegger. *Philosophy Today*, Vol. 40, No. 1, p. 47–54.
- Damon, Young. 2005. *Being Grateful for Being: Being, Reverence and Finitude*. *Sophia*, Vol. 44, No. 2, p. 31–53.
- Descartes, René. 1970. *Descartes: Philosophical Letters*, trans. by A. Kenny. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Dolin, Edwin F. J. 1962. Parmenides and Hesiod. *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 66, p. 93–98.
- Erickson, Stephen A. 2009. *Heidegger on Technology's Threat*. Pomona College Ph. D., Yale University.
- Faulconer, James E. Wrathal, Mark A. 2000. *Appropriating Heidegger*. New York: Cambridge University Press.
- Fink, Eugene. 1995. *Sixth Cartesian Meditation: The Idea of a Transcendental Theory of Method*, trans. by Roland Bruzina. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Gadamer, H. G. 1999. *Istorija. Menas. Kalba*, sud., vert. iš pranc. k., įvado aut. A. Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos.
- Gadamer, H. G. 2007. Гадамер, Х.-Г. *Пути Хайдеггера: исследования позднего творчества*, перевод А. В. Лаврухина. Минск: ПроPILEI, с. 240.
- Genzelis, Bronislovas. 2009. Existentialism in Lithuania. *Studies in East European Thought*, Vol. 61, No. 1: Philosophy in Lithuania (Feb., 2009), Published by: Springer, p. 43–52.
- Guignon, Charles. 2005. *The History of Being. A Companion to Heidegger*, ed. by L. Hubert, M. Dreyfus, A. Wrathall. Blackwell Publishing Ltd.
- Greimas, Algirdas Julius. 2005. *Lietuvių mitologijos studijos*, sudarė K. Nastopka. Vilnius: Baltos lankos.
- Heidegger, Martin. 1951. *Kant und das Problem der Metaphysik*. Frankfurt am Main: V. Klostermann.
- Heidegger, Martin. 1953. Gesamtausgabe. Einführung in die Metaphysik. In: *Abteilung: Vorlesungen 1923–1944, Band 40. Vorlesung Sommersemester, 1935*. Herausgegeben von Petra Jaeger. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heidegger, Martin. 1954. *Vorträge und Aufsätze*. Pfullingen: Neske.
- Heidegger, Martin, 1955. *Was ist das – die Philosophie?* Pfullingen: Neske.
- Heidegger, Martin. 1958. *What is Philosophy?*, trans. by W. Kluback and J. T. Wild. London:

Vision.

Heidegger, Martin. 1961. *An Introduction to Metaphysics*, trans. by R. Manheim. N. Y. Garden City: Anchor Books, p. 182.

Heidegger, Martin. 1962(a). *Being and Time*, trans. by J. Macquarrie and E. Robinson. Oxford: Blackwell, p. 589.

Heidegger, Martin. 1962(b). *Die Technik und die Kehre*. Pfullingen: Günther Neske.

Heidegger, Martin. 1966. *Discourse of Thinking*, trans. by J. M. Anderson, E. H. Fround. New York. Harper & Row.

Heidegger, Martin. 1967. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer.

Heidegger, Martin. 1968. *What is Called Thinking*, trans. by J. Glenn Gray. New York: Harper & Row.

Heidegger, M., Fink, E. 1970. *Heraclitus seminar, 1966/67*, ed. V. Klostermann. Alabama: Alabama University.

Heidegger, Martin. 1971. *Poetry, Language, Thought*, trans. by A. Hofstadter. New York: Harpher Colophon Books.

Heidegger, Martin. 1972. *On Time and Being*, trans. by J. Stambaugh. Toronto: Harper Torchbooks.

Heidegger, Martin. 1973(a). *Art and Space*, trans. by Ch. H. Seibert. Man and World 6, No. 1.

Heidegger, Martin. 1973(b). *End of Philosophy*, trans. by J. Stambaugh. Chicago. The University of Chicago Press. 124 p.

Heidegger, Martin. 1976. *Only God can Save Us*. Der Spiegel's Interview with Martin Heidegger, trans. by M. P. Alter and J. D. Caputo. Philosophy Today 20.

Heidegger, Martin. 1977(a). *The Question Concerning Technology and Other Essays*, trans. by W. Lovitt. New York: Harper & Row.

Heidegger, Martin. 1978. *Letter on Humanism, Basic Writings: Martin Heidegger*. London: Routledge. 480 p.

Heidegger, Martin. 1980. *Holzwege*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1889–1976.

Heidegger, Martin. 1982. *On the Way to Language*, trans. by Peter D. Hertz. Perennial Library, Harper & Row Publishers.

Heidegger, Martin. 1984(a). *Early Greek Thinking. The dawn of Western Philosophy*, trans. by D. Farwell Krell, F. A. Capuzzi. San Francisco–London: Harper & Row. 129 p.

Heidegger, Martin. 1984(b). *Die Frage nach dem Ding*. Freiburger Vorlesung Wintersemester 1935/36. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Heidegger, Martin. 1985. *Gesamtausgabe III. Abt. Unveröffentliche*, „Unterwegs Zur Sprache“. Vittorio Klostermann GmbH · Frankfurt am Main.

Heidegger, Martin. 1989. GA 65 – *Gesamtausgabe III. Abt. Unveröffentliche Abhandlungen*

- Vorträge - Gedachtes. Bd. 65. Beiträge zur Philosophie.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, Martin. 1992(a). *Parmenides*, trans. by A. Schuwer, R. Rojcewicz. Bloomington: Indiana University Press.
- Heidegger, Martin. 1992(b). Filosofijos pabaiga ir pagrindinis mąstymo uždavinys. In: *Rinkiniai raštai*, t. 1, vertė A. Šliogeris. Vilnius: Mintis.
- Heidegger, Martin. 1994. *Basic Questions of Philosophy Certain 'Problems' of 'Logic'*. Wintersemester 1937–1938. Bloomington: Indiana University Press.
- Heidegger, Martin. 1996. *Being and Time*, trans. by J. Stambaugh. New York: State University of New York Press
- Heidegger, Martin. 1998. *Pathmarks*, trans. by F. A. Capuzzi et al., ed. W. McNeill. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heidegger, Martin. 1999. *Contributions to Philosophy (From Enownina)*, trans. by Parvis Emad and Kenneth Maly. Bloomington: Indiana University Press.
- Heidegger, Martin. 2000(a). *Introduction to Metaphysics*, trans. by G. Fried and R. Polt. London: Yale Nota Bene.
- Heidegger, Martin. 2000(b). *Vorträge und Aufsätze Gesamtausgabe I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1910-1976 Band 7* Vittorio Klostermann GmbH • Frankfurt Am Main 2000.
- Heidegger/Jaspers. 2001. Мартин Хайдеггер / Карл Ясперс *Перепуска 1920–1963*, пер. с нем. И. Михайлова. Москва: Ad marginem, с. 416.
- Heidegger, Martin. 2002. *The Essence Of Truth: On Plato's Cave Allegory and Theaetetus*, trans. by T. Sadler. London, New York: Continuum.
- Heidegger, Martin, Gadamer, Hans-Georg. 2003. *Meno kūrinio ištaka*, vertė J. Jonutytė ir T. Sodeika. Vilnius: Aidai.
- Heidegger, Martin. 2005. *Introduction to Phenomenological Research*, trans. by D. O. Dahlstrom. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Heidegger. 2007. Хайдеггер, Мартин, *Что такое метафизика?*, пер. с нем. В. В. Бибикина. Москва: Академический проект. 303 с.
- Heidegger, Martin. 2008. *Basic Concepts of Ancient Philosophy*, trans. by R. Rojcewicz. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Heidegger. 2009. Хайдеггер, М. 2009. *Парменид*. Лекции 1942–1943 гг. СПб.: Владимир Даль.
- Heidegger. 2010. Хайдеггер, М. *Что зовется мышлением?*, пер. Э. Сагетдинова. Москва: Академический проект.
- Hemming, Laurence Paul. 2002. *Heidegger's Atheism: The Refusal of a Theological Voice*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press. 344 p.
- Hērakleitas. 1995. *Fragmentai*, vertė M. Adomėnas. Vilnius: Aidai ALK.

- Hyland, Drew A., Manoussakis, John Panteleimon. 2006. *Heidegger and the Greeks Interpretive Essays*, ed. by Drew A. Hyland and John Panteleimon Manoussakis. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Husserl, Edmund. 1952. *Ideen zu einer reinen Phanomenologie und phanomenologischen Philosophie*. Drittes Buch. Die Phanomenologie und die Fundamente der Wissenschaften. Red. Marly Biemel.
- Husserl, Edmund. 1991. *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time (1893–1917)*, trans. by J. B Brough. Dordrecht: Kluwer.
- Husserl, Edmund. 1930. *Nachwort zu meinen Ideen zu einer reinen Phanomenologie und Phanomenologischen Philosophie*. Jahrbuch für Philosophie und phanomenologische, Forschung, XI, S. 549–570.
- Husserl, Edmund. 1970. *Logical Investigations*, Vol. 1, trans. by J. N. Findlay. London: Routledge and Kegan Paul, p. 310.
- Husserl, Edmund. 1970. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Philosophy*, translated by D. Carr. Evanston: Northwestern University Press.
- Husserl, Edmund. 1974. *Kant and the Idea of Transcendental Philosophy*. Southwestern Journal of Philosophy, Vol. 5 (3), p. 14.
- Husserl. 1994. Гуссерль Эдмунд. *Идеи к чистой феноменологии*, пер. с нем. А. В. Михайлова. Москва: Лабиринт.
- Husserlis, Edmundas. 2005. *Karteziškosios meditacijos*, vertė T. Sodeika. Vilnius: Aidai.
- Young, Julian. 2006. *The Fourfold*. Guinon, Charles B. The Cambridge companion to Heidegger, 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jacobs, David C. 1999. *The Presocratics after Heidegger*. SUNY Series in Contemporary Continental Philosophy. Albany: State University of New York Press, p. 302.
- Jaeger, Werner. 1947. *Theology of the Early Greek Philosophers*. Oxford: Clarendon Press.
- Jaspers, Karl. 1998. *Filosofijos įvadas*, vertė A. Šliogeris. Vilnius: Pradai.
- Jonkus, Dalius. 2003. Pasaulio problema Eugeno Finko filosofijoje. *Žmogus ir Žodis IV: Filosofiniai tyrinėjimai*, p. 31–37.
- Jonkus, Dalius. 2010. Ar egzistuoja fenomenologinės filosofijos tradicija lietuvoje? *Problemos*, t. 78, p. 62–73.
- Kalenda, Česlovas. 2005. Ekologinė etika: kilmė, principai, taikymas. *Problemos*, t. 68, p. 135–147.
- Kant, Immanuel. 1965. *Critique of Pure Reason*, trans. by Norman Kemp Smith. New York: St. Martin's Press.
- Kardelis, Naglis. 2007. *Vienovės įžvalga Platono filosofijoje*. Vilnius: Versus aureus.
- Klimas, Antanas. 2002. Lithuanian in the 21st Century. *Lituanus*, t. 48, p. 52–80.
- Kolesnikov. 1998. Колесников А. С. *История современной зарубежной философии*.

- Компаративистский подход, т. 1–2. СПб.: Лань.
- Kreeft, Peter. 1990. *Summary of the Summa*. San Francisco, California: Ignatius Press. 383 p.
- Lammi, Walter Lammi. 1991. Hans-Georg Gadamer's "Correction" of Heidegger. *Journal of the History of Ideas*, Vol. 52, No. 3, p. 487–507.
- Lévi-Strauss, Claude. 1996. *Mitų struktūra*, vert. Jūratė Navakauskienė. In: *Mitologija šiandien*: Antologija, sud. A. J. Greimas, T. M. Keane. Vilnius: Baltos lankos.
- Liddell Henry George and Scott Robert, *Greek-English Lexicon*. Internetinė prieiga: <http://www.perseus.tufts.edu>.
- Liddell and Scott. 1997. *Greek-English Lexicon*. Oxford: Oxford University Press.
- Losevas. 2008. Лосев А.Ф. *Диалектика мифа*. Москва: Академический проект, 2008, с. 303.
- Maceina, Antanas. 1998. *Daiktas ir žodis. Lietuvių kalbos filosofija*. Vilnius: Aidai.
- Malpas, Jeff. 2006. *Heidegger's Topology: Being, Place, World*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.
- May, Reinhard. 1996. *Heidegger's Hidden Sources: East Asian Influences on His Work*, ed. and transl. by G. Parkes. London: Routledge.
- Mickūnas, Algis, Stewart Dawid. 1994. *Fenomenologinė filosofija*. Vert. Arūnas Sverdiolas. Baltos lankos. Vilnius. 189 p.
- Mickūnas, Algis. 2004. Discursive Power. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Redaktorius Algimantas Valantiejus, Nr. 2.
- Mickūnas, Algis. 2011. Lietuviškos kalbos pasaulis. *Kultūros barai: Kultūros ir meno mėnesinis žurnalas*, Nr. 7/8, p. 6–10.
- Merlan, Philip. 1947. Time Consciousness in Husserl and Heidegger. *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 8, No. 1, p. 23–54.
- Morgan, Kathryn A. 2004. *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*. University of California at Los Angeles, Cambridge University Press.
- Morrison, Ronald. 1978. Kant, Husserl, and Heidegger on Time and the Unity of "Consciousness". *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 39, No. 2, p. 182–198.
- Mulhall, Stephen. 1996. *Routledge Philosophy Guidebook to Heidegger and Being and Time*. London: Routledge.
- Nietzsche, Friedrich. 2006. *The Nietzsche Reader*, ed. by Keith Ansell Pearson and Duncan Large. Blackwell Publishing Ltd.
- Nietzsche, Friedrich. 2007. *Tragedijos gimimas*, vertė A. Tekorius. Vilnius: ALK Pradai.
- O'Callaghan, Ralph and John. 2008. *Saint Thomas Aquinas*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2008 Ed.). Principal ed. Edward N. Zalta.
- Philipse, Herman. 1995. *Transcendental Idealism*. The Cambridge Companion to Husserl, ed.

by Barry Smith, David Woodruff Smith. Cambridge: Cambridge University Press, p. 239–322.

Platonas. 1996. *Faidras*, vertė. N. Kardelis. Vilnius: Aidai.

Platonas, 2003. Plato's *Parmenides*, trans. with introd. and comment. by Samuel Scolnicov. Los Angeles–London: University of California Press Berkeley.

Polt, Richard. 2005. *Ereignis*. A Companion to Heidegger, ed. by Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall. Blackwell Publishing Ltd.

Ricoeur, Paul. 1996. „Mitas“. In: *Mitologija šiandien: Antologija*, sud. A. J. Greimas, T. M. Keane. Vilnius: Baltos lankos.

Rist, J. M. 1970. Parmenides and Plato's Parmenides. *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 20, No. 2, p. 221–229.

Ridling, Zaine. 2001. *The Witness Of Being: The Unity Of Heidegger's Later Thought*. Columbus University; New Orleans, Louisiana. Access Foundation, Kansas City, Missouri.

Ruin, Hans. 2005. *Contributions to Philosophy*. A Companion to Heidegger, ed. by Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall. Blackwell Publishing Ltd.

Saldukaitytė, Jolanta. 2011. *Skirties mąstymas M. Heideggerio ir E. Levino filosofijoje*. Internetinė prieiga: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20111003_114327-99557/DS.005.0.01.ETD

Segal, Robert. 2004. *Myth: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Sokolov. 1989. Соколов В. В. *Философия духа и материи Рене Декарта*. Декарт Р. Сочинения в 2 т., пер. с лат. и франц, т. I, сост., ред., вступ. ст. В. В. Соколова. Москва: Мысль, с. 654.

St. Thomas Aquinas St. 1947. *The Summa Theologica*, ed. Benziger Bros, transl. by Fathers of the English Dominican Province.

Steiner, George. 1995. *Heideggeris*, vertė L. Jonušys. Vilnius: Aidai.

Sverdiolas, Arūnas, Kačerauskas, Tomas. 2008. Fenomenologija Lietuvoje. *Problemos*, t. 74, p. 16–26.

Taylor, Charles. 2005. *Heidegger on Language*. A Companion to Heidegger, ed. by Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall. Blackwell Publishing Ltd.

Uždavinys, Algis. 2002. *Versmių labirintai. Proklo hermeneutinė filosofija ir mistagogija*. Vilnius: Eugrimas.

Uždavinys, Algis. 2006. *Simbolių ir atvaizdų interpretacijos problema senovės civilizacijose*. Vilnius: Sophia.

Uždavinys, Algis. 2010. *Sakraliniai platoniškosios filosofijos pagrindai*. Vilnius: Sophia.

Vernant, Jean-Pierre. 1988. *Myth and Society in Ancient Greece*. New York: Zone Books.

Vyčinas, Vincas. 1948. Vokiečių dabarties filosofija. *Aidai*, Nr. 11, p. 87–91; Nr. 12, p. 139–140. Internetinė prieiga: <http://aidai.us/index.php?view=article&catid=103%3A194811&id=>

1045%3Afi&option=com_content&Itemid=135.

Vyčinas, Vincas. 1969. *Earth and Gods*. Introduction to the Philosophy of Heidegger. Netherlands, The Hague: Martinus Nijhoff.

Vyčinas, Vincas. 1972. *Search for Gods*. Netherlands, The Hague: Martinus Nijhoff.

Vyčinas, Vincas. 2002. *Raštai*, 1 tomas, vertė G. Lidžiuvienė, sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Mintis.

Vyčinas, Vincas. 2007. *Raštai*, 2 tomas, vertė D. Bacevičiūtė, sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Mintis.

Vyčinas, Vincas. 2009. *Raštai*, 3 tomas, vertė Ž. Svirgaris, V. Dekšnys, sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Mintis.

Warnes, Mathias. 2004. *Heidegger and the Festival of Being: From the Bridal Festival to the Round Dance*. Internetinė prieiga:
https://circle.ubc.ca/bitstream/handle/2429/43841/ubc_2013_spring_warnes_mathias.pdf?sequence=12

Wild, John. 1963. The Philosophy of Martin Heidegger. *The Journal of Philosophy*, Vol. 60, No. 22, American Philosophical Association, p. 664–677.

Woesner, Martin. 2006. *Being Here: Heidegger in America*. Internetinė prieiga:
<http://books.google.lt/books?id=sgUj3njyE8C&pg=PA179&lpg=PA179&dq=vincent+vycinas+earth+and+gods&source=bl&ots=xDstady8x5&sig=VKYuC3pzeOOKYnj5F6w2L4pBJiA&hl=en&sa=X&ei=TFQWU6jAKorf4QSt6oGYCQ&ved=0CGwQ6AEwCQ#v=onepage&q=vincent%20vycinas%20earth%20and%20gods&f=false>

Zaine, Ridling. 2001. *The Lightness of Being: a Comprehensive Study of Heidegger's Thought*. Kansas City, Missouri: Access Foundation, Columbus University; New Orleans, Louisiana.

Zimmerman, Michael. 1983. Heidegger and Heraclitus on Spiritual Practice. *Philosophy Today*, Vol. 27, p. 87–103.

Zimmerman, Michael E. 1990. *Heidegger's Confrontation with Modernity: Technology, Politics, and Art*. Bloomington: Indiana University Press.